

Lapsen oikeus turvallisuuteen kolmoiskriisin ajassa

Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2022

LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN

Lapsen oikeus turvallisuuteen kolmoiskriisin ajassa

Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2022

LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN

Lapsen oikeus turvallisuuteen kolmoiskriisin ajassa:

Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2022

Katja Mettinen ja Elina Pekkarinen (toim.)

Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2023:5

ISBN (pdf): 978-952-400-587-6

ISBN (painettu): 978-952-400-571-5

ISSN (pdf): 1798-4009

ISSN (painettu): 1798-3991

Visuaalinen suunnittelu: Hansaprint Oy / Suunnittelutoimisto Tammikuu Oy

Kuvat: Lapsiasiavaltuutetun toimisto

Sitaatit puhekuplissa: Lapsiasiavaltuutetun Nuoret neuvonantajat -tapaamiset 2022,

Lapsibarometri 2022

Painopaikka: Hansaprint Oy, Turenki 2023.

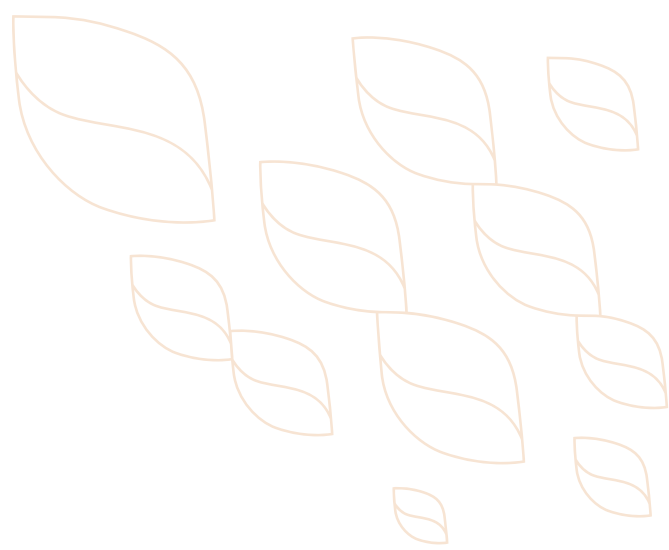
Valtioneuvostolle

Lapsiasiavaltuutettu antaa lain lapsiasiavaltuutetusta 3 §:n 1 momentin mukaisesti valtioneuvostolle kertomuksen toimialaltaan.

Kertomuksen alussa on lapsiasiavaltuutetun esipuhe ja kannanotto, minkä jälkeen kertomus sisältää arvion lasten oikeuksien toteutumisesta sekä lasten hyvinvoinnin ja elinolojen kehityksestä vuonna 2022. Kertomuksen lopussa kuvataan lapsiasiavaltuutetun toimiston toimintaa vuonna 2022.

Sisällys

Esipuhe	7
Lapsiasiavaltuutetun kannanotto: Lasten mielenterveyden kriisi on koko yhteiskunnan asia	9
Turvallisuus vuoden 2022 painopisteenä	13
Lasten ja nuorten näkemyksiä vuonna 2022	14
Lainsäädännön muutokset ja kehittämistarpeet vuonna 2022	25
Määräaikaisraportointi YK:n lapsen oikeuksien komitealle	29
Kansallisen lapsistrategian toimeenpanon vuosi	31
Materiaalinen elintaso	32
Terveys	39
Koulu ja oppiminen	44
Perhe, vapaa-aika ja osallisuus	47
Tuki ja suojelu	55
Eryityiskysymys: Ukrainasta paenneiden lasten tilanne Suomessa	57
Lapsiasiavaltuutetun toiminta 2022	61
Lapsiasiavaltuutetun tehtävä	62
Lapsiasiavaltuutettu arvioi lapsen oikeuksien toteutumista	64
Lapsiasiavaltuutettu seuraa, tuottaa ja välittää tietoa lapsen oikeuksista	76
Lapsiasiavaltuutettu verkostoi ja rakentaa yhteyksiä eri toimijoiden välille	84
Lapsiasiavaltuutetun toimisto	97

Esipuhe

”Mä pelkään pimeää ja yksinäisyyttä.”

(Lapsi Nuoret neuvonantajat -tapaamisessa)

Vuonna 2022 lapsiasiavaltuutetun toiminnan painopisteenä oli turvallisuus. Vielä tammikuussa emme osanneet arvata, miten ajankohtaiseksi turvallisuuden teema tulisi: ajattelimme keskittyvämmme esimerkiksi tapaturmien ja lähisuhdeväkivallan ehkäisyyn. Joitain aavistuksia meillä kuitenkin oli. Syksyllä 2021 julkaistussa toimintasuunnitelmassa kirjoitimme maailmanpolitiikan epävakauudesta ja globaalista turvattomuudesta. Teema sai synkkiä sävyjä, kun helmikuussa 2022 Venäjä aloitti hyökkäyssodan Ukrainassa.

Vuoden aikana tapasimme lapsia, nuoria ja sidosryhmiä turvallisuuden tiimoilta. Toteutimme myös Lapsibarometrini, jossa esiopetusikäiset lapset saivat kertoa näkemyksiään turvallisuudesta. Havaitimme, että maailmanpolitiikan tapahtumilla oli yllättävän vähän vaikutusta lasten ajatuksiin. Turvallisuutta koettiin lähiympäristön ihmisten ja arkisten rutiinien avulla, kun taas pelottaviksi nousivat pimeyden, mielikuvitushahmojen ja liikenteen kaltaiset asiat.

Vuosi 2022 oli monella tapaa murrosten vuosi. Vielä tammikuussa covid-19-pandemia uhkasi sulkea koulut, kun taas kesä vietettiin jo täysin ilman rajoituksia. Asiantuntijat herättelivät yhteiskunnallista keskustelua lasten ja nuorten mielenterveyden ongelmista ja hyvinvointipalvelujen kasvavista jonoista, väkivallan lisääntymisestä ja oppimisen ongelmista. Lapsiasiavaltuutetun toimistoon välitettiin kasvava huoli lasten ja nuorten turvallisuudesta.

Mielestäni huoli lasten ja nuorten turvallisuudesta on perusteltu. Vuoden aikana julkaistut tutkimukset osoittivat, että lasten turvallisuus on heikentynyt niin kaduilla kuin kodeissa. Muutos huonompaan on tapahtunut lyhyessä ajassa, ja edelleen ollaan paremmassa tilanteessa kuin 2000-luvun alkupuolella. Mutta kehityksen trendi on aiemmasta poiketen kääntynyt huonompaan suuntaan. Tämä suunta on yhä mahdollista korjata, ja mitä varhaisemmassa vaiheessa asiaan tartumme, sitä helpommin se onnistuu. Siksi olen niin hanakasti peräänkuuluttanut toimenpiteitä lasten ja nuorten turvallisuuden lisäämiseksi.

Tämän vuosikertomuksen tehtävänä on kuvata, mitä lasten hyvinvoinnin ja oikeuksien saralla on vuoden aikana tapahtunut. Teos on suunnattu ensisijaisesti valtioneuvostolle, mutta tavoitteenamme on, että se palvelisi myös asiantuntijoita, muita viranomaisia, ammattilaisia ja suurta yleisöä. Kertomuksen alkuosassa kerromme lasten näkemyksistä ja kuvaamme keskeiset vuoden aikana tapahtuneet lainsäädäntömuutokset sekä lainsäädännön kehittämistarpeet. Kerromme lapsen oikeuksien raportoinnista YK:n lapsen oikeuksien komitealle sekä kansallisen lapsistrategian toimeenpanosta.

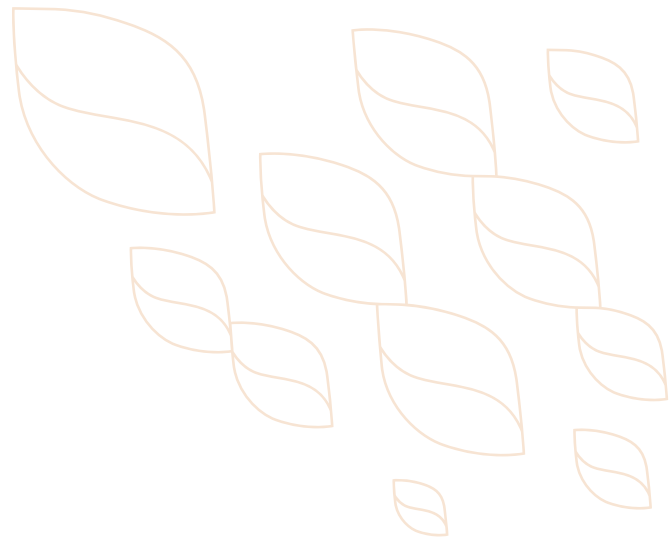
Teoksen keskivaiheilla tarkastelemme keskeisiä lapsen elämän osa-alueita vuoden tapahtumien ja turvallisuuden näkökulmista. Lopuksi kuvaamme, mitä lapsiasiavaltuutetun toimistossa on vuoden kuluessa tehty.

Vuosi 2022 oli toimistossamme työntäyteinen. Meiltä pyydettiin ennätysellinen määrä lausuntoja, joita annoimme 80. Tässä kertomuksessa arvioimme myös näiden lausuntojen vaikuttavuutta. Lisäksi olemme tavanneet ennätysellisen määrän sidosryhmiä ja pitäneet enemmän esitelmää kuin koskaan. Pieneltä osin tämä johtuu pandemiarajoitusten poistumisesta, mutta suurin vaikutus on ollut erinomaisella työyhteisöllä, joka tänä vuonna otti hoitaakseen myös kaksi kansallisen lapsistrategian toimenpidettä. Samalla työyhteisö on ollut ennätysellisen iso. Kiitos, että toitte arvokkaan panoksenne meidän työhömmä, jo toisaalle siirtyneet Karri Kekkonen, Pirkko-Liisa Rautio, Jenny Söderman ja Elina Weckström. Kiitos myös toimistossa jatkavat Annaleena Aira, Merike Helander, Outi Kekkonen, Mari Laitinen, Terhi Tuukkanen ja Sonja Vahtera. Erityinen kiitos Katja Mettiselle tämän vuosikertomuksen toimittamisesta.

On turvallista tehdä tätä työtä kanssanne.

Jyväskylässä 1.3.2023

Elina Pekkarinen
Lapsiasiavaltuutettu

Lapsiasiavaltuutetun kannanotto

Lasten mielenterveyden kriisi on koko yhteiskunnan asia

Lasten mielenterveyden¹ ongelmat ovat 2000-luvulla kärjistyneet. Pienellä joukolla lapsista väkivaltaisuus on lisääntynyt ja päihteiden käyttö muuttunut aiempaa rajummaksi. Myös lievemmat oireet ovat yleistyneet.² Samalla lasten mahdollisuudet saada apua ovat heikentyneet. Tämä lasten hyvinvointia vahingoittava kielteinen kehitys täytyy pysäyttää ja kehityksen suunta korjata.

Valtaosa suomalaisista lapsista voi hyvin, mutta osalle lapsista kasautuu paljon ongelmia. Viime vuosina jonot psykiatriseen erikoissairaanhoidon ovat kasvaneet, alaikäisten väkivaltarikokset lisääntyneet ja päihteistä aiheutuneet myrkytyskuolemat moninkertaistuneet. Kuormitus tuntuu palvelujärjestelmässä ja etenkin sen viimesijaisessa palvelussa – lastensuojelussa.

Lasten mielenterveyden ongelmat eivät kosketa vain Suomea. Yhdysvaltain lastenlääkäriyhdistys on jo julistanut kansallisen hätätilan³. Suomessa yhteiskunnallinen keskustelu on jäsentymätöntä ja jumiutuu väittelyyn ongelmien taustoista ja käytettävistä käsitteistä. Nyt on syytä tarttua toimeen ja keskittää energia ongelmien ehkäisyyn ja hoitoon.

- 1 Maailman terveysjärjestö WHO määrittelee mielenterveyden henkisen hyvinvoinnin tilaksi, joka mahdollistaa ihmisen selviytymisen elämän haasteista ja jossa hän tunnistaa kykynsä, pystyy oppimaan ja työskentelemään sekä osallistumaan yhteisönsä toimintaan. Mielenterveys on olennainen osa ihmisen terveyttä ja hyvinvointia, ja se tukee yksilöllistä ja yhteisöllistä päätöksentekoaamme, sosiaalisia suhteitamme ja suhdettamme ympäröivään maailmaan. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>
- 2 Asiantuntijoiden mukaan lasten psyykinen sairastavuus ei määrällisesti ole lisääntynyt, mutta sairauksia tunnistetaan ja hoitoon ohjataan aiempaa useammin. Lapsilla yleisiä mielenterveyden ongelmia ovat ahdistuneisuushäiriö, käyttöhäiriöt, traumaperäinen stressihäiriö ja syömishäiriöt. Lisäksi lapsilla havaitaan yleisesti erilaisia neurokirjon piirteitä, kuten ADHD:tä, autismin kirjoja, sosiaalisen vuorovaikutuksen vaikeuksia ja pakko-oireita. (Lasten mielenterveystalo.) Kasvava joukko kyseenalaistaa viimeainittujen ominaisuuksien leimaamista häiriöiksi. Yleistä on nykyään puhua ihmisten erilaisista ominaisuuksista, jotka vaikeuttavat toimimista vallitsevassa yhteiskunnassa.
- 3 American Academy of Pediatrics (2021, 19. lokakuuta). A declaration from the American Academy of Pediatrics, American Academy of Child and Adolescent Psychiatry and Children's Hospital Association. <https://www.aap.org/en/advocacy/child-and-adolescent-healthy-mental-development/aap-aacap-cha-declaration-of-a-national-emergency-in-child-and-adolescent-mental-health/>

Turvallinen kasvuympäristö edistää mielenterveyttä

Vuonna 2022 lapsiasiavaltuutetun toiminnassa paneuduttiin turvallisuuteen. Henkisen hyvinvoinnin ja turvallisuuden kokemuksen välinen yhteys oli jatkuvasti esillä. Maailmanpoliittinen levottomuus, perheiden lisääntyvät taloudelliset vaikeudet, lasten ja perheiden uupumus ja väkivallan lisääntyminen toistui keskusteluissa. Turvattomuuden syyt ja seuraukset on syytä tunnistaa.

Vanhempien mielenterveyden ongelmat ja päihteidenkäyttö, lähisuhdeväkivalta, köyhyys ja syrjäytyminen ovat kaikki yhteydessä lapsen mielenterveyden haasteisiin. Myös lapseen kohdistuva kiusaaminen, väkivalta ja syrjintä ovat lapselle haitallisia. Tutkimusten mukaan etenkin toistuvat, pitkäkestoiset tai voimakkaat turvattomuuden kokemukset ovat lapselle traumatisoivia ja vaikuttavat heikentävästi lapsen mielenterveyteen.

Lasten mielenterveyttä kuormittavat nykyaikoina muutkin kuin traumaattiset kokemukset. Lasten kasvuympäristöt ovat usein hyvin virikkeellisiä ja kasvatus tavoitteellista. Ärsykkeiden tulva on aiempaa suurempaa. Niin kotona kuin varhaiskasvatuksessa, koulussa ja ohjatuissa vapaa-ajan toiminnoissa panostetaan lapsen kehitykseen ja tavoitellaan mahdollisimman hyviä suorituksia. Liian paineistettu arki vailla riittävää lepoa ja vapaa-aikaa muodostaa kuitenkin riskin lapsen mielenterveydelle. Liian kireälle viritetty arki ei tee hyvää myöskään lapsen kasvatuksesta vastaaville aikuisille.

Miten kriisi ratkaistaan?

Lasten mielenterveyden ongelmat ovat kuormittaneet etenkin psykiatrissa sairaanhoitoa ja lastensuojelua. On selvää, ettei lasten mielenterveyden ongelmaa ratkaista vain viimesijaisiin palveluihin panostamalla. Perusta lasten hyvinvoinnille alkaa arjesta. Vain hyvää arkea vahvistamalla voimme ehkäistä vakavia ongelmia.

On huolehdittava siitä, että lasten arki on tasapainoista ja turvallista. Hyvä ravinto, virkistävä liikunta ja riittävä uni ovat mielenterveyden rakennuspalikoita. Ihminen ei voi kehittyä ilman sosiaalisia suhteita. Lapset tarvitsevat aikuisten aikaa, johon sisältyy yhteisten kokemusten jakamista, hellyyttä ja välittämistä. Lisäksi lapsi tarvitsee ikäistensä seuraa ja reiluja kaverisuhteita sekä mielekästä ja hyvinvointia tukevaa vapaa-aikaa.

Lapsia tulee tukea myös kasvatusinstituutioissa. Varhaiskasvatus- ja kouluarkea ei saa virittää liian tavoitteelliseksi ja kiireiseksi, vaan aikaa on oltava myös sosiaaliselle vuorovaikutukselle ja ihmiseksi kasvamiselle. Huippusuoritusten lisäksi arvoa on annettava sille, että jokainen osallistuu kykensä mukaan.

Jos lapsi ja perhe tarvitsevat lisätukea, sitä täytyy löytyä perustason lapsiperhepalveluista. Koulu- ja opiskeluterveydenhuolto ovat kriittisen tärkeitä lapsille, mutta myös muussa perusterveydenhuollon avosairaanhoidossa on oltava valmiuksia auttaa lapsia ja perheitä. Kun tilanne sitä vaatii, erikoissairaanhoitoon, lastensuojeluun ja päihdehoitoon tulee päästä viipymättä.

Mielenterveys on ihmisoikeus

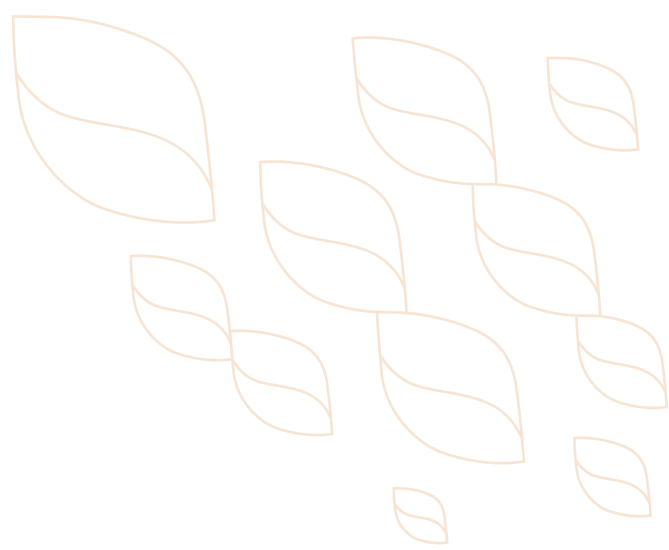
Mielenterveyden ongelmat, väkivalta ja päihteet aiheuttavat valtavia inhimillisiä tragedioita. Lisäksi ne kuormittavat hyvinvointipalveluja ja aiheuttavat pysyvää, ylisukupolvista syrjäytymistä. Syrjäytymisen kansantaloudellinen kustannus on suuri.

Suomessa syntyvät ikäluokat pienenevät ja on epävarmaa, voidaanko hyvinvointivaltio pitää koossa tulevaisuudessa. Joka lapselle täytyy turvata henkisen hyvinvoinnin tila, joka auttaa häntä selviytymään arjessa ja tukee häntä oppimaan ja osallistumaan yhteisöjen toimintaan. Mielenterveys on yksilön, yhteisön ja yhteiskunnan kehitykselle välttämätön ihmisoikeus. Meillä ei ole varaa menettää yhtäkään lasta.

Lasten mielenterveyden kriisiin vastaaminen

- 1** Kriisin ratkaiseminen on koko yhteiskunnan asia eikä vain palvelujärjestelmien kysymys.
- 2** Lasten kasvuympäristöissä on vahvistettava lasten turvallista ja tasapainoista arkea.
- 3** Lasten kasvuympäristöissä tulee panostaa tavoitteellisen oppimisen lisäksi sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja ihmisenä kasvamiseen.
- 4** Lapsia ja perheitä tulee tukea kaikissa peruspalveluissa.
- 5** Viiveetön erikoissairaanhoido, lastensuojelu ja päihdehoito tulee turvata sitä tarvitseville.

Turvallisuus vuoden 2022 painopisteenä

Lapsiasiavaltuutetun vuoden 2022 painopisteenä oli turvallisuus ja lapsen oikeudet. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan lapsella⁴ on oikeus erityiseen suojeluun. Sopimusvaltioiden on huolehdittava useista kasvuympäristön turvallisuuteen vaikuttavista seikoista. Turvallisuutta lähestyttiin vuoden aikana eri näkökulmista ymmärtäen turvallisuus moniulotteisena ilmiönä, joka liittyy niin rakennettuun ympäristöön, yhteiskuntapoliittisiin rakenteisiin, ihmisten välisiin suhteisiin kuin yksilön kokemusmaailmaan.

Yhteiskunnan turvallisuus on tiiviisti kytköksissä sen harjoittamaan turvallisuus- ja yhteiskuntapolitiikkaan. Lähes kaikki yhteiskunnan rakenteet kaavoituksesta erilaisiin organisaatioihin vaikuttavat siihen, miten turvallinen yhteiskunta on. Rakenteellista turvallisuutta lisätään panostamalla asuinalueisiin ja infrastruktuuriin sekä luottamusta herättävän kansallisen ja kansainvälisen turvallisuuspolitiikan avulla. Sosiaalista turvallisuutta lisätään huolehtimalla perheiden toimeentulosta ja palveluista, ehkäisemällä parisuhteiden ristiriitoja ja väkivaltaa sekä estämällä rikollisuutta. Koettu turvallisuus on kytköksissä läheisiin ihmissuhteisiin, elinympäristössä kohdattaviin ilmiöihin ja arjen kokemuksiin. Turvallisuudentunne rakentuu jo lapsuudessa mutta voi vahvistua tai järkkäytyä koko elämän ajan. Koettua turvallisuutta voidaan vahvistaa luomalla yhteiskuntaan sitä tukevat rakenteet.

Vuoden 2022 painopistettä suunniteltaessa ei ollut tiedossa, kuinka ajankohtainen aihe turvallisuudesta lopulta tuli. Vuoden kuluessa yleisessä keskustelussa on puhuttu kolmoiskriisistä – tarkoittaen covid-19-pandemian ja ilmastonmuutoksen lisäksi Venäjän hyökkäyssotaa Ukrainaan – ja sen vaikutuksista perus- ja ihmisoikeuksien toteutumiseen. Lapsiasiavaltuutetun vaikuttamistyö turvallisuuskysymyksissä suuntautuikin suunniteltua enemmän näiden kysymysten ja erityisesti Ukrainan sodan ympärille. Tärkeää on kuitenkin edelleen huomioida myös muut lasten turvallisuutta uhkaavat tekijät, sillä monet lapset altistuvat edelleen väkivallalle ja tapaturmille, jotka olisivat ehkäisävissä. Etenkin väkivalta, liikenne ja vesistöt sekä digitaalinen toimintaympäristö muodostavat lapsille turvallisuusriskkejä.

Lapsiasiavaltuutetun turvallisuuteen painottuva vaikuttamistyö sisälsi lasten ja nuorten tapaamisia, sidosryhmätapaamisia, lausuntoja, kannanottoja, esityksiä, puheenvuoroja ja mediahaastatteluja,

⁴ YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 59-60/1991) mukaan kaikki alle 18-vuotiaat ovat lapsia.

tiedotteita, someviestintää sekä muuta yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistumista. Lisäksi valtuutettu teki aloitteen oikeusministeriölle⁵. Turvallisuuteen liittyviä kysymyksiä painotettiin myös lapsiasianeuvottelukunnan työssä. Ukrainan sotaan liittyvää vaikuttamistyötä lapsiasiavaltuutettu teki kansallisten toimijoiden ja työryhmien lisäksi tiiviissä yhteistyössä Euroopan lapsiasiavaltuutettujen verkoston sekä Pohjoismaiden lapsiasiavaltuutettujen kanssa.

Lapsiasiavaltuutettu seurasi aktiivisesti kolmoiskriisin keskellä eteneviä yhteiskunnallisia reformeja kuten sosiaaliturvauudistusta ja sosiaali- ja terveydenhuollon uudistusta. Vuonna 2022 lapsiasiavaltuutetun toimistossa toteutettiin osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa selvitykset saamelais- ja romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta sekä viestintä- ja vaikuttamiskampanja työn ja perheen yhteensovittamisesta. Lapsiasiavaltuutetun toiminnan tavoitteena oli, että lasten oikeuksiin ja turvallisuuteen liittyvät kysymykset huomioidaan poliittisessa päätöksenteossa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Lasten ja nuorten näkemyksiä vuonna 2022

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on pitää yhteyttä lapsiin ja nuoriin ja välittää heidän näkemyksiään päättäjille. Tätä tehtävää lapsiasiavaltuutettu toteuttaa Nuoret neuvonantajat -toiminnan, Lapsibarometrin ja erillisselvitysten avulla.

”Jos joku on mun lähellä, silloin mä en pelkää”

Lapsibarometriin osallistuneiden esikoululaisten näkemyksiä turvallisuudesta

Lapsibarometri on vuodesta 2016 lähtien esiopetusikäisten eli 6–7-vuotiaiden Suomessa asuvien lasten näkemyksiä kartoittava tutkimussarja. Lapsibarometri 2022 perustuu 404 lapsen puhelinhaastatteluun, ja sen teemana oli turvallisuus. Barometrissa selvitettiin, mitä turvallisuus merkitsee lapsille, millaiset asiat lisäävät lasten turvallisuuden tunnetta ja millaiset asiat vähentävät sitä.

Turvallisuus merkitsee lapsille turvallista elinympäristöä, joka myös tuntuu lapsista turvalliselta ja jossa on läheisiä ja hellyyttä tarjoavia aikuisia sekä kivoja kavereita. Turvallisen elinympäristön merkitys korostui, kun lapset kertoivat turvallisuuden tarkoittavan esimerkiksi turvassa tai turvallisessa paikassa olemista. Peräti neljännes lapsista kertoi pelkoon auttavan sen, kun aikuinen haluaa, silittää tai ottaa syliin. Yhteiskunnallisesti isot, turvallisuuteen vaikuttavat ja paljon uutisissa esillä olleet asiat, kuten covid-19-pandemia, Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan tai ilmastokriisi eivät juuri näkyneet lasten vastauksissa. Turvallisuus näyttäytyy lapsille pikemminkin jokapäiväisessä elämässä ilmenevinä asioina.

Kokonaisuutena Lapsibarometrin tulokset ovat varsin myönteisiä. Suurimmalla osalla lapsista on turvallinen ihminen elämässään (92 %) ja jokin turvallinen paikka (74 %). Vaikka turvallisuuden määrittelemisen osoittautui lapsille vaikeaksi, he kuitenkin tunnistivat monia turvallisuutta

⁵ Lapsiasiavaltuutettu (2022, 3. marraskuuta). Lapsiasiavaltuutetun aloite oikeusministeriölle lainvalmistelutoimiin ryhtymisestä lapsiin kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa sisältävän materiaalin hallussapidon ja levittämisen kriminalisoidumiseksi. https://lapsiasia.fi/-/laps_aloite_om_vakivalta-kuvamateriaali

edistäviä ja sitä heikentäviä tekijöitä omassa elämässään. Suurimmalla osalla lapsista on jokin lelu tai tavara, joka tuo heille turvallisen olon (72 %) – useimmiten pehmolelu tai unilelu.

Suurin osa lapsista myös pelkää joskus (81 %). Yleisimmin pelkoa tuottaa pimeys (29 %). Turvattomuuden tunteet liittyvät lapsilla useimmiten välittömään elinympäristöön, kuten pimeyteen, luontoon tai huvipuistoihin.

Lapsibarometrin tulokset herättävät myös huolta. Vain 58 prosenttia lapsista kokee aina olonsa turvalliseksi esikoulussa. Tätä ei voida pitää riittävän hyvänä tuloksena, kun lähtökohtana tulisi olla se, että jokainen lapsi voi tuntea olonsa turvalliseksi esikoulussa joka hetki. Lisäksi huolta herätti se, että vähemmän koulutettujen vanhempien lapset kokivat harvemmin olonsa turvalliseksi esikoulussa kuin korkeasti koulutettujen vanhempien lapset. Sosioekonominen tausta ei saisi määrittää lasten esikoulukokemuksia, jos yhtenä koulutuksen tärkeimpänä tehtävänä pidetään Suomessa lasten tasavertaista oikeutta oppia ja kasvaa omaan potentiaaliinsa kotitaustasta riippumatta.

Toinen huolta herättävä tulos on se, ettei kaikilla lapsilla ole turvallista paikkaa tai ihmistä. Aineistossa oli myös lapsia, jotka eivät koskaan koe oloaan turvalliseksi esikoulussa tai ulkona.

Lapsibarometrin perusteella kaikkein tärkein turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta edistävä tekijä lasten elämässä ovat läheiset ihmiset. Kavereiden läsnäolo ja vanhemmilta saatu hellyys ja huolenpito antavat turvaa silloinkin, kun pelottaa.

”Mua pelottaa se, jos tulee sota ja joutuu kodittomaksi”

Nuorten neuvonantajien näkemyksiä turvallisuudesta

Lapset ja nuoret ovat lapsiasiavaltuutetun neuvonantajia, joiden ajatuksia selvitetään tapaamisissa. Tapaamiset järjestetään lasten arkea ja elämää eri tavoin edustavien lapsiryhmien kanssa. Tapaamisissa tärkeintä on antaa tilaa lasten omille näkemyksille ja mielipiteille. Vuonna 2022 lapsiasiavaltuutettu tapasi kolme lapsiryhmää (yhteensä 52 lasta) selvittääkseen lasten näkemyksiä turvallisuudesta. Esikouluikäisiä lapsia tavattiin Nenäinniemen päiväkotikoulussa Jyväskylässä tammikuussa 2022 (21 lasta kahdesta ryhmästä). Alakoululaisia tavattiin Luhangan koulussa toukokuussa 2022 (13 lasta). Yläkoululaisten tapaaminen järjestettiin ruotsinkielisenä Vaasan Borgaregatans skolassa (18 lasta). Tapaamisissa lasten kanssa keskusteltiin muun muassa siitä, mitä turvallisuus tarkoittaa, mitä lapsi tarvitsee kokeakseen olonsa turvalliseksi, mitkä asiat pelottavat ja miten lasten turvallisuutta voitaisiin edistää.

Turvallisuus tarkoitti sekä ala- että yläkoululaisille rauhan, mukavuuden ja varmuuden tunnetta. Se tarkoitti myös turvallista tilaa: kukaan ei pahoinpitele, mikään vaara ei uhkaa, on katto päällä, ruokaa ja huolehtivat vanhemmat. Kun on turvallista, voi olla oma itsensä, iloinen ja hyvinvoiva, ja kaikki on helpompaa. Monet lapset kuvasivat turvallisuutta sen vastakohtien kautta. Turvallisuus merkitsi heille sitä, ettei tarvitse pelätä, stressata, huolehtia, eikä mikään uhkaa tai häiritse arkea. Turvallisuuden merkitys arvioitiin suureksi, koska ilman turvallisuuden tunnetta voisi saada paniikkikohtauksia ja moni asia, kuten nukkuminen ja keskittyminen, olisi vaikeampaa.

Lapsille turvaa tuovat ympärillä olevat, tutut ja luotettavat ihmiset, kuten vanhemmat, ystävät ja oma perhe. Esikoululaiset kertoivat, että he tarvitsevat kodin, tuttuja ihmisiä, huolenpitoa, läheisyyttä

sekä leikkiä ja leluja kokeakseen olonsa turvalliseksi. Turvallista ihmistä lapset kuvasivat sellaiseksi, joka pitää huolta, antaa haleja, on ystävällinen ja tuttu. Huolenpidolla lapset tarkoittivat sitä, että heillä on ruokaa, juomaa, vaatteita, oma sänky ja mahdollisuus peseytyä. Myös yläkoululaiset kokivat rutiinien ja perusasioiden, kuten ruoan ja nukkumisen sekä puhelimen tuovan elämään turvaa. Joillekin lapsille harrastukset ja oma mieluisa tekeminen, kuten musiikin kuuntelu, piirtäminen tai eläinten kanssa oleminen toivat turvallisen olon. Omien oikeuksien tunteminen ja tarvittaessa pääsy hätäkeskukseen nähtiin turvallisuutta edistävinä asioina. Alakoululaisille turvallista oloa toivat monien edellä mainittujen asioiden lisäksi lasten parissa toimivat ammattilaiset, kuten opettajat, koulukuraattori ja poliisi.

Lasten pelon aiheet vaihtelivat iän mukaan. Esikouluikäiset lapset kertoivat, että heitä pelottavat kummitukset, liikenne, oudot äänet, pimeys ja varjot, autiot talot, yksinäisyys, jotkut eläimet ja kaapit. Alakoululaisille pelkoa aiheuttivat pimeyden ja kummitusten lisäksi sota, kodittomuus ja epäonnistuminen kokeessa. Yläkoulun oppilaat puolestaan kertoivat pelkäävänsä tuntemattomia ihmisiä tai sitä, kun sellainen ihminen seuraa, esiintymisiä ja outoja ääniä erityisesti silloin, kun on yksin. Toisaalta oppilaiden pelot liittyivät maailmantilanteeseen: sotaan Ukrainassa, aseisiin, rikollisuuteen sekä huumeisiin.

Omaa kouluaan sekä luhankalaiset että vaasalaiset lapset kuvasivat turvalliseksi, vaikka kiusaamista esiintyy toisinaan. Myös oma paikkakunta koettiin pääosin turvalliseksi paikaksi, vaikka turvattomuutta aiheuttavia asioitakin tunnistettiin. Luhangassa turvattomuutta aiheutti lapsille autojen kaahailu, päihteiden käyttö, mielenterveysongelmat ja vaarallisesti käyttäytyvät koirat. Vaasassa yläkoululaiset kertoivat välttelevänsä kulkemista tietyille alueille erityisesti tiettyyn aikaan päivästä ja vuodesta. Maailmaa sekä ala- että yläkoululaiset kuvasivat ainakin osittain turvattomaksi. Alakoululaiset kertoivat esimerkiksi varkaiden, kidnappaajien, lapsikaupan ja sotien tekemän maailmasta turvattoman. Yläkoululaiset ajattelivat, että maailmassa on turvallisia ja turvattomia paikkoja.

Turvallisuutta voisi luhankalaisten lasten mielestä edistää valaisemalla katuja, tekemällä lisää kävely- ja pyöräteitä ja suojateitä, puuttamalla autojen ylinopeuksiin sekä huolehtimalla siitä, että lapsilla on hyvä olla. Lisäksi olisi lasten mielestä tärkeää huolehtia siitä, että jokaisella ihmisellä olisi koti ja että tuhottuja sademetsiä kasvatettaisiin takaisin. Vaasalaisten lasten mielestä turvallisuutta voitaisiin edistää arjen tasolla parantamalla ruokaa, teitä ja terveydenhuoltoa, tarjoamalla ilmaista terapiaa sekä lisäämällä yhteistyötä ja hyväksyntää erilaisuutta kohtaan ja puuttamalla syrjintään. Maailmanlaajuisesti turvallisuutta voitaisiin oppilaiden mielestä edistää suojelemalla luontoa, luopumalla ydinvoimasta ja puuttamalla nälänhätään.

Lapsibarometrin ja Nuorten neuvonantajien suositukset turvallisuuden edistämiseksi

- 1** Selvitetään ja huomioidaan lasten näkemykset osana asuinympäristöjen suunnittelua (esim. valaistus, liikennejärjestelyt, leikkipuistot, koulujen pihat ja vapaa-ajan paikat).
- 2** Selvitetään lasten sosioekonomisen taustan vaikutusta heidän kokemuksiinsa esikoulusta ja ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin tilanteen korjaamiseksi.
- 3** Tunnistetaan lelujen turvaa tuova merkitys lapsille erityisesti jännittävässä ja pelottavissa tilanteissa. Sallitaan lasten pitää mukanaan heille tärkeitä leluja iästä riippumatta ja kannustetaan lapsia siihen. Levitetään pelastuslaitosten hyvää käytäntöä jakaa lapsille pehmolelut ensihoitotilanteissa kaikkialle Suomeen ja muihin vastaaviin tilanteisiin.
- 4** Tutustutaan lasten pelkoihin ja keskustellaan turvallisuutta edistävästä asioista yhdessä lasten kanssa.
- 5** Harjoitellaan turvallisuutta edistäviä käytäntöjä eri ympäristöissä (esim. turvallisuuskävelyt, hätätilanteissa toimiminen).
- 6** Kiinnitetään huomiota siihen, että jokaisella lapsella on kotona, päiväkodissa ja koulussa jokin paikka, joka tuntuu lapsesta turvalliselta.
- 7** Tiedotetaan lapsille palveluista, joista saa tarvittaessa apua.
- 8** Tunnistetaan läheisyyden ja kosketuksen merkitys lapsille. Lisätään lasten arkeen hellyyttä: halaamista, syliin ottamista, silittämistä ja lähellä olemista.

Nuoret neuvonantajat -tapaamisten muistiot <https://lapsiasia.fi/lasten-kuulemiset>.

Tuukkanen, T. (toim.) 2022. Lapsibarometri 2022: ”Jos joku on mun lähellä, silloin mä en pelkää” – lasten näkemyksiä turvallisuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:9.

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-334-6>.

”Et mee nyt tonne ja sitte tänne ja sitte tänne”

Vanhempansa kuoleman kokeneiden lasten näkemyksiä palveluista

Nuoret neuvonantajat -toiminnassa järjestettiin teematapaaminen vanhempansa kuoleman kautta menettäneiden lasten kanssa etäyhteydellä syyskuussa 2022 yhteistyössä Nuoret Lesket ry:n kanssa. Teemana oli lasten saama tuki ja apu vanhemman kuoleman jälkeen. Mukana oli kolme lasta. Tapaamisessa keskusteltiin lasten kanssa siitä, millainen apu ja tuki oli hyvää vanhemman kuoleman jälkeen, mikä saadussa tuessa ja avussa harmitti tai mitä kehittämisehdotuksia tai toiveita lapsilla oli saatuun apuun ja tukeen liittyen.

Lapset olivat saaneet vanhempansa kuoleman jälkeen tärkeää tukea lemmikkieläimiltä, perheeltä, kodista, kavereista, vertaisryhmästä sekä ammattilaisilta kuten koulupsykologilta tai opettajalta. Ihmisille jutteleminen ylipäätään oli auttanut, samoin kuin yhdessä olo ja yhteinen tekeminen toisten kanssa. Lapset kokivat, että oli hyvä palata kouluun ja muuhun normaaliin arkeen pian menetyksen jälkeen. Lisäksi lapset kokivat hyväksi opettajan tai muiden ihmisten pienet ja luontevat huomioonnot aiheeseen liittyen.

Saadussa tuessa ja avussa lapsia harmitti se, että palvelujen ja ammattiavun saamisessa kestää kauan. Voi olla vaikeaa löytää sellaista apua, josta kokee olevan itselle hyötyä. Ammatillaiset eivät aina rohkene ottaa vanhemman kuolemaa puheeksi tai lähestyä aihetta luontevasti. Lasten mukaan ammatillaiset voivat olla keskenään eri mieltä siitä, mikä apu tai tuki olisi hyödyllistä. Lapsia harmitti, että ammatillaiset vaihtuvat usein, lapset joutuvat kertomaan ammatillisille samat asiat moneen kertaan ja aloittamaan aina uudelleen alusta. Lapsilla oli myös kokemusta siitä, että ammatillaiset kysyvät samaa asiaa moneen kertaan, mikä tuntui heistä harmilliselta ja vei aikaa seuraavalta asialta. Saatu palvelu saattoi katketa lapsen mielestä liian aikaisin. Tietoa avusta on ollut lapsille vähän tarjolla, ja kynnys mennä etsimään apua itse on korkea. Lasten vanhemmat ovat tehneet ison työn etsiessään sopivaa apua lapsilleen. Lapset kokivat, että palautteen antaminen saadusta palvelusta on vaikeaa.

Lapset esittivät myös toiveita ja kehittämissuhteita. Ammatillaisen on tärkeää ottaa selville, mitä juuri tämä lapsi on mieltä ja millaisista avun ja tuen muodoista hän hyötyisi. Ammatillaisen tulisi pyrkiä tekemään puhumisesta tarpeeksi helppoa ja tukea sitä esimerkiksi kysymyksillä tai yhteisellä tekemisellä. Palveluiden tulisi joustaa kunkin lapsen tarpeiden mukaan. Toiveena oli myös, että olisi olemassa ammatillainen, joka kulkisi tarvittaessa pitkään lapsen rinnalla.

Suosituksukset ammatillisille ja päättäjille

- 1 Kohdataan yksilönä lapsi, jonka vanhempi on kuollut.
- 2 Uskalletaan ottaa menetys puheeksi ja huomioidaan se luontevin tavoin ja keinoin.
- 3 Annetaan lapselle saavutettavaa tietoa palveluista.
- 4 Panostetaan palveluissa yksilöllisyyteen, oikea-aikaisuuteen, henkilöstön pysyvyyteen ja palvelujen riittävän pitkään kesto.
- 5 Annetaan lapsille mahdollisuus vaikuttaa palvelujen sisältöön ja toteutukseen, tavoitteiden asettamiseen sekä niiden arviointiin.
- 6 Tarjotaan lapsille mahdollisuus antaa palautetta palveluprosessin eri vaiheissa.

Nuoret neuvonantajat -toiminta: <https://lapsiasia.fi/nuoret-neuvonantajat>.

”Kiva että juuri minä saan opiskella tätä kieltä ja se on osa kulttuuriani”

Hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen saamelaislasten kokemana

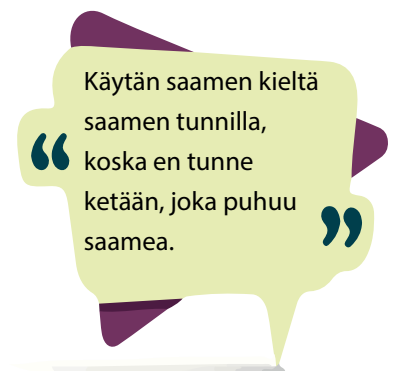
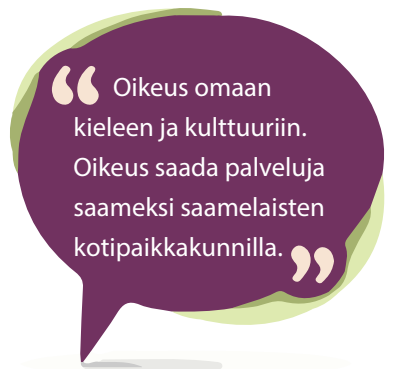
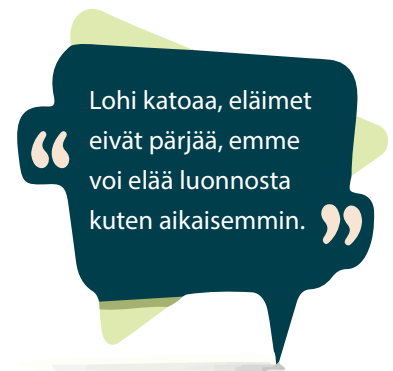
Lapsiasiavaltuutetun toimisto toteutti selvityksen saamelaislasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta osana kansallista lapsistrategiaa vuonna 2022. Selvitys toteutettiin yhteistyössä sidosryhmien ja lasten kanssa, ja siihen osallistui 11–17-vuotiaita itsensä saamelaiseksi kokevia lapsia saamelaisten kotiseutualueelta ja muualta Suomesta. Kyselylomakkeen laatimista varten haastateltiin kuusi lasta. Sähköiseen kyselyyn vastasi 83 lasta.

Selvityksessä tarkasteltiin saamelaislasten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista lasten itsensä kertomana. Tulosten perusteella saamelaislasten tilanne on monelta osin hyvä. Heidän elämäänsä onkin syytä tarkastella monista näkökulmista. Oman osuutensa monien lasten elämään tuovat monikielisyys, saamenpuvun käyttö ja saamelaisten perinteiset elinkeinot.

Lasten kokemuksissa näkyy erityisesti vahva luontosuhde, harvaan asuttujen alueiden haasteet omaehtoiseen liikkumiseen, tiedostavuus omista oikeuksistaan ja saamen kielten käyttömahdollisuudet. Vahva luontosuhde näkyy lasten kertoessa vapaa-ajanviettotavoistaan, harrastuksistaan ja hyvän olon paikoista sekä heidän pohtiessaan tulevaisuutta ja omia unelmiaan. Lapset tuovat esille myös ilmastonmuutoksen vaikutukset luontoon ja tätä kautta saamelaisten mahdollisuuksiin harjoittaa perinteisiä elinkeinoja kuten käsitöitä, kalastusta ja poronhoitoa. Ilmastonmuutoksen myötä tapahtuvia muutoksia luonnossa lapset pohtivat myös henkisen hyvinvoinnin näkökulmasta.

Lapset saattavat asua kaukana toisistaan, jolloin julkisen liikenteen puute, pitkät vuorovälit tai julkisen liikenteen korkea hinta estävät lapsia liikkumasta omaehtoisesti kavereiden luokse, harrastuksiin tai jopa kouluun. Lapset eivät koe harvaan asuttuja alueita vain puutteina, vaan niitä kuvataan myös ainutlaatuisina ja tärkeinä. Saamelaisten oikeuksista lapset tuovat esille etenkin kieleen liittyviä oikeuksia. Myös opetukseen ja muihin palveluihin liittyvät oikeudet tulevat esille. Lapset ovat huolestuneita muiden suhtautumisesta kieltä, kulttuuria ja saamelaisten oikeuksia kohtaan. Osa lapsista kokee saamansa kielenopetuksen oikeuksien toteutumiseksi ja näkee kielen tuovan tulevaisuudessa heille mahdollisuuksia opinnoissa ja työelämässä.

Lapset kokevat, että kotiseutualueella lasten saamen kielten käyttömahdollisuudet ovat monipuolisemmat kuin muualla Suomessa. Saamen kielten käyttöä rajoittaa ympäröivä kieliympäristö. Lapset välttelevät saamen kielten käyttöä tilanteissa, joissa eivät tiedä, osaako keskustelukumppani saamea tai samaa saamen kieltä, tai jos eivät itse koe osaavansa kieltä riittävän hyvin.

Lasten mukaan tärkeimpiä keinoja hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisen edistämiseksi olisivat tiedon lisääminen saamelaiskulttuurista, mahdollisuus käyttää saamen kieliä enemmän vapaa-ajalla, saamenkielisten oppimateriaalien ja pätevien opettajien lisääminen sekä vapaa-ajanviettopaikkojen lisääminen ja liikkumisen helpottaminen uudistamalla julkista liikennettä, kuljetuksia ja ajolupia.

Suosituks

- 1** Tuetaan lasten luontosuhdetta ja oikeutta osallistua saamelaisten perinteisten elinkeinojen kokeilemiseen ja harjoittamiseen.
- 2** Sitoudutaan asetettuihin päästötavoitteisiin ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja perinteisten elinkeinojen säilyttämiseksi.
- 3** Järjestetään lapsille sopivia kokoontumispaikkoja myös kyliin ja harvaan asutuille alueille.
- 4** Kehitetään julkista liikennettä ja erilaisia kuljetusmuotoja tukemaan lasten itsenäistä liikkumista kouluun ja vapaa-ajalla.
- 5** Lisätään tietoa saamelaisista kouluissa ja eri tiedotuskanavissa syrjinnän ja kiusaamisen vähentämiseksi.
- 6** Koulutetaan saamenkielisiä opettajia tukemaan lasten saamelaista identiteettiä sekä turvaamaan vähintään yleinen ja tehostettu tuki omalla äidinkielellä.
- 7** Valmistetaan saamenkielisiä oppimateriaaleja vahvistamaan saamen kielten oppimista ja käyttöä.
- 8** Kehitetään saamenkielistä vapaa-ajantoimintaa ja saamen kielten käyttömahdollisuuksia etenkin saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella asuvien saamelaislasten saamelaisen identiteetin vahvistamiseksi.
- 9** Varmistetaan saamelaislasten säännöllinen kuuleminen lasten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen liittyvissä asioissa laadullisin ja määrällisin menetelmin myös seurantatiedon saavuttamiseksi.

Elina Weckström, Karri Kekkonen & Outi Kekkonen (2023). ”Kiva että juuri minä saan opiskella tätä kieltä ja se on osa kulttuuriani”: Saamelaislasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2023:1.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-291-2>

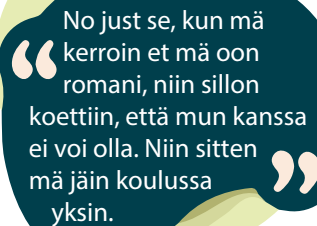
”Tulee filis, et nää oikeesti hyväksyy mikä mä oon”

Hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen romanilasten kokemana

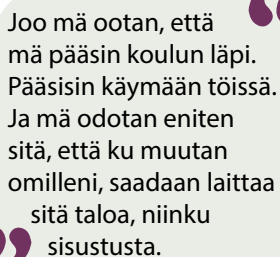
Lapsiasiavaltuutetun toimisto toteutti osana kansallista lapsistrategiaa selvityksen romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta. Selvitys toteutettiin yhteistyössä sidosryhmien ja lasten kanssa, ja siihen osallistui 11–17-vuotiaita itsensä romaniksi kokevia lapsia eri puolilta Suomea. Selvitystä varten haastateltiin 18 lasta. Haastattelujen pohjalta laadittiin sähköinen kyselylomake, johon vastasi 93 lasta. Selvityksessä tarkasteltiin romanilasten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista lasten itsensä kertomana. Tulokset antavat varsin myönteisen kuvan romanilasten elämästä Suomessa. Romanilapset kohtaavat kuitenkin edelleen syrjintää ja rasismia.

Lasten ja nuorten kokemuksissa näkyy erityisesti perheen, suvun ja kulttuurin merkitys, kokemukset kiusaamisesta ja syrjinnästä sekä unelmointi ja tulevaisuuden ajattelu. Erityisenä voimavara-tekijänä romanilasten hyvinvoinnille on tiivis perhe ja suku. Lapset kertoivat viettävänsä paljon aikaa perheen kanssa, ja lapsilla on runsaasti läheisiä ihmisiä tukiverkostona ympärillään. Myös kavereiden joukossa on serkkuja ja muita sukulaisia. Erityisesti nuoremmat romanilapset kertoivat avoimuudesta ja läheisyydestään vanhempiinsa. Koti on lapselle turvallinen paikka, jossa saa olla oma itsensä, pystyy rentoutumaan ja tulee kuulluksi.

Lapset ovat ylpeitä omasta taustastaan ja haluavat oppia myös romanikieltä. Oman kulttuurin, tapojen ja perinteiden tuntemus vahvistaa lasten identiteettiä ja luo yhteenkuuluvuutta perheen ja suvun kanssa. Romaniasuun pukeutuminen on monille lapsille kunnia-asia, vaikka sen tiedetään lisäävän ennakkoluuloja pääväestön keskuudessa. Hyvinvointia heikentävä tekijä on lasten kokema syrjintä. Syrjintä on toistuvaa, eikä aikuisilla useinkaan ole keinoja tukea lapsia syrjintätilanteissa ja lopettaa koulussa tai vapaa-ajalla tapahtuvaa syrjintää. Toistuvat syrjintäkokemukset heikentävät lasten turvallisuudentunnetta ja mahdollisuutta olla oma itsensä. Lapset ovat alttiita syrjinnälle erityisesti erilaisissa elämän nivelvaiheissa kuten aloittaessaan koulun, siirtyessään yläkouluun, ryhtyessään käyttämään romaniasua ja pohtiessaan toisen asteen opintoja.

”No just se, kun mä kerroin et mä oon romani, niin silloin koettiin, että mun kanssa ei voi olla. Niin sitten mä jäin koulussa yksin.”

”Joo mä ootan, että mä pääsin koulun läpi. Pääsisin käymään töissä. Ja mä odotan eniten sitä, että ku muutan omilleni, saadaan laittaa sitä taloa, niinku sisustusta.”

Romanilapset kuvaavat tulevaisuudensuunnitelmiaan moninaisesti, ja ammattiin kouluttautuminen nähdään selkeänä jatkumona perusopetukselle. Uskoa tulevaisuuteen heikentää pelko aikuistumisesta. Lapset näkevät työllistymisen ja toimeentulonsa epävarmana kouluttautumisesta huolimatta. Unelmointia haastaa tulevaisuuteen liittyvä epävarmuus.

Lapset esittävät romanilasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutukseksi tiedon lisäämistä romaneista ja romanikulttuurista, romanilasten ja pääväestön yhteisiä kohtaamisia, pääväestön asenteiden muutosta romaneja kohtaan sekä romanilasten kohtaamista yksilöinä.

Suosituksset

- 1 Tuetaan vanhemmuutta ja turvataan hyvinvointi romaniperheissä.
- 2 Järjestetään lasten ja vanhempien yhteistä vapaa-ajan toimintaa.
- 3 Järjestetään lapsille luotettavia romaniaikuisia tukemaan nuoruudessa ja aikuistumisen kynnyksellä.
- 4 Lisätään tietoa romaneista ja romanikulttuurista kouluissa ja eri viestintäkanavissa.
- 5 Lisätään mahdollisuuksia oppia romanikieltä koulussa oppiaineena sekä vapaa-ajalla kerhotoimintana, lastenohjelmina, kirjoina ja kerrottuina tarinoina.
- 6 Lisätään romanilasten ja pääväestön kohtaamisia eri muodoissa kuten yhteisinä harrastuksina, leireinä, tapahtumina ja työharjoitteluina.
- 7 Tuetaan ja vahvistetaan lasten ryhmäytymistä ja kaveritaitoja koulussa ja harrastustoiminnassa.
- 8 Vahvistetaan opettajien ja muiden aikuisten kykyä puuttua syrjätilanteisiin.
- 9 Tuetaan romanilapsia lapsuuden nivelvaiheissa ja tarjotaan lapsille yksilöllistä tukea.
- 10 Kohdataan romanilapset yksilöinä eikä kulttuurinsa edustajina.
- 11 Panostetaan oppilaanohjaukseen romanilasten pohtiessa jatko-opintoja ja ammatinvalintaa.
- 12 Järjestetään lapsille monipuolisesti erilaisia harjoittelu- ja kesätyöpaikkoja.
- 13 Tarjotaan lapsille mahdollisuuksia unelmointiin ja tuetaan lapsia tavoitteiden asettamisessa omien unelmien saavuttamiseksi.
- 14 Jatkossa on tärkeää varmistaa romanilasten säännöllinen kuuleminen lasten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen liittyvissä asioissa laadullisin ja määrällisin menetelmin myös seurantatiedon saavuttamiseksi.

Elina Weckström, Karri Kekkonen & Outi Kekkonen (2023). ”Tulee fiilis, et nää oikeesti hyväksyy mikä mä oon”: Romanilasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2023:3. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-401-5>

Lainsäädännön muutokset ja kehittämistarpeet vuonna 2022

Lapsiasiavaltuutetusta annetun lain (1221/2004) 1 §:n mukaan lapsiasiavaltuutettu varmistaa, että lasten asema ja oikeudet otetaan huomioon lainsäädännössä ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on seurata lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioida niiden vaikutuksia lasten hyvinvointiin (2 § 2 momentti). Tätä tehtävää toteutetaan muun muassa antamalla lausuntoja lainvalmisteluasiakirjoista, erilaisista selvityksistä ja muista asiakirjoista ministeriöille, eduskunnan valiokunnille ja eri viranomaisille. Vuonna 2022 oli lausuntojen näkökulmasta ennätysvuosi: toimisto vastaanotti 115 lausuntopyyntöä ja niihin vastattiin 80 lausunnolla. Annetuista lausunnoista 57 koski lakimuutoksia lainvalmistelun eri vaiheissa. Lainvalmistelun näkökulmasta vuoden aikana on siis tapahtunut paljon.

Vuoden aikana käsitellyistä lainsäädäntömuutoksista valtaosa perustuu pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan⁶ ja tarkemmin hallituksen lainsäädäntöohjelmaan ja -suunnitelmaan⁷. Lapsen oikeuksiin liittyviä lakimuutoksia on tehty erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon sekä opetustoimen lainsäädäntöön.⁸ Lakimuutoksilla on pyritty myös edistämään yhdenvertaisuutta sekä tasa-arvoa. Vuoden 2022 poikkeukselliset tapahtumat – Ukrainaan kohdistunut hyökkäyssota, energiakriisi ja kiihtynyt inflaatio – ovat aiheuttaneet sen, että myös hallitusohjelmaan sisällyttömiä lainsäädäntömuutoksia on jouduttu tekemään paljon ja usein kiireellisellä aikataululla. Kuten lausuntopyyntöjen määrästä voi jo päätellä, lakimuutokset ovat vaikuttaneet monilla tavoin myös lasten oikeuksiin. Seuraavassa esitetään poimintoja lakimuutoksista, joihin lapsiasiavaltuutettu on vuoden aikana antanut lausuntoja.

Mielenterveys- ja päihdepalvelujen uudistamista koskevan hallituksen esityksen (HE 197/2022 vp) käsittely saatiin päätökseen vuoden 2022 lopussa. Vaikka uudistuksessa lainsäädäntöä kehitettiin myönteiseen suuntaan, hallituksen esitys jäi valitettavan aikuiskeskiseksi. Lapsiasiavaltuutetun lausuntoon perustuen sosiaali- ja terveysvaliokunta totesi mietinnössään, että lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen toteutumista, saatavuutta ja laatua seurataan erityisen tarkasti ja tarvittaessa ryhdytään lainsäädäntötoimiin, jos nyt ehdotettavilla muutoksilla ei saada aikaan selkeää ja vaikuttavaa parannusta.⁹

Vammaispalvelulain uudistus (HE 191/2022 vp) eteni eduskuntaan syksyllä, mutta käsittely on vielä tätä kirjoitettaessa kesken. Perustuslakivaliokunta antoi esityksestä lausuntonsa tammi-kuussa 2023 ja edellytti, että esitykseen tehdään mittavia muutoksia. Esityksen valmistuminen tällä hallituskaudella on siten epävarmaa. Lapsiasiavaltuutettu antoi esityksestä lausunnon sosiaali- ja

6 Valtioneuvosto (2019). Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3>

7 Valtioneuvosto (2021). Hallituksen lainsäädäntöohjelma: Tarkistettu suunnitelma vaalikauden 2019–2023 keskeisistä lainsäädäntöhankkeista. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:28. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-864-9>

8 Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla on käsitelty myös lukuisia hallituksen esityksiä, jotka ovat liittyneet sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisvastuun siirtämiseen kunnilta hyvinvointialueille 1.1.2023 alkaen. Pääosin kyse on ollut teknisistä muutoksista, eikä lapsiasiavaltuutettu ole siten antanut niihin lausuntoaan.

9 Sosiaali- ja terveysvaliokunta (2022). Valiokunnan mietintö StVM 24/2022 vp [HE 197/2022 vp](https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/StVM_24+2022.aspx). Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaalihuoltolain ja terveydenhuoltolain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/StVM_24+2022.aspx

terveysvaliokunnalle marraskuussa.¹⁰ Lausunnossa katsottiin ehdotusten tavoitteiden olevan kannatettavia, mutta muistutettiin, että vamman kanssa elävien lasten arjen näkökulmasta sillä on suuri vaikutus, miten varhaiskasvatus, perusopetus ja toisen asteen koulutus sekä lasten harrastus- ja muut vapaa-ajan toiminnot kykenevät varmistamaan lasten oppimisen, kehityksen ja osallistumisen yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa.

Translain (laki sukupuolen vahvistamisesta) uudistus herätti paljon keskustelua kuluneen vuoden aikana. Esitys (HE 189/2022 vp) annettiin eduskunnalle syksyllä. Lapsiasiavaltuutettu lausui siitä lakivaliokunnalle lokakuussa ja totesi lausunnossaan, että lapsen oikeudet on sinänsä huomioitu hallituksen esityksessä, mutta varsinaisissa säännösehdoituksissa ne on sivuutettu.¹¹ Lapsiasiavaltuutetun lähtökohtana on, että myös alaikäisille tulisi sallia sukupuolen oikeudellinen vahvistaminen. Kanta perustuu muun ohella YK:n lapsen oikeuksien komitean näkemyksiin. Lakivaliokunta totesi omassa lausunnossaan, että sukupuolen oikeudellisen vahvistamisen mahdollistaminen alaikäisille edellyttää asian huolellista selvittämistä ja punnintaa ja että tällainen selvitys tulisi käynnistää mahdollisimman pikaisesti.¹²

Perustuslakivaliokunta antoi lausuntonsa hallituksen esityksestä tammikuussa 2023, jossa se totesi seuraavaa: ”Alaikäisten sulkeminen kokonaan sukupuolen vahvistamisen ulkopuolelle merkitsee käytännössä sitä, että perustuslain 6 §:n 3 momentissa edellytetty lasten mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti ei välttämättä toteudu. Lasten perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaisten vaikutusmahdollisuuksien kannalta perustellumpaa saattaisi olla, ettei laissa olisi ehdotonta ikärajaa sukupuolen vahvistamiselle. Perustuslakivaliokunta korostaa tarvetta seurata tiiviisti tutkimustiedon kehittymistä ja ryhtyä sen perusteella tarpeellisiin lainsäädäntötoimiin. Valiokunta pitää selvänä, että ehdottomasta ikärajasta luopuminen sukupuolen vahvistamisen osalta olisi merkittävä lainsäädäntöratkaisu, joka edellyttää perusteellista lainvalmistelua ja sääntelyvaihtoehtojen pohdintaa.”¹³

Sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintö translakiehdotuksesta valmistui tammikuussa 2023.¹⁴ Valiokunta piti tärkeänä, viitaten perustuslakivaliokunnan ja lakivaliokunnan lausuntoihin, että selvitys transsukupuolisten lasten ja nuorten itsemääräämisoikeuden edistämisestä sukupuolen vahvistamisessa sekä tarvittavista lainsäädäntömuutoksista käynnistetään mahdollisimman pikaisesti. Valiokunta ehdotti mietinnössään tästä myös lausumaa. Eduskunta hyväksyi lopulta helmikuun

10 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle vammaispalvelulaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi. https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_stv_he1912022vp

11 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_lav_he1892022vp

12 Lakivaliokunta (2022). Valiokunnan lausunto LaVL 29/2022 vp – [HE 189/2022 vp](https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Sivut/LaVL_29+2022.aspx). Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Sivut/LaVL_29+2022.aspx

13 Perustuslakivaliokunta (2022). Valiokunnan lausunto PeVL 77/2022 vp [HE 189/2022 vp](https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Sivut/PeVL_77+2022.aspx). Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Sivut/PeVL_77+2022.aspx

14 Sosiaali- ja terveysvaliokunta (2022). Valiokunnan mietintö StVM 42/2022 vp [HE 189/2022 vp](https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/StVM_42+2022.aspx). Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/StVM_42+2022.aspx

alussa lakiesityksen sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan mietinnön mukaisena sekä myös valiokunnan ehdottamat lausumat.¹⁵

Alun perin translakia valmistelleen virkamiestyöryhmän oli tarkoitus myös tehdä säännösehdotukset ”intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi lapsen edun ja henkilökohtaisen koskemattomuuden sekä iän ja kehitystason mukaisesti”. Tehtävä sisältyy pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan, jonka mukaan intersukupuolisten lasten itsemääräämisoikeutta tulee vahvistaa ja pienten lasten kosmeettisesta, ei-lääketieteellisestä sukuelinkirurgiasta luovutaan. On valitettavaa, että kiireettömiä, lääketieteellisesti ei-välttämättömiä intersukupuolisten lasten kehoa muokkaavia toimenpiteitä ei translailla vielä esitetty kiellettäväksi. Säännösehdotuksia on kuitenkin valmisteltu sosiaali- ja terveysministeriössä, ja lakivaliokunta myös kiirehti ehdotusten jatkokeskustelua translaista antamassaan lausunnossa.¹⁶

Potilasasiain- ja sosiaaliasiainjärjestelmää koskeva lakiuudistus (HE 300/2022 vp) vietiin eduskunnan käsiteltäväksi syyskaudella. Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että säännökset kerätään yhteen lakiin ja nimikkeet muutetaan potilasasiavastaavaksi ja sosiaaliasiavastaavaksi. Vaikka näiden toimijoiden tehtäviin ei tule suuria muutoksia, he toimivat jatkossa erillään sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköistä. Lapsiasiavaltuutettu korosti sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle antamassaan lausunnossa, että potilasasiavastaavien ja sosiaaliasiavastaavien palvelut on järjestettävä siten, että ne ovat käytännössä myös lasten käytettävissä, ja vastaavilla on oltava tarvittava osaaminen lapsen oikeuksista ja oikeusturvakeinoista sekä lasten kanssa toimimisesta. Lausunnossa ehdotettiin, että lapsia koskevat vaatimukset – osaaminen lapsen oikeuksista ja oikeusturvakeinoista, lasten neuvonta ja avustaminen sekä heille tiedottaminen ikätason mukaisesti – otetaan huomioon nimenomaisesti myös säännösten tasolla.¹⁷

Paperittomien ja paperittoman kaltaisessa tilanteessa olevien oikeutta ei-kiireettömään terveydenhuoltoon parannettiin lakimuutoksella (HE 112/2022 vp), joka hyväksyttiin eduskunnassa joulukuussa. Lapsiasiavaltuutettu antoi esitysluonnoksesta lausunnon sosiaali- ja terveysministeriölle ja piti valitettavana, että esityksessä ei punnittu vaikutuksia lapsen etuun tilanteessa, jossa paperittoman lapsen vanhempi ei saa terveydenhuollon palveluja, koska arvioidaan etteivät ne ole välttämättömiä.¹⁸ Lausuntopalautteen perusteella ministeriö täydensi hallituksen esityksen yksityiskohtaisia perusteluita. Perusteluihin lisättiin mainita siitä, että lapsesta pääasiallisesti vastaavan henkilön hoidon tarpeen välttämättömyyttä arvioitaessa tulee sitä arvioida myös lapsen edun toteutumisen kannalta. Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta korosti mietinnössään, että esitettyjen lakimuutosten sekä niiden tavoitteiden toteutumista on voimaantulon jälkeen seurattava ja arvioitava mahdollisia

15 Eduskunta (2022). Eduskunnan vastaus EV 259/2022 vp. [HE 189/2022 vp](https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskunnanVastaus/Sivut/EV_259+2022.aspx). Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/EduskunnanVastaus/Sivut/EV_259+2022.aspx

16 Lakivaliokunta (2022). Valiokunnan lausunto LaVL 29/2022 vp – [HE 189/2022 vp](https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Sivut/LaVL_29+2022.aspx). Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Lausunto/Sivut/LaVL_29+2022.aspx

17 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle hallituksen esityksestä laeiksi potilasasiavastaavista ja sosiaaliasiavastaavista sekä varhaiskasvatustilain 53 §:n muuttamisesta.

https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_stv_he3002022vp-1

18 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain ja rajat ylittävistä terveydenhuollosta annetun lain 20 §:n muuttamisesta. https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_stm_sote-jarjestaminen-paperittomat

tulevia lainsäädännön muutostarpeita. Valiokunta piti tärkeänä, että jatkossa toimeenpanossa kerätään nykyistä paremmin tilastotietoa tarkoituksenmukaisen seurannan mahdollistamiseksi.¹⁹

Sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla valmisteltiin myös **muutoksia toimeentulolakiin sekä lapsilisälakiin**, joilla on vaikutusta lasten ja lapsiperheiden elintasaan. Lapsiasiavaltuutettu totesi muun muassa toimeentulotukea koskevassa lausunnossaan, että toimeentulotuessa havaittujen epäkohtien korjaaminen on perusteltua, vaikka sosiaaliturvauudistus on samaan aikaan vireillä ja peräkkäiset sekä osin päällekkäiset uudistukset voivatkin olla vaikeita hallita ja ainakin toimeentulotukiasiakkaille usein hankalasti hahmotettavia.²⁰ Vastauksena elinkustannusten nousuun loppuvuodesta toteutettiin ylimääräisen lapsilisän maksamisen mahdollistava lakimuutos. Lapsiasiavaltuutettu katsoi sen olevan selkeä kädenojennus lapsiperheille mutta muistutti samalla, että vallitsevassa tilanteessa ylimääräisen lapsilisän maksaminen yksinään ei ole riittävä tuki vähävaraisille ja muutoin haavoittuvassa asemassa oleville lapsiperheille.²¹ Lisäksi sosiaali- ja terveysvaliokunnalle annetussa lausunnossa korostettiin kattavan lapsivaikutusten arvioinnin tärkeyttä tulevien uudistuspäätösten tukena.

Opetustoimen puolella lakimuutokset ovat painottuneet varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja alennettiin ja yksityinen varhaiskasvatustoiminta säädettiin luvanvaraiseksi (HE 228/2022 vp). Asiakasmaksujen alennuksen yhteydessä lapsiasiavaltuutettu katsoi, että tavoitteena tulee olla vaiheittainen siirtyminen kokonaan maksuttomaan varhaiskasvatukseen.²² Lisäksi tasa-arvosuunnittelulivoite ja sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvan syrjinnän ennaltaehkäisyä koskevat säännökset ulotettiin varhaiskasvatukseen (HE 177/2022 vp).

Oppivelvollisuuslaki tuli voimaan 1.8.2021, ja jo vuoden 2022 syksyllä eduskunnassa käsiteltiin hallituksen esitys (HE 54/2022 vp), jolla vastattiin toimeenpanossa havaittuihin tarkennustarpeisiin. Nopea reagointi oli myönteistä. Lapsiasiavaltuutettu korosti lausunnossaan sivistysvaliokunnalle, että oppivelvollisuuden suorittamismuotoa valittaessa tärkein ohjaava tekijä tulee olla se, että valittu ratkaisu on lapsen edun mukainen. Lapsen etua koskeva säännös sisällytettiin perusopetuslakiin ja toisen asteen koulutusta koskeviin lakeihin. Lakimuutosten käytännön vaikutuksia on tärkeä seurata jatkossa.²³

19 Sosiaali- ja terveysvaliokunta (2022). Valiokunnan mietintö StVM 26/2022 vp [HE 112/2022 vp](https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/StVM_26+2022.aspx).
https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/StVM_26+2022.aspx

20 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi toimeentulotuesta annetun lain sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta.
https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_stm_toimeentulotuen-muutos

21 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi lapsilisälain 7 §:n ja toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta. https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_stv-he2352022vp

22 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annetun lain 5 §:n muuttamisesta.
https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_siv_he2282022vp

23 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi oppivelvollisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.
https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_siv_oppivelvollisuuslain-muuttaminen

Määräaikaisraportointi YK:n lapsen oikeuksien komitealle

Sopimusvaltiot raportoivat YK:n lapsen oikeuksien komitealle joka viides vuosi suorittamistaan toimenpiteistä, joilla sopimusvaltiossa on pantu sopimuksessa tunnustettuja oikeuksia täytäntöön, ja näiden oikeuksien nauttimisessa tapahtuneesta edistymisestä (LOS 44 artikla 1. kohta). Suomen valtio toimitti yhdistetyn 5. ja 6. määräaikaisraportin YK:n lapsen oikeuksien komitealle kesällä 2019. Määräaikaisraportin käsittely komiteassa on siirtynyt useampaan kertaan raporttien käsittelyn ruuhkautumisen sekä covid-19-pandemian vuoksi.

Lapsiasiavaltuutettu luovutti YK:n lapsen oikeuksien komitealle oman raporttinsa²⁴ ja osallistui komitean kuulemiseen Genevessä syyskuussa 2022. Raportoinnin ja kuulemisen jälkeen YK:n lapsen oikeuksien komitea käsittelee Suomen valtion määräaikaisraporttia. Suomen valtio vastaa komitean esittämiin kysymyksiin²⁵ ²⁶ kevään 2023 kuluessa, ja komitean loppupäätelmiä lapsen oikeuksien tilanteesta Suomessa odotetaan vuoden 2023 aikana.

Lapsiasiavaltuutettu toi raportissaan esiin seuraavia näkökulmia. Lapsiasiavaltuutetun näkemyksen mukaan Suomen lainsäädännön ja oikeudenkäytön tulisi olla lapsimyönteisempää. Lapsiasiavaltuutettu ehdottaa, että Suomen tulisi sisällyttää lapsen edun ensisijaisuutta koskeva perusoikeussäännös perustuslakiin. Perustuslain tasoinen säännös lapsen edusta on tarpeellinen, koska se varmistaisi entistä kattavammin ottamaan päätöksenteossa huomioon lapsen oikeudet myös silloin, kun siitä ei erikseen säädetä alemman tason säädöksissä. Säännös painottaisi myös sekä lainvalmistelijoiden että päätöksentekijöiden velvoitetta tehdä kattavaa lapsivaikutusten arviointia.

Lapsiasiavaltuutettu nosti esiin ennaltaehkäisevän työn merkityksen ja korosti, että Suomen on siirrettävä lasten hyvinvoinnin turvaamisen painotus raskaista korjaavista palveluista ennaltaehkäiseviin toimiin. Erityisesti lapsiasiavaltuutettu painotti oppilashuollon ja mielenterveys- ja päihdepalvelujen saatavuutta sekä sitä, että lastensuojelun tulisi voida keskittyä ydintehtävänsä. Tällä hetkellä hoidamme lasten ja nuorten ongelmia niin inhimillisiltä kuin taloudellisilta kustannuksiltaan liian kalliilla tavalla.

Koulutuksen osalta lapsiasiavaltuutettu esitti vakavan huolensa koulutukseen kohdistettujen määrärahojen pienentymisestä 2010-luvulla. Koulutuksen merkitys lasten ja nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta on suuri.

24 Lapsiasiavaltuutetun raportti YK:n lapsen oikeuksien komitealle 2022: Lisäraportti Suomen valtion 5. ja 6. määräaikaisraporttiin. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-446-6>

25 Committee on the Rights of the Child (2022). List of issues in relation to the combined fifth and sixth periodic reports of Finland (CRC/C/FIN/Q/5-6). https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FFIN%2FQ%2F5-6&Lang=en

26 Committee on the Rights of the Child (2022). List of issues in relation to the report submitted by Finland under article 12 (1) of the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the sale of children, child prostitution and child pornography (CRC/C/OPSC/FIN/Q/1) https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FOPSC%2FFIN%2FQ%2F1&Lang=en

Lapsiasiavaltuutettu nosti raportissa esiin haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeudet ja painotti, että haavoittuvassa asemassa olevat lapset kohtaavat muita enemmän syrjintää ja hyvinvoinnin ongelmia. Haavoittuvan aseman taustalla on hyvin erilaisia elämäntilanteita. Syrjinnän vastaista työtä on tehostettava lasten elämän kaikilla osa-alueilla, ja syrjinnästä saatua tutkimustietoa on hyödynnettävä nykyistä enemmän.

Raportissa nostettiin esiin lasten terveyteen ja hyvinvointiin vaikuttavat erityisen haitalliset käytännöt ja tarpeettomat toimenpiteet, jotka on estettävä tehokkaan lainsäädännön avulla. Lapsiasiavaltuutettu esitti suosituksinaan, että lainsäädännöllä tulee varmistaa, että pojilla on oikeus itse vaikuttaa ei-lääketieteellisen ympärileikkauksen suorittamiseen ja että intersukupuolisten lasten oikeudet toteutuvat.

Rikoksia tekevien nuorten auttamiseen tulee panostaa kehittämällä heille suunnattuja pitkäkestoisia palveluja ja tukimuotoja, joiden avulla on mahdollista irtautua rikollisista yhteisöistä ja toimintatavoista. Vankeusrangaistuksen on oltava viimesijainen keino alaikäisten pysäyttämiseksi, ja sen on tuettava kuntoutusta, koulutusta ja kiinnittymistä yhteiskuntaan.

YK:n lapsen oikeuksien komitealle raportointi on tärkeä osa lapsen oikeuksien arviointia ja seurantaa. Se on merkittävä turva suomalaisille lapsille, eikä komitean päätelmiä voida ohittaa.

Kansallisen lapsistrategian toimeenpanon vuosi

Vuoden 2021 alussa Suomessa julkaistiin ensimmäinen kansallinen lapsistrategia²⁷, joka perustuu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen, ylittää hallituskaudet ja yhdistää eri hallinnonaloja. Strategia valmisteltiin parlamentaarisen komitean toimesta. Lapsiasiavaltuutettu on luonut tarkemman katsauksen strategian taustaan ja valmisteluun sekä kansallisen lapsistrategian sisältöihin eduskunnalle helmikuussa 2022 luovuttamassaan kertomuksessa²⁸. Syyskuussa 2022 tiedotettiin kansallisen lapsistrategiayksikön perustamisesta sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön alaisuuteen, mikä takaa kansalliselle lapsistrategialle pysyvän rakenteen ja mahdollisuuden arvioida ja seurata strategiayksikön etenemistä²⁹.

Kansallinen lapsistrategiayksikkö on uusi toimija suomalaisessa lasten aseman, hyvinvoinnin ja oikeuksien edistämisen kentässä. Eduskunnan ihmisoikeuskeskus (IOK) julkaisi vuonna 2022 selvityksen kansallisista perus- ja ihmisoikeustoimijoista. Selvityksessä ehdotettiin, että perustettaessa uusia perus- ja ihmisoikeustoimijoita tulisi arvioida, luodaanko muutoksella päällekkäisiä toimintoja, lisääkö muutos toimijoiden tehtävienjaon selkeyttä ja parantaako se yksilöiden oikeussuojaa sekä olisiko sama vaikutus mahdollista saada aikaan olemassa olevia toimijoita vahvistamalla.³⁰ Kansallisen lapsistrategiayksikön perustamisen yhteydessä näitä kysymyksiä pohdittiin, mutta huolellista analyysia tilanteesta ei ole vielä tehty.

Vuosi 2022 oli kansallisen lapsistrategian ensimmäisen toimeenpanosuunnitelman toteuttamisen aikaa. Vuoden aikana käynnistettiin 30 hanketta, joita toteutetaan pääasiassa ministeriöissä ja valtionhallinnon alaisissa virastoissa³¹. Lapsiasiavaltuutetun toimistossa toteutettiin osana lapsistrategian toimeenpanoa selvitykset saamelais- ja romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteuttamisesta sekä viestintäkampanja työn ja perheen yhteensovittamisesta. Lisäksi lapsiasiavaltuutetun johdolla toimivan lapsiasianeuvottelukunnan alaisuuteen perustettiin työryhmä, jonka tehtävänä on tukea lapsistrategian toimeenpanoa. Koska osa kansallisen lapsistrategian hankkeista on tätä kirjoitettaessa vielä kesken ja strategiayksikön valmistellaan seurantakertomusta, sen onnistumista arvioidaan lapsiasiavaltuutetun toimesta huolellisemmin vasta seuraavassa vuosikertomuksessa.

27 Valtioneuvosto (2021). Kansallinen lapsistrategia: Komiteamietintö. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-777-5>

28 Lapsiasiavaltuutetun toimisto (2022). Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:1. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-979-7>

29 Valtioneuvosto (2022, 2. syyskuuta). Suomeen perustetaan kansallinen lapsistrategiayksikkö [tiedote]. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/suomeen-perustetaan-kansallinen-lapsistrategiayksikko>

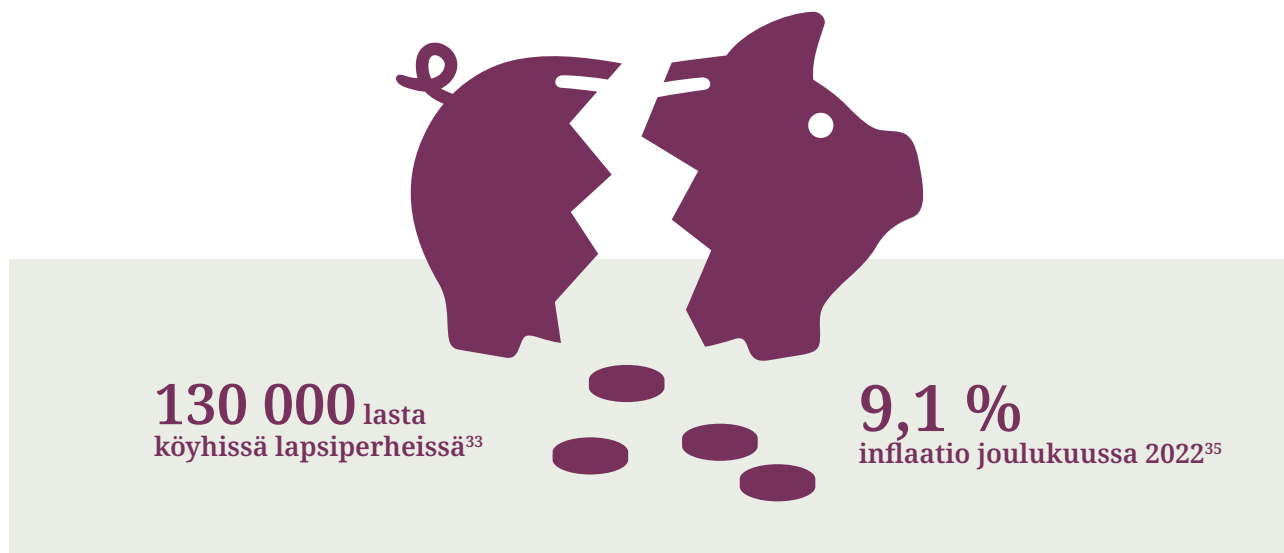
30 Ihmisoikeuskeskus (2022). Selvitys kansallisista perus- ja ihmisoikeustoimijoista. Ihmisoikeuskeskuksen julkaisuja 1/2022. <https://bin.yhdistysavain.fi/1586428/ZmHhTqfj5NNqXD4SoWlZ0Xc87k/IOK%20SELVITYS%20KANSALLISISTA%20PIO-TOIMIJOISTA%202022%20FI.pdf>

31 Valtioneuvosto (2021). Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelma: Valtioneuvoston periaatepäätös. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:81. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-868-0>

Materiaalinen elintaso

26 artikla *Lapsilla ja vanhemmillä on oikeus tarvittaessa saada valtiolta apua raha-asioissa.*³²

27 artikla *Lapselle pitää turvata koti, ruokaa ja riittävästi vaatteita. Valtion ja kuntien pitää auttaa vanhempia niin, että lapsella on kaikin puolin hyvät olot kasvaa ja kehittyä.*

Venäjän hyökkäys Ukrainaan on heijastunut lasten materiaaliseen elintasoon Suomessa. Tilastokeskuksen Kansalaispulssi-kyselyssä Ukrainan sota huolestutti kansalaisia turvallisuuden, Suomen talouden ja oman toimeentulon kannalta.³⁴ Myös lapsiasiavaltuutettu sai kansalaisilta hintojen nousuun liittyviä yhteydenottoja. Sota on vaikuttanut mm. elintarvikkeiden, polttoaineiden ja sähkön hintojen nousuun kiihdyttäen inflaatiota etenkin vuoden jälkipuoliskolla. Joulukuussa 2022 inflaatio oli jo 9,1 prosenttia. Edellisen kerran inflaatio on ollut yli 9 prosenttia vuonna 1983. Koko vuoden keskimääräinen inflaatio oli 7,1 prosenttia.³⁵

Hintojen nousu on vaikuttanut lapsiperheiden toimeentuloon ja lisännyt lapsiperheköyhyyttä. Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Itla, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Turun yliopisto ja Kansaneläkelaitos ovat arvioineet, että inflaatio nosti köyhyysastetta noin 2,5 prosenttia, eli noin 62 000 uutta kotitaloutta putosi köyhyyteen. Näistä 16 000 on lapsiperheitä, joissa elää noin 30 000 lasta.³⁶ Professori Heikki Hiilamo on julkisessa keskustelussa nostanut esiin matalapalkkaisten

32 Tässä julkaisussa käytetyt YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artikloiden lyhenteet ovat lapsiasiavaltuutetun toimiston käännoiksi ja julkaistu toimiston esitteissä. <https://lapsiasia.fi/esitteita-lapsen-oikeuksista>

33 Hiilamo, A., Räsänen, T., Korpela, T., Mukkila, S., Mäkinen, L. & Ristikari, T. (2022, 14. syyskuuta). Hintojen nousun vaikutuksia lapsiperheköyhyyteen voidaan lieventää vain vähän lapsilisäjärjestelmän muutoksilla. Tutkimusblogi. Kela. <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/6774>

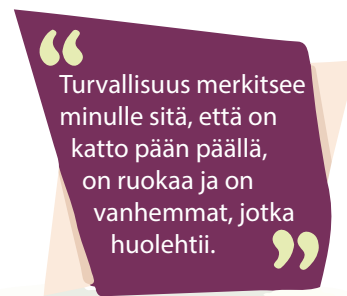
34 Huomo, M. (2022, 23. marraskuuta). Ukrainan kriisin herättämä huoli lisääntynyt syksyllä – pienituloiset ja sähkölämmityksen käyttäjät erityisen huolissaan. Tieto&Trendit. Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2022/ukrainan-kriisin-herattama-huoli-lisaantynyt-syksylla-pienituloiset-ja-sahkolammityksen-kayttajat-erityisen-huolissaan/>

35 Tilastokeskus (2023, 13. joulukuuta). Inflaatio 9,1 % joulukuussa 2022. [tiedote]. <https://www.stat.fi/julkaisu/cl8bkshgb6g8z0bw0h415hbnu>

36 Hiilamo, A., Räsänen, T., Korpela, T., Mukkila, S., Mäkinen, L. & Ristikari, T. (2022, 14. syyskuuta). Hintojen nousun vaikutuksia lapsiperheköyhyyteen voidaan lieventää vain vähän lapsilisäjärjestelmän muutoksilla. Tutkimusblogi. Kela. <https://tutkimusblogi.kela.fi/arkisto/6774>

työssäkävien henkilöiden köyhyyden. Hiilamo toteaa, että matalapalkka-aloilla työskentelevien asema on jopa heikompi kuin sosiaaliturvan varassa elävien, sillä sosiaalietuuksiin on inflaation myötä tehty indeksikorotuksia.³⁷ Hintojen ja korkojen nousu on koetellut myös keskituloisia ja erityisesti asuntovelkaisia lapsiperheitä. Velallisten osuus on suurempi lapsiperheillä kuin muilla asuntokunnilla keskimäärin – velkaisimpia Suomessa ovat 30–40-vuotiaat pariskunnat, joilla on lapsia. Puolella velallisista perheistä on asuntovelan ohella muita velkoja. Lapsiperheiden varallisuus on usein pitkälti sidottu omistusasuntoon, josta ei äkillisessä taloudellisessa kriisissä ole apua.^{38 39}

Pienituloisissa perheissä elävien lasten määrä nousi edellisvuoteen verrattuna. Lapsi lasketaan pienituloiseksi, kun hän asuu taloudesta, jonka tulot ovat alle 60 prosenttia maan mediaanituloista.⁴⁰ Vuonna 2021 toimeentulotukea sai noin 9,4 prosenttia lapsiperheistä ja 10 prosenttia lapsista asui toimeentulotukea saavassa kotitaloudessa. Pitkäaikaisesti toimeentulotukea sai 2,8 prosenttia lapsiperheistä.⁴¹

Vuonna 2021 lapsista 6,6 prosenttia eli 57 000 lasta koki vähintään pientä aineellista puutetta eli kotitaloudella ei ollut varaa tiettyihin lapsen elämään kuuluviin perusasioihin kuten uusiin vaatteisiin, hedelmien ja vihannesten syömiseen joka päivä, leikkivälineisiin, säännölliseen vapaa-ajan harrastukseen tai lapsen merkkipäivien juhlimiseen.⁴² Pienituloisuus näkyy lasten arjessa myös asumisessa, sillä suurin osa ahtaasti asuvista asuntokunnista oli lapsiasuntokuntia (76 %) vuoden 2020 lopussa. Ahtaasti asuvia lapsiasuntokuntia oli tuolloin 160 000 ja ahtaasti asui lähes 400 000 lasta.⁴³ Pienituloisuus voi vaikuttaa myös perheiden elämänvalintoihin, sillä esimerkiksi pienituloisissa eronneissa perheissä vuoroasuminen on muihin eronneisiin perheisiin verrattuna harvinaisempaa.⁴⁴ Pienituloisuus ja köyhyys vaikuttavat lapsen kokemuksiin tässä ja nyt mutta voivat

37 Yle (2022, 19. tammikuuta). “Meille tulee työssäkäyviä köyhiä” – Heikki Hiilamo penää korotusta palkkoihin [uutinen]. <https://yle.fi/a/74-20013784>

38 Kohvakka, O. (2022, 22. huhtikuuta). Lapsiperheillä on muita enemmän velkoja. Tieto&Trendit. Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/lapsiperheilla-on-muita-enemman-velkoja/>

39 Junes, T. (2022, 14. huhtikuuta). Lapsiperheen varallisuus on usein kiinni asunnossa. Tieto&Trendit. Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/lapsiperheen-varallisuus-on-usein-kiinni-asunnossa/>

40 Mt.

41 Tuomiahho, S. (2022). Toimeentulotuki 2021. Toimeentulotuen saajien määrä väheni edelliseen vuoteen verrattuna. Tilastoraportti 34/2022. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145025/Toimeentulotuki%202021.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

42 Tilastokeskus (2022, 12. toukokuuta). 6,6 % lapsista koki vähintään pientä aineellista puutetta vuonna 2021 [tiedote]. <https://stat.fi/julkaisu/ckw4oly001gb20b58rgaywm6f>

43 Ronkainen, M. & Tiuhonen, A. (2022, 11. maaliskuuta). Suurin osa lapsista asuu pientaloissa – kerrostaloasuminen yleisty. Tieto&Trendit. Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit. Tilastokeskus. <https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2022/suurin-osa-lapsista-asuu-pientaloissa-kerrostaloasuminen-yleistyy/>

44 Miettinen, A. ym. (2020). Lasten vuoroasuminen ja sosiaaliturva: Vuoroasumisen nykytila ja merkitys etuus- ja palvelujärjestelmän kannalta. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:51. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-021-9>

vaikuttaa myös pitkälle elämäntilanteeseen mm. terveyden, koulunkäynnin ja hyvinvoinnin osalta.⁴⁵ ⁴⁶ Köyhyydellä on todettu olevan yhteys myös lapsen osallisuuden ja joukkoon kuulumisen tunteisiin koulussa⁴⁷.

Lapsiperheköyhyyteen pyritään etsimään ratkaisuja mm. sosiaaliturvan avulla. Valtion talousarvioesityksessä vuodelle 2023 esitettiin pääasiassa väliaikaisia muutoksia sosiaaliturvaan. Käytännössä tämä tarkoitti lapsilisän yksinhuoltajalisän, työttömyysturvan lapsikorotuksen ja toimeentulotuen lapsen perusosan sekä opintotuen huoltajakorotuksen väliaikaisia korotuksia vuodelle 2023. Lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuen hoitolisän enimmäismäärä esitettiin korotettavaksi pysyvästi, ja sairausvakuutuslain lääkekorvausjärjestelmän vuosiomavastuu ehdotettiin jäädytettäväksi vuonna 2023 vuoden 2022 tasoon.⁴⁸ Lapsiasiavaltuutettu piti hallituksen esityksen ehdotuksia sosiaaliturvan väliaikaisista muutoksista lähtökohtaisesti kannatettavina. Ehdotusten vaikutuksia lapsiperheiden tukeen tulee kuitenkin arvioida kokonaisuutena ja myös hyvissä ajoin ennen vuoden 2023 päättymistä, mikäli perusteet tuelle ovat edelleen olemassa tai tilanne jopa heikkenee. Lähtökohtaisesti perheiden toimeentulo tulee ensisijaisesti turvata muilla keinoin, etenkin työssäkäynnin mahdollistamisella, mutta myös työttömyysturvan, työkyvyttömyyden turvan ja asumisen tukemisen keinoin.⁴⁹ Toisena politiikkatoimena maksettiin lapsiperheille ylimääräinen lapsilisä joulukuussa 2022.⁵⁰ Lapsiasiavaltuutettu piti myös ylimääräistä lapsilisää lähtökohtaisesti kannatettavana, mutta muistutti, että se ei yksinään ole riittävä tuki vähävaraisille ja muutoin haavoittuvassa asemassa oleville lapsiperheille. Valtuutettu kannatti myös kaikille perheille maksettavaa lapsilisää sen symbolisen merkityksen vuoksi. Universaalilla lapsilisällä valtio osoittaa pitävänsä kaikkia lapsia tärkeinä. Samalla kaikille maksettava lapsilisä ylläpitää hyvinvointivaltion legitimitettä.⁵¹

Vuonna 2022 parlamentaarinen komitea jatkoi sosiaaliturvauudistuksen valmistelua. Uudistuksen tavoitteena on nykyistä selkeämpi ja toimivampi järjestelmä, joka yhteensovittaa työnteon ja sosiaaliturvan muuttuvissa elämäntilanteissa.⁵² Vuoden 2022 alussa sosiaaliturvakomitea tiedotti Lasten

45 Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö Itila (2022). Lapsiperheköyhyys datana.

https://itla.fi/lapsiperhekoehyys-datana/#toc_K-yhyys-n-kyy-arjessa

46 Ks. esim. Ristikari, T. ym. (2018). Suomi lasten kasvuympäristönä: Kahdeksantoista vuoden seuranta vuonna 1997 syntyneistä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 7/2018. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-152-2> tai Salmi, M. & Närvi, J. (2022). Toimeentulokokemukset ja hyvinvoinnin erot nelivuotiaiden perheissä: Äitien arvioita perheen taloudellisesta tilanteesta ja hyvinvoinnista FinLapset 2018 -kyselyssä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Työpäperi 9/2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-831-6>

47 Invest (2022, 27. huhtikuuta). Perheen heikko taloudellinen tilanne lisää nuoren riskiä kokea, ettei kuulu luokassa porukkaan [tiedote]. <https://invest.utu.fi/fi/news/perheen-heikko-taloudellinen-tilanne-lisaa-nuoren-riskia-kokea-et-tei-kuulu-luokassa-porukkaan/>

48 Hallituksen esitys HE 236/2022. Hallituksen esitys eduskunnalle ostovoiman vahvistamista vuonna 2023 koskevaksi lainsäädännöksi sekä laiksi lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta.

<https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2022/20220236#idm45053757960160>

49 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle ostovoiman vahvistamista vuonna 2023 koskevaksi lainsäädännöksi sekä laiksi lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta. https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_stv_he2362022vp

50 Hallituksen esitys HE 235/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lapsilisälain 7 §:n ja toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_235+2022.aspx

51 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi lapsilisälain 7 §:n ja toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta. https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_stv-he2352022vp

52 STM/2020/31. Sosiaaliturvakomitean asettamispäätös.

<https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f8068c150>

ja perheiden sosiaaliturva ja palvelut -työryhmän perustamisesta asumisen jaoston alaisuuteen. Tunnistettujen kehittämistarpeiden vuoksi nähtiin tarpeellisenä vahvistaa valmisteluorganisaation asiantuntemusta lasten ja perheiden etuuksista ja palvelujärjestelmästä.⁵³

Sosiaaliturvakomitean ensimmäisen kauden työ päättyi hallituksen vaihtumiseen vuonna 2023. Ensimmäisellä työkaudellaan komitea määritteli sosiaaliturvajärjestelmän keskeisiä ongelmia, ja ns. ongelmaraportit julkaistiin tammikuussa 2022. Komitea selvitti myös sosiaaliturvan vaihtoehtoisia järjestämistapoja perustulon, negatiivisen tuloveron, sosiaalilin, yhden perusturvaetuuden ja osallistumislisän osalta. Sosiaaliturvakomitean välimietintö julkaistaan keväällä 2023. Välimietinnön lopullisen luonnoksen⁵⁴ lasten ja perheiden sosiaaliturvaa koskevassa osuudessa on kolme ehdotusta nykyjärjestelmän uudistamiseksi. Ensimmäinen koskee lapsilisäjärjestelmää ja sen uudistamista lapsikohtaiseksi selvittämällä tarveperusteisuuden mahdollisuutta esimerkiksi sisäruskorotuksissa, mahdollisuutta ikäperusteiseen lapsilisään sekä lapsilisän maksamista kahdelle eri vanhemmalle. Toinen linjausehdotus koskee lapsiperheköyhyyden vähentämistä, johon liittyen ehdotetaan selvityksen tekemistä siitä, miten etuus- ja palvelujärjestelmät onnistuvat ehkäisemään tai vähentämään lapsiperheköyhyyttä. Kolmas ehdotus liittyy lapsen hoidon ja ansiotyön yhteensovittamisen tukemiseen kehittämällä laajasti palvelu- ja etuusjärjestelmää.⁵⁵

Lapsiasiavaltuutettu oli vuonna 2022 sosiaaliturvakomitean kuultavana ja lausui komitean LASPET-alatyöryhmälle myös kirjallisesti sosiaalihuollon palvelujen ja etuusjärjestelmän keskeisistä ongelmakohdista⁵⁶. Lapsiasiavaltuutettu korostaa komitean toisen kauden työtä silmällä pitäen, että sosiaaliturvauudistuksen valmistelussa tulee tehdä jatkuvaa ja tutkittuun tietoon pohjaavaa lapsivaikutusten arviointia. Lähtökohtaisesti perhe-etuuksien avulla on varmistettava lapsen oikeus riittävän hyvään elintasoon. Etuusjärjestelmän yksinkertaistaminen edellyttää koko järjestelmän kriittistä arviointia, sillä kysymys ei ole vain sosiaalipoliittinen vaan mitä suuremmissa määrin myös asunto-, perhe-, koulutus- ja talouspoliittinen. Sosiaaliturvajärjestelmän tulee joustaa ja huomioida perheiden elämäntilanteen moninaisuus. Paljon julkistakin keskustelua herättäneen lapsilisäkytymyksen yhteydessä komitean on kirkastettava lapsilisän tavoite: onko kyseessä kulukorvaus vai perheiden toimeentuloerojen tasoittaja. Lisäksi on muistettava universaalinen lapsilisän merkittävyys hyvinvointivaltion legitimitietin turvaajana.

Lapsiasiavaltuutettu nostaa esiin vakavan huolensa lasten ja perheiden taloudellisesta selviytymisestä hintojen nousun ja energiakriisin aikana. Samaan aikaan on olemassa vakava huoli myös valtion talouden kantokyvystä. Sosiaaliturvauudistuksen valmistelussa tulee tehdä jatkuvaa ja tutkittuun tietoon pohjaavaa lapsivaikutusten arviointia.

53 Sosiaaliturvakomitea. (2022). Lasten ja perheiden sosiaaliturva ja palvelut -työryhmän perustaminen. Muistio. https://stm.fi/documents/1271139/106730745/Perustamismuistio_lapset+ja+perheet-asiantuntijaryhm%C3%A4_19.1.2022.pdf/f93e7f26-6dfe-63ce-a713-0c44f3144ff3/Perustamismuistio_lapset+ja+perheet-asiantuntijaryhm%C3%A4_19.1.2022.pdf?t=1642774687268

54 Sosiaaliturvakomitea (2022). Sosiaaliturvakomitean välimietintö. Sosiaaliturvakomitean kokouksessa 30.1.2023 hyväksytty versio. <https://valtioneuvosto.fi/documents/1271139/148073972/Sosiaaliturvakomitean+v%C3%A4limietint%C3%B6.pdf/c5db48f7-d8ae-d06d-f64a-b2ffd9c1ad06/Sosiaaliturvakomitean+v%C3%A4limietint%C3%B6.pdf?t=1675087724368>

55 Mt.

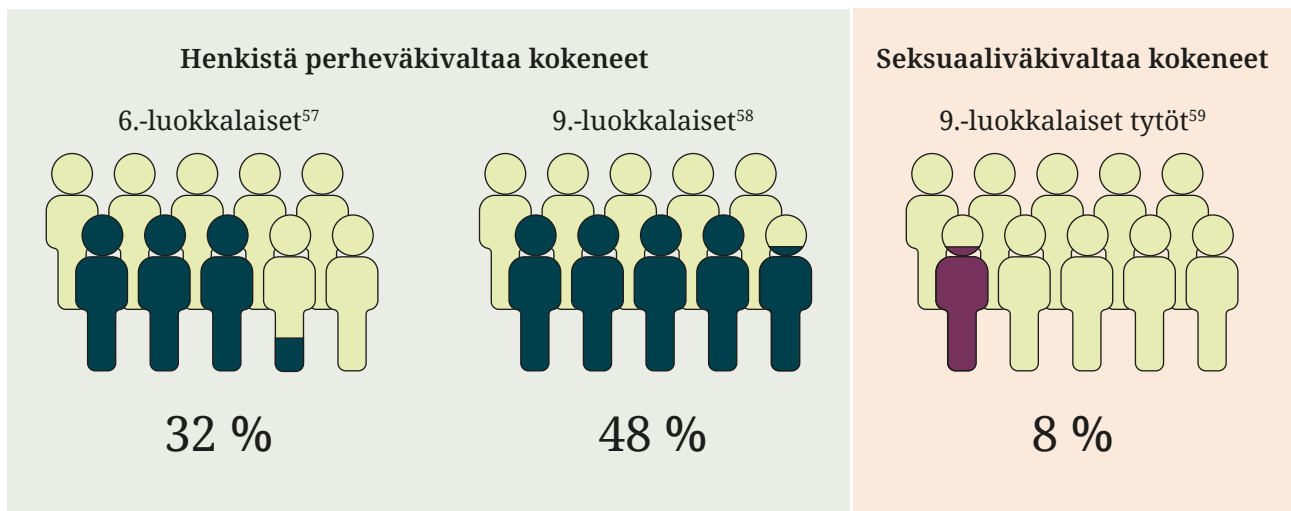
56 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaaliturvakomitean lasten ja perheiden sosiaaliturva ja palvelut -työryhmälle. https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_sosiaaliturvakomitea-laspet-tyoryhma

Kasvuympäristön turvallisuus

19 artikla *Aikuisten täytyy suojella lasta kaikelta väkivallalta ja huonolta kohtelulta. Lasta ei saa satuttaa millään tavalla. Kukaan ei saa kohdella lasta välinpitämättömästi tai käyttää lasta hyväkseen.*

34 artikla *Aikuisten täytyy suojella lasta seksuaaliselta häirinnältä. Kukaan ei saa houkutella tai pakottaa lasta seksiin.*

36 artikla *Aikuisten täytyy suojella lasta kaikenlaiselta huonolta kohtelulta.*

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen artiklassa 19 sekä lapsen oikeuksien komitean yleiskommentissa nro 13 väkivalta määritellään laajasti koskemaan kaikkea lapseen kohdistuvaa ”ruumiillista ja henkistä väkivaltaa, vahingoittamista ja pahoinpitelyä, laiminlyöntiä tai välinpitämättömyyttä tai huonoa kohtelua tai hyväksikäyttöä, mukaan lukien seksuaalinen hyväksikäyttö”. Yleiskommentissa komitea painottaa, että sopimusvaltioilla on niin kansallisella kuin alueellisella ja paikallisella tasolla velvollisuus ehkäistä väkivaltaa ennalta ja puuttua siihen napakasti. Komitean mukaan lapsia kohtaan harjoitettava laaja ja voimakas väkivalta on hälyttävää.⁶⁰

Vuonna 2022 Suomessa toteutettiin lapsiuhritutkimus osana kansallisen lapsistrategian toimeenpanoa. Se on edellisen kerran toteutettu vuonna 2013. Tutkimuksessa selvitettiin 6.- ja 9.-luokkalaisten lasten ja nuorten väkivaltakokemuksia eri elämänalueilla ja elinympäristöissä. Lapsiuhritutkimuksen tulosten mukaan 30 vuoden myönteinen kehitys lasten perheväkivallan kokemusten määrässä on pysähtynyt. Erilaista väkivaltaa koetaan nykyään paikoin enemmän kuin vuonna 2013. Erityisesti

⁵⁷ Tampereen yliopisto (2022, 25. lokakuuta). Myönteinen kehitys lasten kokeman väkivallan vähenemisessä pysähtynyt [tiedote].

<https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/myonteinen-kehitys-lasten-kokeman-vakivallan-vahenemisessa-pysahtynyt>

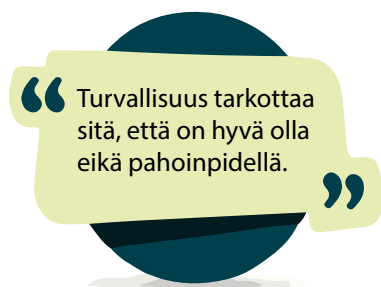
⁵⁸ Mt.

⁵⁹ Tampereen yliopisto (2022, 23. marraskuuta). Tyttöjen kokemukset seksuaaliväkivallasta ovat lisääntyneet [tiedote].

<https://www.tuni.fi/fi/ajankohtaista/tyttojen-kokemukset-seksuaalivakivallasta-ovat-lisaantyneet?navref=search-grid>

⁶⁰ CRC/C/GC/13. YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 13 (2011): Lapsen oikeus olla joutumatta minkäänlaisen väkivallan kohteeksi. <https://lapsiasia.fi/yleiskommentit>

lasten ja nuorten kokemukset henkisestä väkivallasta kotona ovat lisääntyneet merkittävästi. Kokemukset fyysisestä kuritusväkivallasta ovat vähentyneet vuosien 2013 ja 2022 välillä sekä 6.- että 9.-luokkalaisilla.⁶¹

On kuitenkin muistettava, että vuonna 2021 tehdyn selvityksen mukaan suomalaisten tietoisuus kuritusväkivallan kiellosta oli heikentynyt ja asenteet kuritusväkivaltaa kohtaan olivat useiden vuosien myönteisen kehityksen jälkeen koventuneet. Huolestuttavaa on, että tietoisuus oli vähentynyt etenkin nuoremmilla vastaajilla, jotka ovat vasta tulossa lapsenkasvatusikään. Kuritusväkivaltaa piti hyväksyttävänä kasvatuskeinona 14 prosenttia vastaajista, eikä sitä pidetty yhtä haitallisena kuin aiemmissa kyselyissä. Vastaajista peräti 44 prosenttia oli itse käyttänyt jotain kuritusväkivallan muotoa.⁶²

Vakavan fyysisen väkivallan kokemukset kotona ovat selvästi vähentyneet vertailtaessa vuosien 1988, 2008 ja 2013 lapsiuhritutkimuksia. Yhdeksäsluokkalaiset kokevat edelleen enemmän kaikkia perheväkivallan muotoja kuin kuudesluokkalaiset, ja tytöt raportoivat kaikkia väkivallan muotoja enemmän kuin pojat.⁶³

Lapsiin kohdistuvat perheväkivaltatapaukset ovat Tilastokeskuksen mukaan lisääntyneet. Viranomaisten tietoon tulleet alaikäisiin kohdistuneet perheväkivaltatapaukset lisääntyivät 6,7 prosenttia vuonna 2021. Tietoon tuli hieman yli 2 400 tapausta. Läheskään kaikkea perhe- ja lähi-suhdeväkivaltaa ei ilmoiteta viranomaisille.⁶⁴

Seksuaaliväkivallan määrä on niin ikään kääntynyt nousuun erityisesti tyttöjen kohdalla. Lapsiuhritutkimuksen 2022 mukaan tyttöjen kokemukset seksuaaliväkivallasta ovat yleistyneet, tuntemattomien väkivallantekijöiden osuus on kasvanut ja pakottaminen sekä väkivalta tekojen yhteydessä ovat lisääntyneet. Vuonna 2022 kahdeksan prosenttia 9.-luokkalaisista tytöistä kertoi seksuaaliväkivallan kokemuksista (v. 2013: 5 %). Samankaltainen kehitys on nähtävissä myös kuudennen luokan tytöillä, vaikka määrät ovat pienempiä. Pakottamisen ja väkivallan kokemukset lapsiin kohdistuvassa seksuaaliväkivallassa ovat lisääntyneet jo vuodesta 2008 alkaen.⁶⁵

Lapsiasiavaltuutettu ilmaisi eduskunnalle luovuttamassaan kertomuksessa 2022 huolen lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan lisääntymisestä. Kouluterveyskyselyssä 2021 etenkin tytöt kertoivat niin julkisella paikalla kuin puhelimesta ja verkossa yleistyneestä seksuaalisesta ahdistelusta ja

61 Tampereen yliopisto (2022, 25. lokakuuta). Myönteinen kehitys lasten kokeman väkivallan vähenemisessä pysähtynyt [tiedote].

<https://www.tuni.fi/ajankohtaista/myonteinen-kehitys-lasten-kokeman-vakivallan-vahenemisessa-pysahtynyt>

62 Paasivirta, A. (toim.) (2021). Kovemmin käsin – suomalaisten kasvatusasenteet ja kuritusväkivallan käyttö 2021. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 7/2021. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/2021/10/Kovemmin-kasin-Suomalaisten-kasvatusasenteet-ja-kuritusvakivallan-kaytto-2021.pdf>

63 Mt.

64 Tilastokeskus (2022, 5. lokakuuta). Viranomaisten tietoon tulleet alaikäisiin kohdistuneet perheväkivaltatapaukset lisääntyivät 6,7 % [tiedote]. <https://stat.fi/julkaisu/ckto0y01p8v0b00pnkr0hu6>

65 Tampereen yliopisto (2022, 23. marraskuuta). Tyttöjen kokemukset seksuaaliväkivallasta ovat lisääntyneet [tiedote]. <https://www.tuni.fi/ajankohtaista/tyttojen-kokemukset-seksuaalivakivallasta-ovat-lisaantyneet?navref=search-grid>

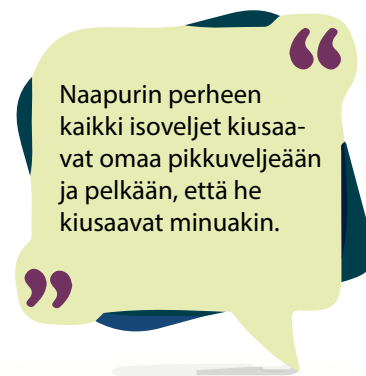
häirinnästä. Peräti joka toinen tyttö kertoi häiritsevistä seksuaalisesta ehdottelusta tai ahdistelusta viimeisen vuoden aikana, aiemman noin joka kolmannen sijaan.⁶⁶

Lapsiasiavaltuutettu pitää myönteisenä, että seksuaalirikoslainsäädännön uudistus tuli voimaan 1.1.2023. Uudistuksen keskeinen tavoite on suojella lapsia seksuaalirikoksilta.

Vuonna 2022 keskusteluun nousi myös lasten ja nuorten julkisissa tiloissa tekemä väkivalta (ns. katuväkivalta). Poliisin tilastoimat alle 15-vuotiaiden tekemät pahoinpitelyt lisääntyivät noin 23 prosentilla vuonna 2021.⁶⁷ Lapsiasiavaltuutettu nosti esiin vertaisväkivaltaan puuttumisen vuoden 2020 vuosikertomuksen kannanotossaan ja korosti, että vertaisväkivallan torjuminen edellyttää toimenpiteitä kaikilta. Lasten ja nuorten välisen väkivallan ehkäisy ja siihen puuttuminen edellyttävät johdonmukaisia toimenpiteitä koko yhteisöltä: vanhemmilta, suvulta, naapurustolta, ammattilaisilta, viranomaisilta ja päätöksentekijöiltä.⁶⁸

Lapsiasiavaltuutettu osallistui Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoiman Väkivallaton lapsuus -ohjelman työskentelyyn ja kannatti uutta avautta alaikäisten katuväkivaltailmiön ehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi. Tätä kertomusta kirjoitettaessa ohjelmatyö on tältä osin vielä valmisteilla.

Lapsiasiavaltuutettu teki oikeusministeriölle aloitteen lainvalmistelutoimiin ryhtymisestä lapsiin kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa sisältävän materiaalin hallussapidon ja levittämisen kriminalisoimiseksi. Aloitteen taustalla oli esimerkiksi Keskusrikospoliisin tekemä havainto kuvaamisen nopeasta yleistymisestä alaikäisten pahoinpitelyrikosten yhteydessä vuosina 2015–2021⁶⁹. Iso-Britanniassa tehdyssä laajassa, sosiaalisen median ja nuorisoväkivallan yhteyttä tarkastelevassa selvityksessä todetaan, että sosiaalinen media voi kannustaa väkivaltaisen kuvamateriaalin tuottamiseen ja levittämiseen. Älypuhelimet mahdollistavat väkivaltatilanteiden kuvaamisen ja välittömän levittämisen. Sosiaalisen median ansiosta materiaali saavuttaa nopeasti laajan yleisön, minkä moni nuori voi kokea palkitsevana. Pieni osa nuorista kuluttaa päivittäin väkivaltaista kuvamateriaalia ja verkosta löytyy foorumeja, joiden sisältö on kokonaisuudessaan omistettu väkivallan ja rikollisuuden kuvaamiselle. Osa kuvauksista välitetään suorana. Jatkuva altistuminen väkivaltaiselle kuvamateriaalille

66 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022). Kouluterveyskyselyn 2021 tulokset. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi. www.sotkanet.fi

67 Tilastokeskus (2022, 9. kesäkuuta). Alle 15-vuotiaiden tekemien pahoinpitelyjen määrä kasvoi 23,4 % vuonna 2021 [tiedote]. <https://www.stat.fi/julkaisu/cktoctw681oge0b53d5seq1nz>

68 Pekkarinen, E. & Mettinen, K. (2021). Pandemian varjossa kohti maapallon tulevaisuutta: Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2020. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2021:1. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-908-7>

69 Keskusrikospoliisi, tiedusteluosasto (2022). Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. Strateginen analyysi, tutkija Petri Danielsson. <https://poliisi.fi/documents/25235045/0/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf/5707ff63-fce5-b1a3-83ed-6ae62808adfa/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf?t=1646715994222>

madaltaa väkivallan käyttöönoton kynnystä ja voi aiheuttaa nuorelle sosiaalista painetta väkivallan käytölle.⁷⁰

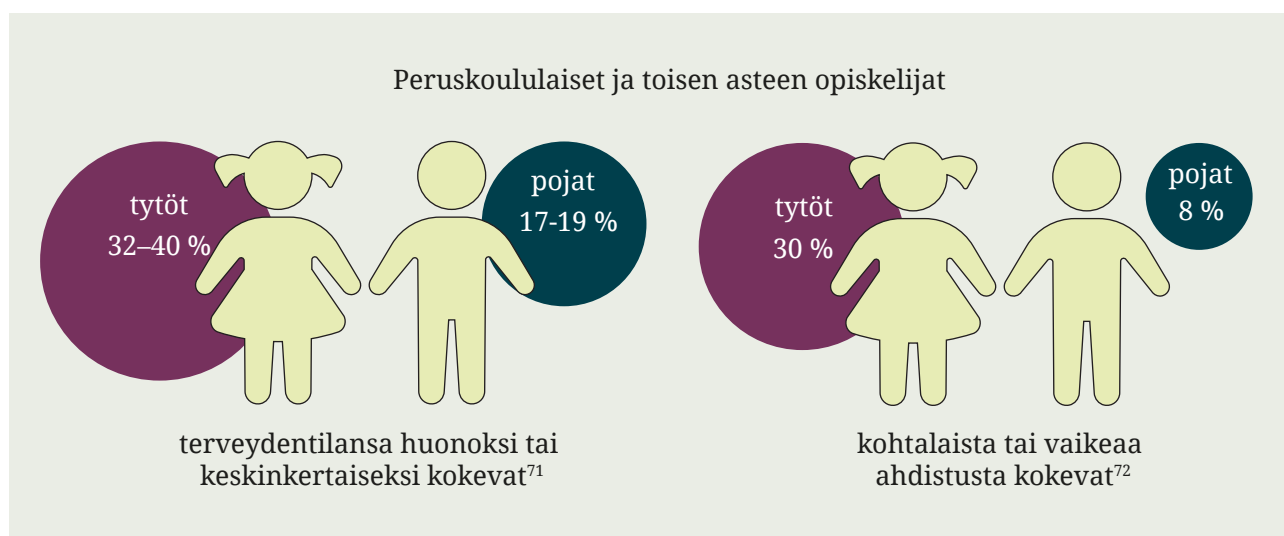
Lapsiasiavaltuutettu pitää hyvänä, että Suomessa edistetään useita lapsiin liittyviä väkivallan vastaisia ohjelmia. Myös alaikäisten väkivaltarikosten ehkäiseminen tulee saada osaksi kansallista väkivallan vastaista ohjelmatyötä. Ohjelmien ja lainsäädäntöhankkeiden toimeenpanoon tulee varata riittävästi resursseja. Lapsiin kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa sisältävän kuvamateriaalin hallussapidon ja levittämisen kriminalisointia tulee arvioida. Yhteiskunnan kaikkien toimijoiden tulee panostaa väkivallan vastaiseen työhön.

Terveys

6 artikla *Lapsella on oikeus elämään. Valtion täytyy taata, että lapset saavat kasvaa ja kehittyä mahdollisimman hyvissä oloissa.*

24 artikla *Lapsella on oikeus elää mahdollisimman terveenä. Lapsella on oikeus saada hoitoa ja apua, jos hän sairastuu. Lapsella on oikeus päästä lääkäriin. Myös vauvaa odottavien äitien terveydestä pitää huolehtia.*

33 artikla *Aikuisten täytyy suojella lasta huumeilta.*

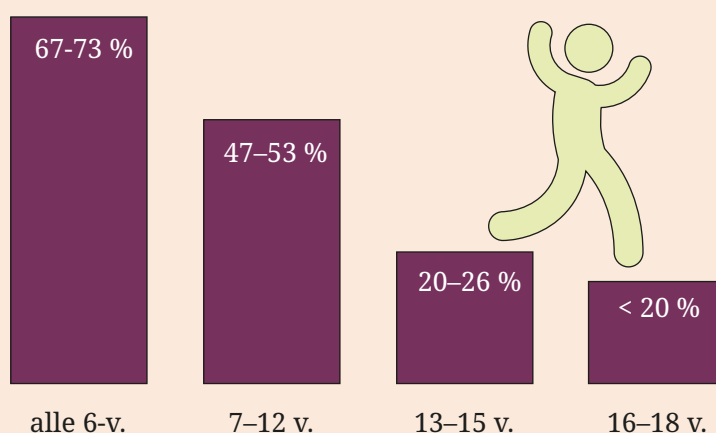
70 Irwin-Rogers, K. & Pinkney, C. (2017). Social media as a catalyst and trigger for youth violence. Catch 22 & University College Birmingham.

<https://cdn.catch-22.org.uk/wp-content/uploads/2017/01/Social-Media-as-a-Catalyst-and-Trigger-for-Youth-Violence.pdf>

71 Helakorpi, S. & Kivimäki, H. (2021). Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2021 Iso osa lapsista ja nuorista on tyytyväisiä elämäänsä – yksinäisyyden tunne on yleistynyt. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti 30/2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/143063/ktk_tilastoraportti2021_2021-09-09_kuviot_kuvana.pdf?sequence=1&isAllowed=y

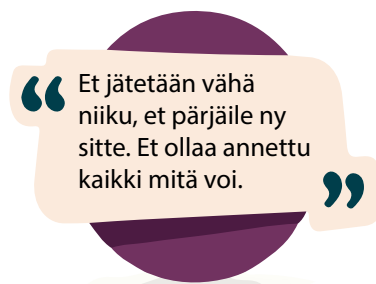
72 Mt.

Vähintään tunnin päivässä reippaasti liikkuvat lapset⁷³

Lapsiasiavaltuutettu nosti lasten mielenterveyden ongelmat esiin sekä edellisessä vuosikertomuksessaan että kertomuksessaan eduskunnalle 2022, jossa aihetta käsiteltiin mm. kasvaneina lähete-määrinä erikoissairaanhoidon sekä 13–17-vuotiaiden erikoissairaanhoidon avohoitokäyntien ja laitoshoidojaksojen kasvuna ajalla 1994–2020 sekä hoitoon pääsyn vaikeutena⁷⁴. Nämä ongelmat eivät ole helpottuneet. Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että perustason palvelujen roolia lasten mielenterveyden ongelmien hoidossa tulee vahvistaa. Myös erikoissairaanhoido ja erityispalvelut tulee taata niitä tarvitseville.

Kouluterveyskyselyssä 2021 ilmeni, että lasten kokemuksessa omasta hyvinvoinnistaan ja terveydestään on tapahtunut muutosta huonompaan suuntaan. Tyttöjen kokema koulu-uupumus, ahdistuneisuus, masennusoireet ja sosiaalinen ahdistuneisuus eli nolotumisen pelko ovat yleisempiä kuin aiemmin. Myös pojilla nämä kokemukset ovat yleistyneet. Oman terveytensä keskinkertaiseksi tai huonoksi kokevien määrä on noussut kaikissa opintoasteissa ja ikäryhmissä.⁷⁵

Kouluterveyskyselyn 2021 perusteella lasten ja nuorten päihteidenkäytön myönteinen kehitys on jatkunut. Täysraittiiden nuorten määrä on lisääntynyt, humalahakuinen juominen on vähentynyt ja kannabiksen ja muiden huumeiden kokeilu ja käyttö ovat pysyneet vähäisenä. Lapsiasiavaltuutetun eri ammattilaisilta saamat kokemukseräiset havainnot kuitenkin kielivät siitä, että pienen joukon päihteidenkäytössä on tapahtunut muutosta pahempaan. Vakavin indikaattori tästä ovat nuorten myrkytyskuolemat, jotka ovat merkittävästi yleistyneet 15–19-vuotiailla. Tilastokeskuksesta saadun

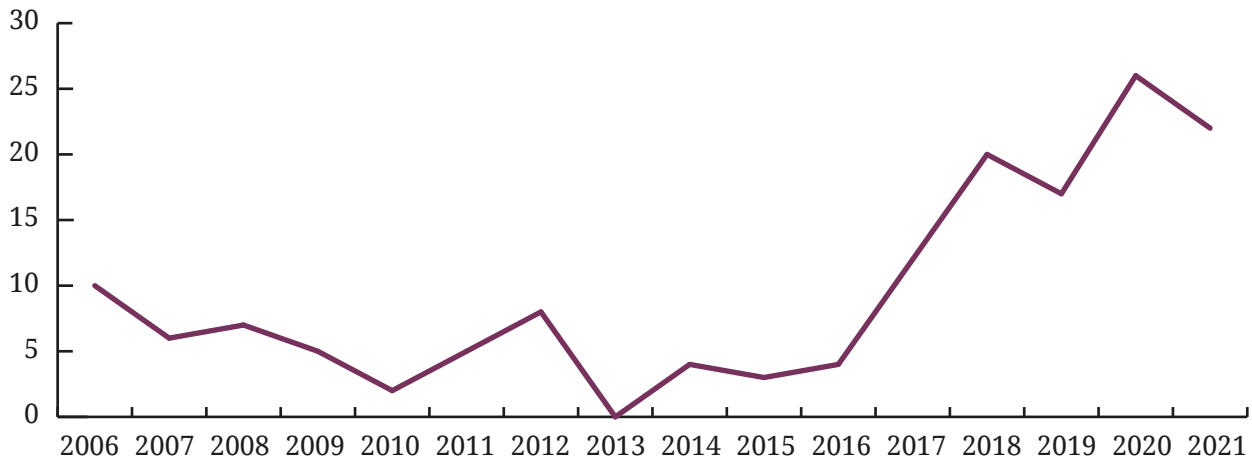
73 Tulokortti 2022: Lasten ja nuorten liikunta Suomessa. (2022). Jyväskylän ammattikorkeakoulu, Liikunnan ja kansanterveyden julkaisu 401. <https://likes.fi/tulokortti>

74 Lapsiasiavaltuutetun toimisto (2022). Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:1. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-979-7>

75 Helakorpi, S. & Kivimäki, H. (2021). Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2021: Iso osa lapsista ja nuorista on tyytyväisiä elämäänsä – yksinäisyyden tunne on yleistynyt. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportteja 30/2021. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021091446139>

tiedon⁷⁶ mukaan tämä myrkytyskuolemien kasvu selittyy lähes yksinomaan päihteistä aiheutu-neilla myrkytyksillä, ja erityisen yleisiä ovat sekakäytöstä aiheutuvat kuolemat. Huumekuolemien lisääntyminen osoittaa, että päihteiden sekakäyttö on muuttunut aiempaa vaarallisemmaksi. Lapsiasiavaltuutetun ammattilaisilta saamien tietojen mukaan tyypillistä on, että sekaisin käytetään lääkkeitä, huumeaineita ja alkoholia, joiden yhteisvaikutus on arvaamaton.

Vuonna 2022 Onnettomuustutkintakeskus kertoi käynnistävänsä teematutkinnan nuorten tapatur-maisista huumekuolemista, jotta niitä osattaisiin jatkossa ehkäistä.⁷⁷ Lapsiasiavaltuutettu esittää vakavan huolen siitä, että alaikäisten päihdehoitoa on heikosti saatavilla.

Kuvio 1. Huumeisiin kuolleet 0–19-vuotiaat vuosina 2006–2021. Lähde: Tilastokeskus.

Opiskelijoiden tuen tarpeet ja monet yksittäiset ongelmat ovat opiskeluhoitopalvelujen OPA-seurannan mukaan kasvaneet lukuvuonna 2021–2022. Kaksi kolmasosaa opiskeluhoitopalvelujen ammattilaisista arvioi opiskelijoiden mielenterveysongelmien ja poissaolojen lisääntyneen keväästä 2021. Oppilaiden ja opiskelijoiden mielenterveysongelmat työllistävät opiskeluhoitopalveluja paljon. Selvityksen mukaan opiskeluhoitopalveluista on muodostunut perustason mielenterveyspalvelu, jolla ei kuitenkaan ole selkeää asemaa palvelujärjestelmässä tai riittävää resursointia.^{78 79} Lasten oppilashuollosta ja hyvinvointia ja terveyttä edistävästä työstä kannettiin huolta myös Sosiaalibarometrissa 2022⁸⁰. Kouluterveydenhuollon lakisääteisten tarkastusten toteutumisesta ei

76 Sähköpostitiedonanto, aktuaari Kati Taskinen 14.12.2022.

77 Onnettomuustutkintakeskus (2022). Suomessa kuolee liikaa nuoria huumeisiin. Mitä voimme tehdä asialle? https://www.turvallisuustutkinta.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/_1/suomessakuoleleliikaanuoriahuumeisiin.mita-voimmetehdaasialle.html

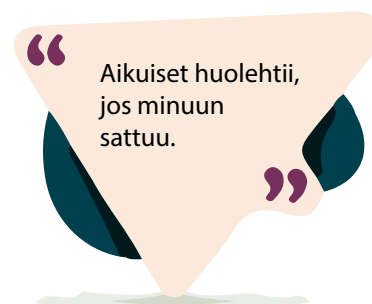
78 Hietanen-Peltola, M., Jahnukainen, J., Laitinen, K. & Vaara, S. (2022). Oppilaiden ja opiskelijoiden kasvavat ongelmat ja koronan heikentämät palvelut edelleen arkea opiskeluhoitopalveluissa – OPA 2022 -seurannan tuloksia. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tutkimuksesta tiiviisti 32/2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144575/URN_ISBN_978-952-343-898-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y

79 Hietanen-Peltola, M., Jahnukainen, J., Laitinen, K. & Vaara, S. (2022). Kohti yhteistä työtä hyvinvointialueilla. Opiskeluhoitopalvelujen seuranta OPA 2022. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Raportti 11/2022. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-931-3>

80 Soste (2022, 12. toukokuuta). Hyvinvointia ja terveyttä edistävä työ vaarassa hyvinvointialueilla – osa ihmisistä jäämässä katveeseen [tiedote]. <https://www.soste.fi/uutiset/sosiaalibarometri-hyvinvointia-ja-terveytta-edistava-tyo-vaarassa-hyvinvointialueilla-osa-ihmisista-jaamassa-katveeseen/>

ole tilastotietoa lukuvuodelta 2021–2022, mutta edeltävänä lukuvuonna tarkastus oli kirjattu puolelle ensimmäisen ja viidennen sekä vajaalle 40 prosentille kahdeksannen luokan oppilaista.⁸¹

Huolta herättivät myös henkilöstöpulasta kärsivä lasten tehohoitokapasiteetti ja lasten sydänleikkausten jonot. Lasten tehohoidon kriittisen tilanteen vuoksi Helsingin ja Uudenmaan sairaanhoitopiiri HUS teki asiasta omavalvontailmoituksen aluehallintovirastolle ja Valviralle sekä informoi osaltaan sosiaali- ja terveysministeriötä. Lasten tehohoidon tilannetta selvittämään perustettiin kansallinen työryhmä⁸², joka ehdotti mm. vastasyntyneiden kirurgisten potilaiden tehohoitokapasiteetin lisäämistä HUS:ssa ostamalla lasten sydänleikkauksia ulkomailta tai siten, että riskisynnyttäjiä pääkaupunkiseudulta siirrettäisiin jatkossa synnyttämään muihin yliopistosairaaloihin⁸³. Ohjelmatyö sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöpulan ratkaisemiseksi käynnistettiin sosiaali- ja terveysministeriössä loppuvuodesta 2021, ja osana ohjelmaa laadittu sote-henkilöstön riittävyttä, saatavuutta ja pysyvyyttä turvaavaa tiekartta julkaistaan helmikuussa 2023⁸⁴.

Lasten fyysistä toimintakykyä arvioivissa Move!-mittauksissa 5.- ja 8.-luokkalaisten fyysinen toimintakyky on vuonna 2022 pysynyt edellisvuoden tasolla. Mittaustulosten perusteella noin 40 prosentilla oppilaista toimintakyky voi aiheuttaa haasteita arjessa jaksamiseen. Mittaustuloksissa on merkittävää vaihtelua sekä kuntien että hyvinvointialueiden välillä. Maaseutumaisissa kunnissa useamman oppilaan fyysinen toimintakyky voi vaikeuttaa arjessa jaksamista verrattuna kaupunkeihin.⁸⁵

Lasten uimataito on heikentynyt. Uimataitotutkimuksen 2022 mukaan 55 prosenttia kuudesluokkalaisista on uimataitoisia, kun vielä vuonna 2016 uimataitoisia oli 76 prosenttia kuudesluokkalaisista. Oppilaita innosti koulun uintitunneille osallistumisessa eniten vapaa-ajalla uimahallissa käyminen ja kaverit. Uintitunneille osallistumista estivät niiden puuttuminen korona-aikana, epävarmuus omasta kehosta ja epämukavuus riisuutua ja peseytyä uimahallissa muiden nähden.⁸⁶

81 Mölläri, K., Hauhio, N., Hakulinen, T. & Hietanen-Peltola, M. (2022). Terveystarkastusten ja muiden käyntien toteumat äitiys- ja lastenneuvolassa vuonna 2020 sekä kouluterveydenhuollossa lukuvuonna 2020–2021: Korona heikensi ehkäiseviä palveluja – laaja terveystarkastus tehtiin alle puolelle lapsista ja nuorista vuonna 2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti 3/2022. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022020918392>

82 HUS (2022, 19. lokakuuta). HUS selvittää lasten tehohoidon saatavuuden yhteistyössä muiden yliopistosairaaloiden kanssa [tiedote]. <https://www.hus.fi/ajankohtaista/hus-selvittaa-lasten-tehohoidon-saatavuuden-yhteistyossa-muiden-yliopistosairaaloiden>

83 HUS (2022, 29. joulukuuta). Lasten tehohoitokapasiteettia ja yhteistyötä yliopistosairaaloiden kesken tulee lisätä [tiedote]. <https://www.hus.fi/ajankohtaista/lasten-tehohoitokapasiteettia-ja-yhteistyota-yliopistosairaaloiden-kesken-tulee>

84 Sosiaali- ja terveysministeriö (2022). Sosiaali- ja terveysalan henkilöstön riittävyys ja saatavuus. <https://stm.fi/sotehenkilosto/ohjelma>

85 Opetushallitus (2022). Move!-mittaustuloksia. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/move-mittaustuloksia>

86 Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliitto, Jyväskylän yliopisto & Opetushallitus (2022). Uimataitotutkimus 2022. Selvitys kuudesluokkalaisten ja esikoululaisten uimataidosta sekä koronapandemian vaikutuksista koulujen uinninopetukseen. https://www.suh.fi/files/3824/Uimataitotutkimus_2022_Selvitys_kuudesluokkalaisten_ja_esikoululaisten_uimataidosta_seka_koronapandemian_vaiikutuksista_koulujen_uinninopetukseen.pdf

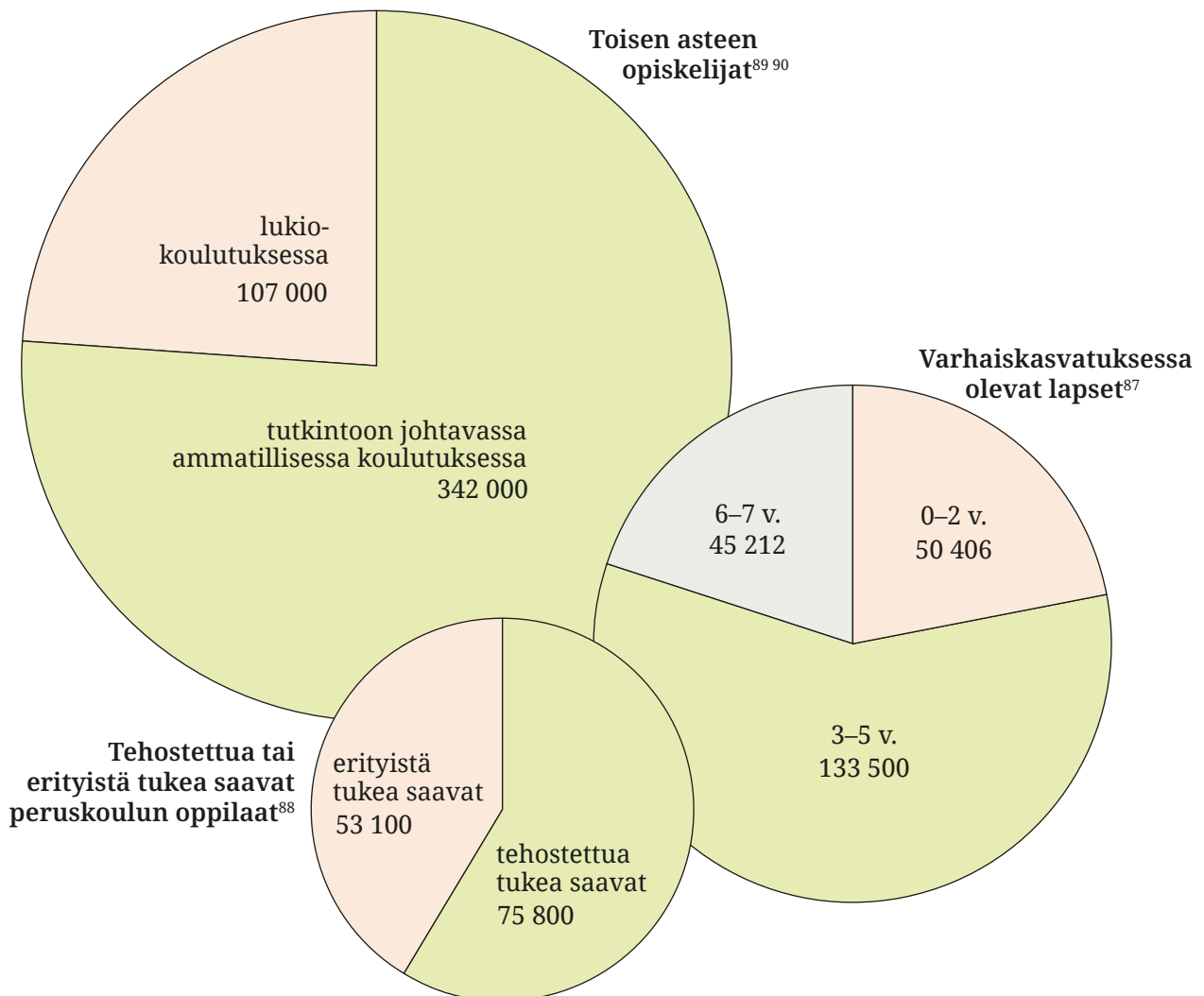
Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että lapsia, nuoria ja perheitä koskettavat terveydenhuollon ongelmat tulee korjata. Alaikäisten mielenterveys- ja päihdepalvelut tulee saattaa kuntoon, ennaltaehkäisevää työtä vahvistaa ja palvelujen toteutumista hyvinvointialueilla seurata. Lasten hyvinvointiin ja terveyteen tulee panostaa kaikissa lasten elin- ja kasvuympäristöissä.

Koulu ja oppiminen

28 artikla *Lapsella on oikeus käydä koulua. Peruskoulun täytyy olla ilmainen. Sääntöjen ja kasvatuksen koulussa pitää olla reiluja. Valtion täytyy tarjota mahdollisimman monelle lapselle tilaisuus jatkaa opiskelua peruskoulun jälkeen.*

29 artikla *Koulun täytyy kehittää lapsen taitoja. Sen täytyy kehittää lapsen äidinkieltä sekä antaa tietoa lapsen omasta ja muiden maiden kulttuureista. Koulussa tulee kertoa lasten ja muiden ihmisten oikeuksista. Koulussa lapset oppivat, mitä monikulttuurisuus, ympäristönsuojelu sekä sukupuolten tasa-arvo tarkoittavat.*

87 Opetushallitus (2022). Varhaiskasvatuksessa olevat lapset. Tilastopalvelu Vipunen.

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoiYWQ3ZTZQ4ZDQzMWJjZS00YTlZLTkyY2QtMWNkNjgxZTM5MzZiM2IiwidCI6IjIxM2IwODk0LTQ0YjgtNDcxNi05ZGEyLW00ZTNhY2YwMzBkYiIsImMiOiJh9>

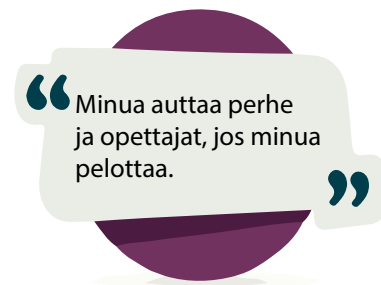
88 Tilastokeskus (2022, 10. kesäkuuta). Peruskoulun oppilaista 23 % sai tehostettua tai erityistä tukea vuonna 2021 [tiedote]. <https://stat.fi/julkaisu/cktyiw7xc2e8w0c586gqxm122>

89 Tilastokeskus (2022, 9. kesäkuuta). Ammatillisen koulutuksen opiskelijoita oli 342 000 vuonna 2021 [tiedote]. <https://stat.fi/julkaisu/cktrv5ls8d020b00w1ajr60e>

90 Tilastokeskus (2022, 9. kesäkuuta). Lukiokoulutuksen opiskelijoita 107 000 vuonna 2021. [tiedote]. <https://stat.fi/julkaisu/cktwlmaag3xcw0b04orot987w>

Kevätlukukauden 2022 alussa covid-19-pandemia vaikeutti edelleen koulutuksen järjestämistä. Lapsiasiavaltuutettu muistutti koulujen terveysturvallisuustoimista, lasten oikeudesta oppimiseen sekä tarvittavista joustoista työelämässä ja kouluissa^{91 92}. Loppukevästä toteutui kunta-alan lakko, joka kosketti myös koulujen ja varhaiskasvatuksen työntekijöitä. Lapsiasiavaltuutettu ei ottanut kantaa lakko-oikeuteen tai sovintoesityksen lopputulokseen, mutta vetosi lakon osapuoliin, jotta lakon haitat lapsille ja lapsiperheille olisivat mahdollisimman pienet.⁹³

Varhaiskasvatusta koetteli vuonna 2022 erityisesti pääkaupunkiseudulla henkilöstöpula⁹⁴, ja julkisessa keskustelussa puhuttiin varhaiskasvatuksen kriisistä. Pääkaupunkiseudun kuntien välitön tarve varhaiskasvatuksen lisähenkilöstölle oli kuntien oman ilmoituksen mukaan 2 200 henkilöä. Vuoteen 2030 mennessä tarve kasvaa 6 000 henkilöön.⁹⁵ Myös lapsiasiavaltuutettu sai kansalaisilta yhteydenottoja varhaiskasvatuksen henkilöstöpulaan, henkilöstön vaihtuvuuteen ja lasten kohteluun liittyen.

Inklusio sekä koulutuksen eriarvoistumisen lisääntyminen näkyivät julkisessa keskustelussa. Covid-19-pandemia ja poikkeukselliset opetusjärjestelyt ovat voimistaneet koulutuksen eriarvoistumiskehitystä ja jo aiemmin tunnistetut oppimisen tuen ja ohjauksen ongelmat ovat kasvaneet. Oppilaiden ja koulujen väliset osaamiserot ovat yhteydessä perheiden ja alueiden sosiokulttuuriseen, koulutukselliseen ja taloudelliseen eriytymiseen, joissa paikoin on tapahtunut kehitystä aiempaa eriytyneempään suuntaan. Oppimis-, osaamis- ja hyvinvointivaje liittyvät toisiinsa, eikä perusopetus pysty kuroma umpeen oppilaiden kotitaustasta juontuvia eroja. Tukitoimille tarvitaan enemmän aikaa ja resursseja.⁹⁶ Lapsiasiavaltuutettu julkaisi aiheesta tieteellisen artikkelin yhdessä koulutustutkijoiden kanssa.⁹⁷

Aiempaa useampi peruskoulun oppilas sai tehostettua tai erityistä tukea: 23 prosenttia vuonna 2021 ja 21,3 prosenttia vuonna 2020. Yli kolmannes erityisen tuen oppilaista opiskeli pääsääntöisesti yleisopetuksen ryhmässä, noin kolmannes kokonaan erityisryhmässä tai -luokassa ja kuusi prosenttia erityiskoulussa. Muilla erityisen tuen oppilailla opetus tapahtui sekä yleisopetuksessa että

91 Lapsiasiavaltuutettu (2022, 13. tammikuuta). Lapset ja perheet tarvitsevat nyt koulu- ja työelämän joustoja [tiedote]. <https://lapsiasia.fi/-/tiedote-kannanotto-koulun-ja-tyoelaman-joustot>

92 Lapsiasiavaltuutettu (2022, 3. tammikuuta). Lapsen etu edelle koronatoimissa [tiedote]. <https://lapsiasia.fi/-/lapsen-etu-edelle-koronatoimissa>

93 Lapsiasiavaltuutettu (2022, 11. huhtikuuta). Lapsiasiavaltuutettu vetoaa lakon osapuoliin: Lasten turvallisuus ei saa vaarantua [kannanotto]. <https://lapsiasia.fi/-/kannanotto-lakko>

94 Aluehallintovirasto (2022, 2. syyskuuta). Kunnallisten päiväkotien henkilöstömitoitus ja ryhmäkoko toteutuvat edelleen hyvin [tiedote]. <https://avi.fi/tiedote/-/tiedote/69949939>

95 PKS-tiedotustilaisuus varhaiskasvatuksen henkilöstötilanteesta (2022, 3. marraskuuta). Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen henkilöstötilanne. Nykytilanteen kuvaus ja ratkaisut [powerpoint-diat]. https://www.hel.fi/static/helsinki/PKS-varhaiskasvatustilanteen-tiedotustilaisuuden-materiaali_031122.pdf

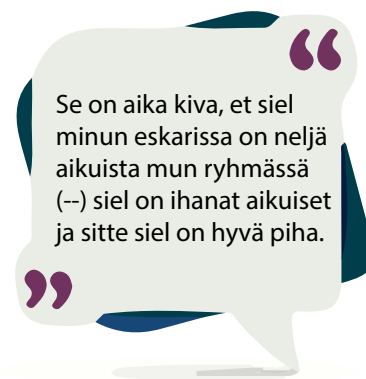
96 Ukkola, A. & Väätäinen, H. (toim.) (2022). Tasa-arvo, yhdenvertaisuus ja osallisuus koulutuksessa – katsaus kansallisiin arviointeihin. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Tiivistelmät 16:2021. https://karvi.fi/wp-content/uploads/2022/01/KARVI_T1621.pdf

97 Kiilakoski, T., Pekkarinen, E. & Haapakorva, P. (2022). Koulutusmenestys ja pysyvä eriarvoisuus. Teoksessa M. Lanas & T. Kiilakoski (toim.) Häiriö: Näkökulmia työrauhan säröihin koulussa. Vastapaino.

erityisryhmässä. Kokonaan erityiskoulun erityisryhmässä tai -luokassa opetuksensa saavien osuus on pienentynyt vuosittain. Erityisen tuen oppilaista 23 prosentilla oli pidennetty oppivelvollisuus.⁹⁸

Aluehallintovirastojen peruspalvelujen arvioinnin mukaan erityisen tuen oppilaiden osuus suhteessa koko oppilasmäärään on jatkanut nousuaan 0,5 prosentin vuosivauhdilla. Tähän tulee kiinnittää huomiota kansallisella tasolla ja selvittää syy-seuraussuhteita. Raportin mukaan kouluilla on haasteita saada pätevää henkilöstöä erityisopetukseen, ja erityisopettajien saatavuuteen ja pysyvyyteen on panostettava. Myös ruotsinkielisten ja saamenkielisten erityisopettajien saatavuus on varmistettava.⁹⁹

Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2019 käynnistämä ja hallitusohjelmaan kuuluva Oikeus oppia -ohjelma päättyi vuonna 2022. Varhaiskasvatuksen sekä perusopetuksen laatua ja tasa-arvoa käsittelevässä ohjelmassa tarkasteltiin inklusiota niin varhaiskasvatuksessa kuin perusopetuksessa. Ohjelman loppuraportissa kehittämisehdotuksia olivat mm. opettajien ja erityisopettajien riittävyden turvaaminen varhaiskasvatuksessa, varhaiskasvatuksen tuen tilastoinnin vahvistaminen, inklusion toimeenpanon selkiyttäminen varhaiskasvatuksessa ja esi- ja perusopetuksessa sekä lapsen ja oppilaan siirtymiin liittyvän tuen saannin ja jatkuvuuden vahvistaminen.¹⁰⁰

Lapsiasianeuvottelukunta käsitteli inklusiota kokouksessaan vuonna 2021. Lapsiasianeuvottelukunnan mukaan inklusion tulisi näkyä koulutuksen lisäksi lapsille ja nuorille tärkeisiin yhteisöihin kuulumisessa, sosiaalisissa suhteissa, palveluissa ja mahdollisuuksien tasa-arvossa. Inklusio on ihmisoikeus, joka takaa kaikkien lasten oikeuden osallistua yhteiskunnan toimintaan ja kuulua sen eri yhteisöihin sen sijaan, että heidät sijoitettaisiin erilleen esimerkiksi toimintarajoitteiden vuoksi. Inklusiolla tarkoitetaan joukkoon kuulumista ja osallistumista, vastakohtana syrjinnälle ja ulos-sulkemiselle. Koulutuksessa oppilaalla on inklusioperiaatteen mukaisesti oikeus saada erityistä ja tarvittavaa tukea oppimiseensa yhdessä muiden oppilaiden kanssa lähikoulussaan.^{101 102}

Laajennetun oppivelvollisuuden toimeenpanossa havaittiin kehitystarpeita, joiden perusteella perusopetuslakiin tehdyt muutokset astuivat voimaan 1.8.2022. Muutokset koskivat mm. 17-vuotiaiden oppivelvollisten asemaa ja oikeutta osallistua lasten perusopetukseen oppivelvollisuuden suorittamismuotona, opiskelijan oikeutta matka- ja majoituskorvauksiin tietyissä tilanteissa sekä

98 Tilastokeskus (2022, 10. kesäkuuta). Peruskoulun oppilaista 23 % sai tehostettua tai erityistä tukea vuonna 2021 [tiedote]. <https://stat.fi/julkaisu/cktyiw7xc2e8w0c586gqxm122>

99 Aluehallintovirasto (2022). Peruspalvelujen arviointi 2021. Aluehallintovirastojen vuotta 2021 koskeva peruspalvelujen alueellisen saatavuuden arviointi. 3/8 - Erityisopetuksen tila. 140/2022 Aluehallintovirastojen julkaisu/Regionförvaltningsverkens publikationer. <https://avi.fi/documents/25266232/109992716/julkaisu-140+Erityisopetuksen+tila.pdf>

100 Opetus- ja kulttuuriministeriö (2022). Kohti inklusiivista varhaiskasvatusta sekä esi- ja perusopetusta: Oikeus oppia – Oppimisen tuen, lapsen tuen ja inklusion edistämistoimia varhaiskasvatuksessa sekä esi- ja perusopetuksessa valmiin työryhmän loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu/URN:ISBN:978-952-263-813-7. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-813-7>

101 Lapsiasiaavaltuutettu (2021, 25. toukokuuta). Inklusio on ihmisoikeus, muistuttaa lapsiasiaavaltuutettu [tiedote]. <https://lapsiasia.fi/-/tiedote-inklusion>

102 Alajoki, J. (2021). ”Miks tää systeemi ei toimi?” Etnografia inklusiota kohti kulkevasta yläkoulusta. Tampereen yliopiston väitöskirjat 504. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/135094>

tiedonsaannin parantamista siirtymätilanteissa, mikä koski yleensä erityisen tuen oppilaita.¹⁰³ Myös lapsiasiavaltuutettu on saanut kansalaisilta yhteydenottoja näihin aiheisiin liittyen.

Lapsiasiavaltuutettu esitti kertomuksessaan eduskunnalle, että Suomen koulutuksen tietopohja ja resurssit tulee jatkossa turvata yli hallituskausien sitoutumalla muiden Pohjoismaiden rahoitusta vastaavaan ja selkeästi määriteltyyn rahoitustasoon. Tutkijat KTT Hanna Virtanen ja KTT Hannu Karhunen kirjoittivat kertomukseen kattavan katsauksen Suomessa 2020-luvun taitteessa toteutetuista koulutuksen reformeista ja niiden resursseista. Suomessa on tarkasteluajanjaksolla toteutettu useita koulutuksen reformeja, joilla on uudistettu koulutuksen rakenteita lähes jokaisella koulutussektorilla. Samaan aikaan uudistusten valmistelun kanssa, vuoteen 2019 asti, on koulutuksen resursseja leikattu tuntuvasti.¹⁰⁴

Lapsiasiavaltuutettu korostaa koulutuksen tietopohjan ja resurssien turvaamista yli hallituskausien. Varhaiskasvatuksen henkilöstöpulaan tulee puuttua sekä akuutisti että luomalla pitkäkestoisia ratkaisuja. Inklusiota tulee tarkastella kokonaisvaltaisesti kaikkien lasten oikeutena saada tarvitsemansa tukea, osallistua yhteiskunnan toimintaan ja kuulua sen eri yhteisöihin.

Perhe, vapaa-aika ja osallisuus

Perhe

9 artikla *Lapsella on oikeus elää vanhempiensa kanssa, jos he pystyvät huolehtimaan lapsesta. Lapsella on oikeus pitää yhteyttä vanhempiinsa, jos lapsi ei asu vanhempiensa kanssa. Yhteyden pitäminen vanhempiin voidaan estää, jos yhteydenpito vahingoittaa lasta.*

18 artikla *Lapsen vanhemmilla on yhdessä vastuu lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta. Heidän tulee toimia lapsen parhaaksi. Valtion ja kuntien täytyy tukea vanhempia ja lapsen muita huoltajia tässä tehtävässä.*

Vuosittaiset muutokset perhetilastoissa ovat verrattain pieniä. Suomalaiset perheet ovat yhä monimuotoisempia. Noin viidennes niistä lapsista, joiden vanhemmat asuvat erillään, asuu kahdessa kodissa mutta kirjautuu perhetilastoissa vain siihen kotiin, jossa on kirjoilla. Kouluterveyskyselyn 2021 mukaan kahdeksan prosenttia yläkouluikäisistä vastaajista asuu vuoroin molempien vanhempien luona, mutta osuudet vaihtelevat selvityksestä riippuen.¹⁰⁵ Tilastokeskuksen kyselytutkimusten perusteella vuoroasuvia lapsia on kymmeniätuhansia, ja he ovat verraten tyytyväisiä arkeensa. Kahdessa kodissa asuminen ei näytä vähentävän lasten ja nuorten mahdollisuuksia tavata

103 Opetus- ja kulttuuriministeriö (2022). Muutoksia oppivelvollisuuslakiin 1.8.2022 alkaen.

<https://okm.fi/documents/1410845/22596361/Muutoksia+oppivelvollisuuslakiin+1.8.2022.pdf/be8ad7a8-5dea-8cc4-6b64-a94d81feb039/Muutoksia+oppivelvollisuuslakiin+1.8.2022.pdf?t=1666959300488>

104 Lapsiasiavaltuutetun toimisto (2022). Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:1. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-979-7>

105 Haapanen, M. & Hakovirta, M. (2020). Lapsen vuoroasuminen ja sosiaaliturva: 11 maan vertailu. Kelan työpapereita 156:2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020102787877>

ystäviään ja sukulaisiaan eikä lisäävän kokemusta arjen raskaudesta. Harrastuksia kahden kodin lapsilla ja nuorilla on hieman muita vähemmän, mutta ero ei ole suuri.¹⁰⁶

Elokuussa 2022 tuli voimaan perhevapaaudistus, joka pyrki lisäämään työelämän ja vanhempien tasa-arvoa ja huomioi nykyistä paremmin erilaiset perhemuodot. Uudistus antaa yhtä suuren vanhempainvapaakiintiön molemmille vanhemmille. Vapaita voi käyttää monessa jaksossa lapsen kaksivuotispäivään asti, ja niistä voi luovuttaa osan toiselle vanhemmalle, muulle huoltajalle, omalle puolisolalle tai toisen vanhemman puolisolalle.

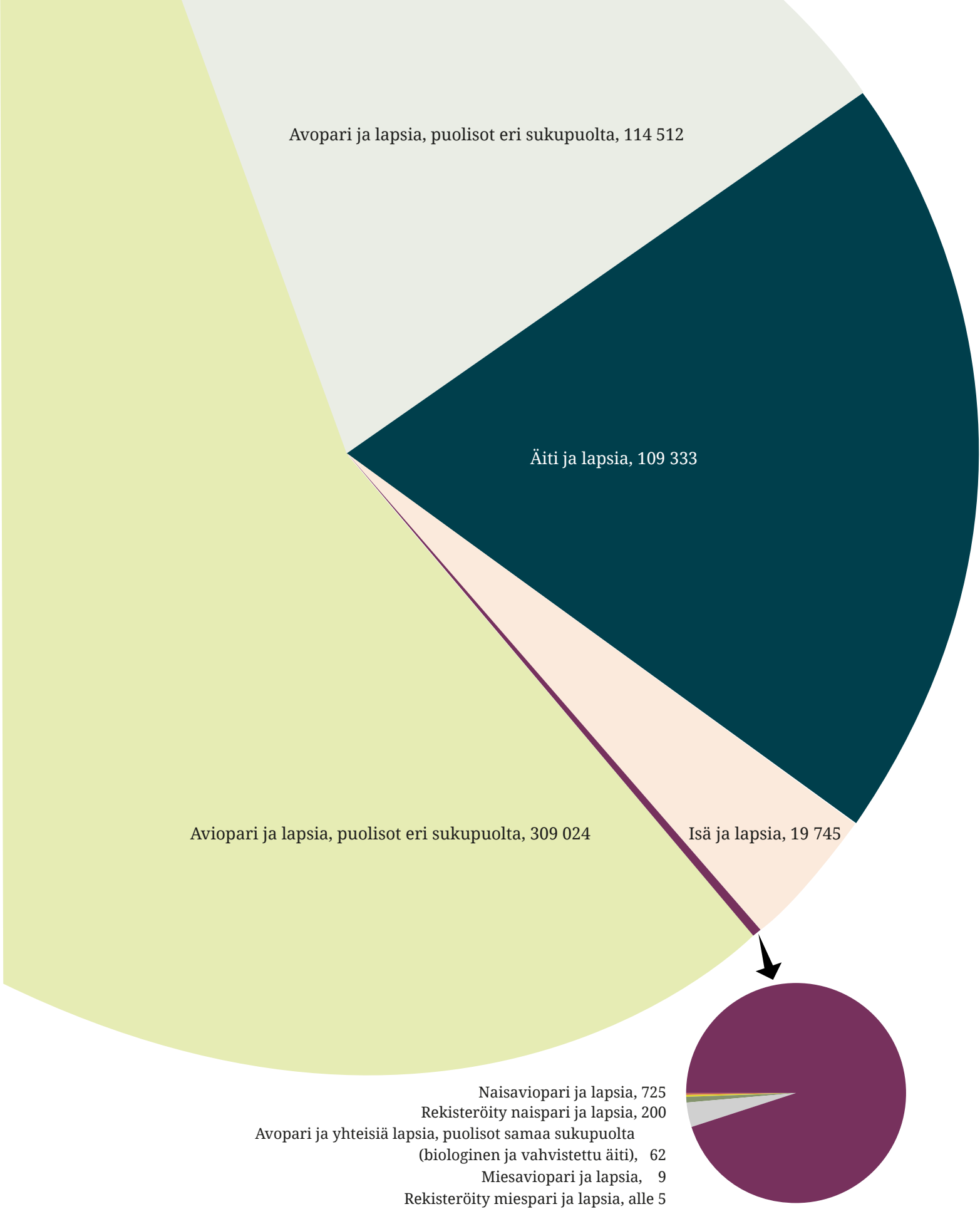
Ongelmalliset erotilanteet ja muun muassa pitkittyneet huoltajuusriidat, vieraannuttaminen ja tapaamiskiistat heikentävät lasten kokemaa turvallisuutta. Huoltajien yhteistyö arkisissakin asioissa voi olla haastavaa. Lapsiasiavaltuutettu sai runsaasti aihepiiriin liittyviä kansalaisyhteydenottoja vuonna 2022. Suuri osa yhteydenotoista tuli erilaisilta kansalaisvaikuttamiseen suuntautuneilta ryhmittä. Yhteydenottajat kokivat, että oikeanlaisia eroauttamisen palveluita ei ole aina saatavilla ja lastenvalvojalle voi olla pitkä jono, mikä voi vaikeuttaa lapsen ja etävanhemman välistä suhdetta. Toiset yhteydenottajat kokivat, että viranomaisilla on valmiiksi ennakoasenne äidin ensisijaisesta roolista lähivanhempana ja huoltajana. Yhteydenottajat olivat huolissaan siitä, että viranomaiset eivät kuule tai osaa kuulla lapsia. Lisäksi yhteydenottajat kokivat, että viranomaiset eivät tunnista vieraannuttamista tai jos tunnistavatkin, eivät puutu siihen. Yhteydenottajat kokivat, että sovittelu ei ole toimiva menettely vaikeissa huoltoriidoissa. Viranomaisten keskinäinen yhteistyö ja tuomioistuinten toiminta koettiin puutteelliseksi.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies otti vaikeisiin huoltoriitoihin liittyvän kysymyksen omasta aloitteestaan selvitettäväksi vuonna 2022. Ratkaisussa todettiin, että vaikeiden huoltoriitojen kohteeksi joutuneiden lasten turvallinen kasvu ja kehitys vaarantuvat, ja lasten ja heidän riitaisten vanhempiensa auttaminen onkin ennen muuta lasten oikeus. Apulaisoikeusasiamies teki sosiaali- ja terveysministeriölle esityksen valtakunnallisten ohjeiden laatimiseksi siitä, miten lastensuojelu voisi auttaa ja tukea lapsia ja heidän vanhempiaan vaikeiden huoltoriitojen aikana. Tuomioistuinmenettely havaittiin vanhempien näkökulmasta keskeiseksi riidan käsittelyn kannalta. Ratkaisussa todettiin, että vaikka tuomarikunnassa näyttäisi asiantuntijoiden mukaan olevan valmiuksia työskennellä sosiaalitoimen tai lastensuojelun rinnalla, oikeudenkäytön riippumattomuuteen tulee kiinnittää erityistä huomiota ohjeita laadittaessa. Samalla tulee kiinnittää huomiota mahdollisiin asian vaatimiin lainsäädännön tarkennuksiin.¹⁰⁷

Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että parisuhteiden ja lapsiperheiden tukea tulee lisätä ja erotilanteissa tulee tarjota riittävästi tukea lapsille ja vanhemmille. Vaikeissa huolto- ja tapaamisriidoissa tulee vahvistaa viranomaisten yhteistyötä, viranomaisten kykyä tunnistaa näitä tilanteita ja toimia perheiden auttamiseksi. Hyvinvointialueilla tulee huolehtia riittävästä koulutuksesta ja konsultaatiosta vaikeisiin huolto- ja tapaamisriitoihin liittyen. On myös syytä muistaa, että lapselle on tarvittaessa järjestettävä lastensuojelun tukea.

106 Hanifi, R. & Nieminen, T. (2022). Kaksi kotia 110 000 lapsella – joka kolmas asuu yhtä paljon molemmissa. Tieto&Trendit: Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit. Tilastokeskus.

107 EOAK/4063/2022. Eduskunnan oikeusasiamiehen ratkaisu 15.12.2022. Lastensuojelun ohjeistaminen ja yhteistyö vaikeissa huoltoriidoissa. <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/4063/2022>

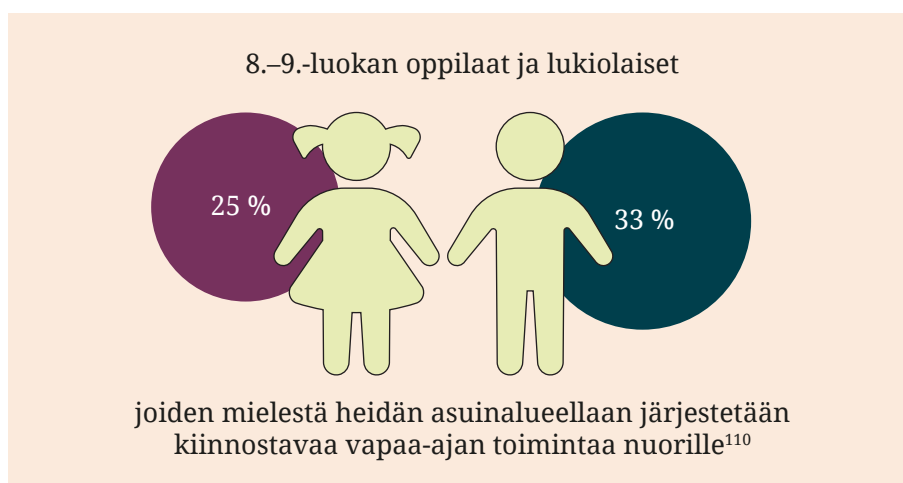
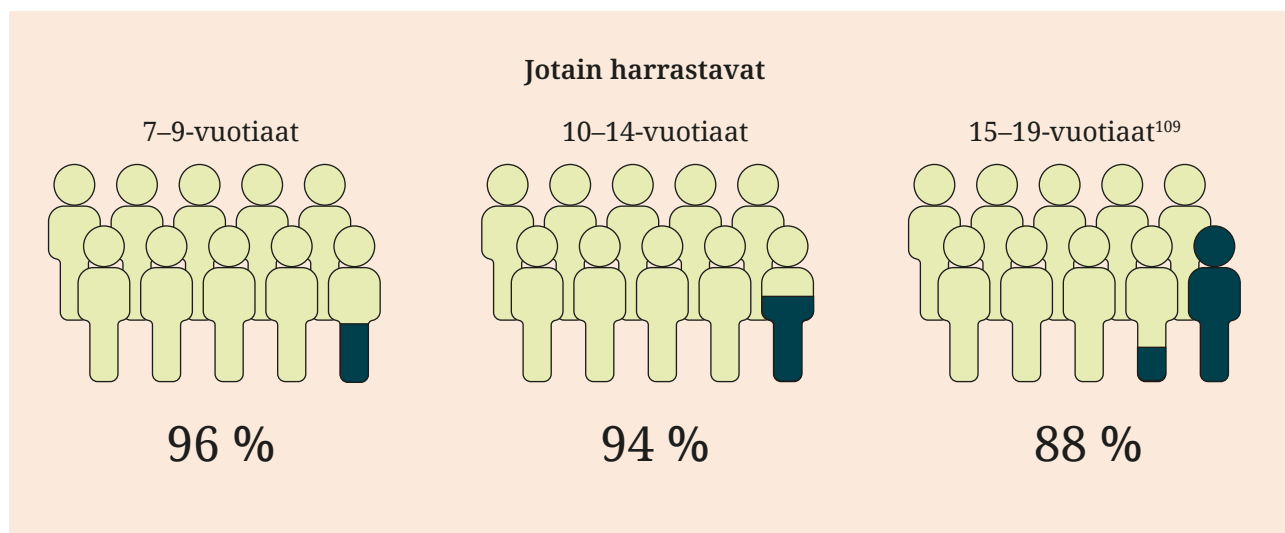
Kuvio 2. Lapsiperhetyypit vuonna 2021.¹⁰⁸

108 Tilastokeskus, Perheet.

Vapaa-aika

31 artikla *Lapsella on oikeus levätä, leikkiä ja viettää vapaa-aikaa. Lapsella on oikeus tutustua taiteeseen ja kulttuuriin.*

23 artikla *Vammaisen lapsen pitää saada parasta mahdollista hoitoa ja apua, joka edistää hänen ihmisarvoaan, itseluottamustaan ja osallistumistaan yhteisön toimintaan. Vammaista lasta pitää tukea niin, että hän voi käydä koulussa ja harrastuksissa.*

YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentissa nro 13 painotetaan, että leikki on lapselle tärkeää ja sen tulee olla vapaaehtoista, hauskaa ja joustavaa. Lepo on paitsi unta myös fyysistä tai henkistä rentoutumista. Vapaa-ajan tulee sisältää lapsesta lähtevää ja omaehtoista aikaa, ei vain ohjattua

109 Salasuo, M. (toim.) (2021). Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 68 & Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 233.

<https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2021/05/lasten-ja-nuorten-vapaa-aikatutkimus-2020-web.pdf>

110 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022). Kouluterveyskyselyn 2021 tulokset. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi. www.sotkanet.fi.

tai tavoitteellista harrastamista.¹¹¹ Ohjattu tai omaehtoinen harrastaminen on nykyään ehkä yleisin tapa toteuttaa lapsen oikeutta mielekkääseen vapaa-aikaan. Samalla lasten itsensä kokemus mielekkästä vapaa-ajanvietosta jää herkästi huomiotta ja vaille arvostusta.

Ohjattuun harrastamiseen painottuva opetus- ja kulttuuriministeriön Harrastamisen Suomen malli eteni vuonna 2022 pilottitoiminnasta kansalliseksi toimintamalliksi. Mallin tavoitteena on tukea lasten hyvinvointia mahdollistamalla jokaiselle lapselle mieluisa ja maksuton harrastus koulupäivän yhteydessä. Mallissa oli ensimmäisenä pilottikautena kevätlukaudella 2021 mukana 117 kuntaa, toisena pilottikautena, lukuvuonna 2021–2022, 235 kuntaa ja lukuvuonna 2022–2023 yhteensä 249 kuntaa (81 % kunnista).¹¹² Lasten ja nuorten toiveita mieluisista harrastuksista kuullaan vuosittaisten Koululaiskyselyjen avulla. Vuoden 2022 Koululaiskyselyyn vastanneista 85 prosentilla oli mieluisa harrastus. Niistä lapsista, joilla ei ollut mieluisaa harrastusta, 58 prosenttia haluaisi aloittaa harrastuksen. Tärkeimpiä syitä harrastamiselle olivat se, että harrastaminen tekee iloiseksi ja että se on kivaa.¹¹³

Harrastamisen Suomen mallia koskevat nuorisolain säännökset tulivat voimaan 1.1.2023 alkaen. Lapsiasiavaltuutettu antoi lakiesityksestä lausunnon eduskunnan sivistysvaliokunnalle ja piti esityksen tavoitteita kannatettavina.¹¹⁴ Eduskunnan sivistysvaliokunta huomioi lausunnossa esitetyt huolenaiheet mietinnössään. Mallin eteneminen lainsäädännön tasolla on lähtökohtaisesti hyvä asia. Lapsiasiavaltuutettu näkee säädettyssä laissa myös haasteita lasten yhdenvertaisessa mahdollisuudessa osallistua mallin mukaisen harrastustoimintaan, sillä laki ei velvoita kuntia järjestämään toimintaa. Toisena riskikohtana säädettyssä laissa on se, että myös valtionavustusten varaaminen valtion budjettiin on säädetty harkinnanvaraiseksi. Lapsiasiavaltuutettu pitää lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta tärkeänä, että saavutettu tahtotila Suomen mallista harrastaa säilytetään määrärahojen muodossa myös taloudellisesti tiukkoina aikoina. On myönteistä, että myös eduskunnan sivistysvaliokunta huomioi nämä huolenaiheet omassa mietinnössään. Valiokunta totesi muun muassa, että Harrastamisen Suomen mallin mukaisen toiminnan kehittämisen ohella tulee huolehtia kohderyhmän ulkopuolelle jäävien nuorten harrastusmahdollisuuksien toteutumisesta sekä toiminnan jatkuvuudesta turvaamalla riittävä valtionrahoitus.¹¹⁵

Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että mallissa tulee edelleen yrittää tavoittaa erityisesti ne lapset, joilla ei ole mieluisaa harrastusta. Erityistä huomiota tulee kiinnittää haavoittuvassa asemassa olevien lasten ja lapsiryhmien mahdollisuuteen osallistua harrastustoimintaan. Harrastamisen Suomen malli on myös merkittävä mahdollisuus vahvistaa lasten yhteisöllisyyden kokemuksia kouluissa.

111 CRC/GC/C/17. Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 13 (2013) lapsen oikeudesta lepoon, vapaa-aikaan, leikkiin, virkistystoimintaan, kulttuurielämään ja taiteisiin (31 artikla). <https://lapsiasia.fi/yleiskommentit>

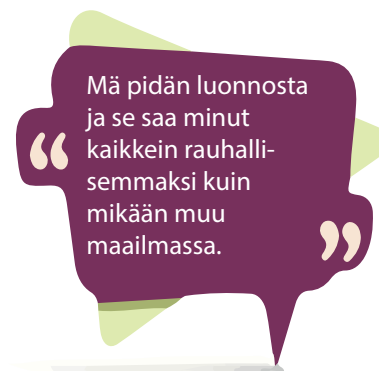
112 Harrastamisen Suomen malli. Tietoa. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://harrastamisensuomenmalli.fi/>

113 Valtakunnallisen Koululaiskyselyn 2022 tulokset. Opetus- ja kulttuuriministeriö. <https://okm.fi/documents/1410845/4059654/2022+koululaiskyselyn+tulokset+15.12.2022.pdf/6ae3376a-4fec-1005-cf10-50c340add9f3/2022+koululaiskyselyn+tulokset+15.12.2022.pdf?t=1671094204184>

114 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle nuorisolain muuttamisesta HE 107/2022 vp. https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_siv_nuorisolaki-he1072022vp

115 Sivistysvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi nuorisolain muuttamisesta SiVM 8/2022 vp. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Mietinto/Sivut/SiVM_8+2022.aspx

Tärkeää on edelleen suunnitella mallia yhteistyössä lasten ja nuorten kanssa ja kertoa heille, mitkä heidän ehdotuksistaan ja ajatuksistaan on mahdollista toteuttaa. Mallin ulottamista kaikkiin oppivelvollisiin tulisi harkita.

Suomalaislapset ja -nuoret ovat lähtökohtaisesti tyytyväisiä vapaa-aikaansa ja sosiaalisiin suhteisiinsa¹¹⁶. Vapaa-aikaan liittyy monia turvallisuusnäkökohtia. Lasten ja nuorten liikuntavammojen ehkäisyyn on julkaistu tutkimusnäyttöön perustuvat ohjeistukset.¹¹⁷ Lasten turvallisuuden kokemusta heikentävät vapaa-ajalla ja harrastuksissa myös kiusaaminen ja syrjintä niin vertaisten kuin aikuisten taholta. Yhdeksän prosenttia 10–14-vuotiaista ja 36 prosenttia 15–19-vuotiaista kertoi tulleensa kiusatuksi, syrjityksi tai muutoin epäasiallisesti kohdelluksi liikuntaharrastuksissaan.¹¹⁸ Lapsiin ja nuoriin kohdistunutta epäasiallista kohtelua eri urheilulajien parissa on nostettu esiin mediassa viime vuosina. Lapsiasiavaltuutettu sai joitakin yhteydenottoja kansalaisilta liittyen lasten epäasialliseen kohteluun harrastusten parissa. Lapsiasiavaltuutettu korostaa vapaa-ajan olevan yksi keskeinen areena lapsen oikeuksien täytäntöönpanon kannalta, ja turvallisuuden tulee korostua myös vapaa-ajan harrastuksissa.

Lapsiasiavaltuutettu painottaa, että aktiivista työtä lasten ja nuorten hyvän kohtelun edistämiseksi sekä epäasiallisen kohtelun ja syrjinnän poistamiseksi täytyy jatkaa. Kaikkien lasten oikeus viettää mielekästä vapaa-aikaa ja harrastaa tulee turvata. Mielekkään vapaa-ajan mahdollisuuksien arvioinnissa ja toteuttamisessa tulee huomioida lasten näkemykset.

Osallisuus

12 artikla *Lapsella on oikeus sanoa mielipiteensä asioista, jotka koskevat häntä itseään. Aikuisten täytyy selvittää lasten mielipide ennen kuin he tekevät lapsia koskevia päätöksiä. Lapsen mielipide tulee ottaa huomioon päätöksissä hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Aikuisten täytyy perustella päätökset lapselle niin, että hän ymmärtää ne.*

13 artikla *Lapsella on oikeus sanoa vapaasti mielipiteensä ja kertoa mielipiteistään muille. Mielipiteillä ei saa kuitenkaan loukata toisia ihmisiä.*

17 artikla *Lapsella on oikeus saada tietoa ja seurata tiedotusvälineitä monipuolisesti. Aikuisten täytyy suojella lasta tiedolta, joka vahingoittaa häntä.*

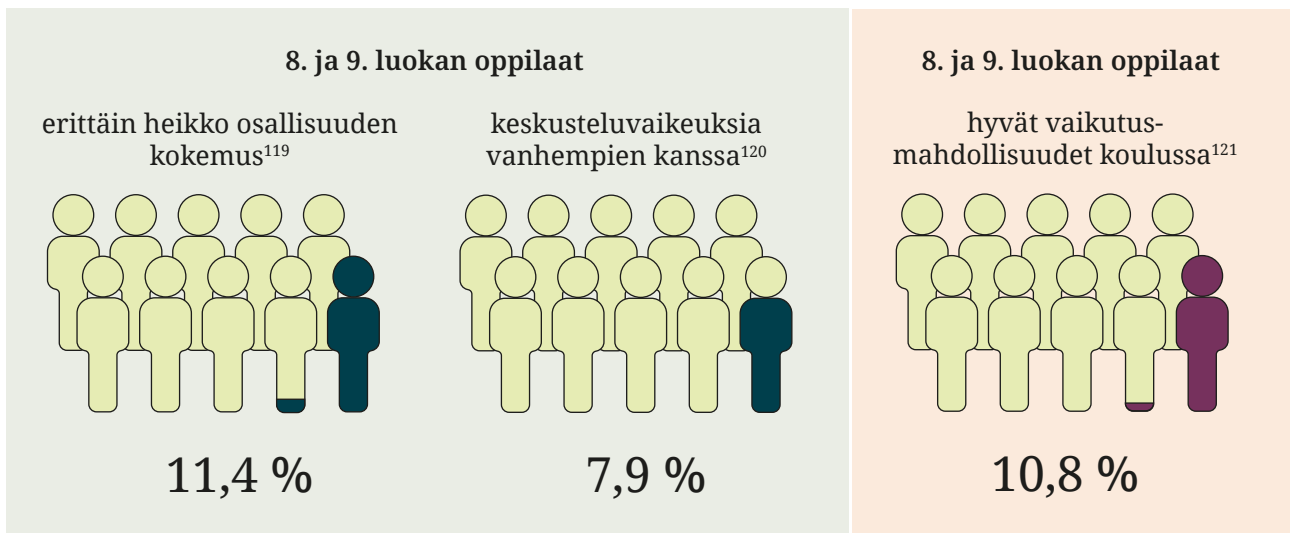
116 Salasuo, M. (toim.) (2021). Harrastamisen äärellä. Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimus 2020. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 68 & Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 233.

<https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2021/05/lasten-ja-nuorten-vapaa-aikatutkimus-2020-web.pdf>

117 Leppänen, M. & Parkkari, J. (2021). Suositukset lasten ja nuorten liikuntavammojen ehkäisyyn. UKK-instituutti.

<https://ukkinstituutti.fi/wp-content/uploads/2022/04/V4-FINISH-PARIPRE-recommendations-FINAL.pdf>

118 Berg, P., Lehtonen, K. & Salasuo, M. (toim.) (2020). "Siitä on pikemminkin vaiettu": Kirjoituksia kiusaamisesta, syrjinnästä ja epäasiallisesta kohtelusta lasten ja nuorten liikunnassa ja urheilussa. Nuorisotutkimusverkosto ja Nuorisotutkimusseura. https://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/kuvat/verkkojulkaisut/kirjoituksia_kiusaamisesta_syrjinnasta_ja_epaasiallisesta_kohtelusta_web.pdf

Lapsen oikeus saada näkemyksensä otetuksi huomioon on yksi lapsen oikeuksien yleissopimuksen yleisperiaatteista ja mukana kaikissa sopimuksen artikloissa. Lapsella on oikeus vapaasti ilmaista näkemyksensä itseään koskevissa asioissa ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Tämä oikeus koskee paitsi yksittäistä lasta myös lapsiryhmää. Lapsella on oikeus saada tietoa, jonka perusteella hän voi esittää näkemyksensä.

Kansalaisten osallisuus on pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman keskeinen tavoite, jonka tulisi koskea myös lapsia ja nuoria¹²². Tavoitteen toimeenpanon tueksi on koottu Kansallinen demokratiaohjelma 2025. Ohjelma kattaa hallitusohjelman lukuisat kansalaisyhteiskuntaa ja osallisuutta edistävät toimet ja toimii samalla kokoavana sateenvarjona ministeriöiden demokratiaa edistävillä hankkeilla. Ohjelman tarkastelussa ovat olleet vaali-, puolue- ja kansalaisaloitejärjestelmät sekä hallinnon avoimuuden kehittäminen. Lisäksi on jatkettu demokratia- ja ihmisoikeuskasvatusta edistäviä toimia sekä tuettu lasten ja nuorten osallistumista. Demokratiaohjelmassa on toteutettu useita lapsia koskevia hankkeita.¹²³

Lapsiasiavaltuutettu pitää lasten osallisuuden kansallista kehittämistä merkittävänä ja tärkeänä edistysaskeleena lasten osallistumisoikeuksien turvaamisessa. Edelleen on tarkasteltava, miten kehitetyt käytännöt tavoittavat yhdenvertaisesti kaikki lapset heidän arkisissa kasvuympäristöissään. Esimerkiksi pandemiaa tai sotaa koskevassa kriisinhoidossa ja päätöksenteossa nuoret ja myös nuoret aikuiset kokivat tulleensa unohdetuksi ja syrjäytetyksi päätöksenteosta.¹²⁴

119 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022). Kouluterveyskyselyn 2021 tulokset. Tilasto- ja indikaattoripankki Sotkanet.fi. www.sotkanet.fi

120 Mt.

121 Mt.

122 Valtioneuvosto (2019). Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019: Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisuja 2019:31. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3>

123 Valtioneuvosto (2022). Kansallinen demokratiaohjelma 2025. <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OM036:00/2019>

124 Allianssi (2022). Kysely: Nuoret kokevat tulleensa unohdetuiksi kriisien hoidossa ja vaativat päättäjiltä oikeudenmukaisempaa tulevaisuuspolitiikkaa [tiedote]. <https://nuorisoala.fi/kysely-nuoret-kokevat-tulleensa-unohdetuiksi-kriisien-hoidossa-ja-vaativat-paattajilta-oikeudenmukaisempaa-tulevaisuuspolitiikkaa/>

Lapsiasiavaltuutettu korosti oikeusministeriölle antamassaan lausunnossa, että lasten ajatukset ja mielipiteet tulisi selvittää ja huomioida, kun pohditaan, mitä osallistuminen, demokratia ja politiikka ylipäättään merkitsevät. Tärkeää on myös tunnistaa osallistumisen kannalta haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja lapsiryhmät.¹²⁵ Marraskuussa 2022 julkaistussa demokriatiapoliittisessa periaatepäätöksessä korostettiin moninaisia osallistumisen tapoja ja etsivää osallisuustyötä lasten ja nuorten, monikielisten ja maahan muuttaneiden sekä muiden haavoittuvassa asemassa olevien kohdalla.¹²⁶

Kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelmaan sisältyvät lasten osallistumisoikeuksia vahvistavat hankkeet ovat olleet keskeisiä lasten osallistumisoikeuksien kehittäjiä vuonna 2022. Hyvänä esimerkkinä tästä on lasten ja nuorten näkemysten kuuleminen osana sosiaaliturvauudistuksen valmistelua, jossa yli 1 500 nuorta kertoi mielipiteensä sosiaaliturvasta ja sen tulevaisuudesta vastaamalla kyselyyn tai osallistumalla työpajaan. Hankkeessa annettiin myös tietoa sosiaaliturvasta lapsille ja nuorille heille saavutettavassa muodossa.¹²⁷ Toisena hyvänä esimerkkinä on lastensuojelun asiakkaana oleville nuorille suunnattu verkkosivusto, joka luotiin Lastensuojelun käsikirja -sivuston yhteyteen.¹²⁸ Lisäksi valtiovarainministeriö selvitti kyselyllä 10–17-vuotiaiden lasten mielipiteitä julkisten varojen käytöstä. Kyselyyn vastasi lähes 7 000 lasta.¹²⁹

Lapsiasiavaltuutettu pitää tärkeänä, että kehittämistyötä lasten ja nuorten näkemysten selvittämiseksi ja erityisesti niiden huomioimiseksi päätöksenteossa jatketaan pitkäjänteisesti.

125 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto oikeusministeriölle suomalaista demokriatiapolitiikkaa 2020-luvulla koskevasta valtioneuvoston periaatepäätöksestä (luonnos).

https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_om_demokriatiapoliittinen-periaatepaatos

126 Oikeusministeriö (2022). Valtioneuvoston periaatepäätös suomalaisesta demokriatiapolitiikasta 2020-luvulla. Kansallinen demokriatiaohjelma 2025:n valmistelu- ja koordinaatioryhmä. Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:40. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-270-7>

127 Sosiaali- ja terveystministeriö (2022). Olet turvattu – sosiaaliturva lapsille ja nuorille. <https://stm.fi/sotunuorille>

128 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022). Lasten ja nuorten lastensuojeluopas. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lasten-ja-nuorten-lastensuojeluopas>

129 Järvenpää, H. (2022). Lasten mielipiteitä julkisten varojen käytöstä. Kysely 10–17-vuotiaille. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2022:72. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/164442>

Tuki ja suojelu

18 artikla *Lapsen vanhemmilla on yhdessä vastuu lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta. Heidän tulee toimia lapsen parhaaksi. Valtion ja kuntien täytyy tukea vanhempia ja lapsen muita huoltajia tässä tehtävässä.*

20 artikla *Jos lapsi ei voi asua vanhempiensa kanssa, lapsella on oikeus erityiseen suojeluun ja tukeen. Hän voi silloin asua esimerkiksi toisessa perheessä tai lastensuojelulaitoksessa. Lapsi voi palata vanhempien luo, jos se on lapselle hyväksi. Lapsen asuinpaikan ja kodin vaihtamista moneen kertaan pitää välttää.*

	Muutos edelliseen vuoteen	Lukumäärät vuonna 2021
Kodin ulkopuolelle kiireellisesti sijoitetut lapset ▼	-5 %	4 503 lasta
Huostassa olleet lapset ▼	-3 %	11 210 lasta
Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset ▼	-3 %	17 727 lasta
Lastensuojeluilmoitukset ▲	+7 %	173 466 lastensuojeluilmoitusta
Lastensuojeluilmoituksen kohteena olevia lapsia ▲	+7 %	93 705 lapsesta ilmoitus
Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrä ▼	-2 %	38 343 lasta

Kuvio 3. Huostassa olevien lasten määrä väheni vuonna 2021. (Lähde: THL, Lastensuojelu 2021).

Uusien huostaanottojen määrä väheni vuonna 2021 kolmatta vuotta peräkkäin. Myös lasten kiireelliset sijoitukset kodin ulkopuolelle vähenivät, kun aiempina vuosina niiden määrä on vuosittain kasvanut. Lastensuojeluilmoitusten määrä sen sijaan kasvoi. Vuodesta 2018 lastensuojeluilmoitusten määrä on kasvanut 19 prosenttia ja niiden kohteena olevien lasten määrä 15 prosenttia. Lastensuojeluilmoituksia tehtiin eniten 13–17-vuotiaista, noin 41 000 kpl. Nousua saattaa selittää koronapandemian vaikutukset lapsiin, nuoriin ja perheisiin.¹³⁰

Lapsiasiavaltuutettu esitti helmikuussa 2022 kertomuksessaan eduskunnalle, että Suomessa tulisi käynnistää lastensuojelulain kokonaisuudistus¹³¹. Toukokuussa sosiaali- ja terveysministeriö tiedotti, että valmistelussa ollut lastensuojelulain osittaisuudistus keskeytetään ja aloitetaan kaksivaiheinen, yli hallituskausien ulottuva lastensuojelulain kokonaisuudistus. Uudistuksen tavoitteena on tarkastella laajasti lasten, nuorten ja perheiden palveluja sekä niitä säätelevää lainsäädäntöä. Uudistuksen ensimmäisessä vaiheessa on tavoitteena selkiyttää lastensuojelun visio ja luoda uudistuksen suuntaviivat. Tavoitteena on miettiä, mikä on tulevaisuuden lastensuojelun tavoitetila, tehtävä ja paikka palvelujärjestelmässä sekä tarkastella sote-uudistuksen vaikutuksia palvelujen järjestämisen

130 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2022). Huostassa olevien lasten määrä väheni vuonna 2021. <https://thl.fi/fi/-/huostas-sa-olevien-lasten-maara-vaheeni-vuonna-2021>

131 Lapsiasiavaltuutetun toimisto (2022). Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:1. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-979-7>

rakenteisiin. Syksyllä 2022 valmistelussa kuultiin sidosryhmiä kuten lapsia ja nuoria¹³², vanhempia¹³³ ja ammattilaisia¹³⁴. Lisäksi valmistelijoiden tueksi koottiin asiantuntijaverkosto. Ensimmäinen vaihe valmistuu helmikuussa 2023. Uudistuksen toisen vaiheen sisältö ja kesto tarkentuu seuraavan hallitusohjelman myötä. Tavoite on, että varsinainen lainvalmistelutyö alkaa seuraavalla hallituskaudella.^{135 136}

Kokonaisuudistus sai vaihtelevan vastaanoton kentällä – osa pettyi osittaisuudistuksessa suunniteltujen toimien keskeydyttyä ja osa oli tyytyväisiä kokonaisvaltaiseen näkökulmaan. Lapsiasiavaltuutettu sai kansalaisilta yhteydenottoja lastensuojelun kokonaisuudistukseen liittyen. Suurimpana aiheena lastensuojeluun liittyvissä kansalaisten yhteydenotoissa olivat epäkohdat yhteistyössä viranomaisten kanssa tai oikeanlaisten ja oikea-aikaisten palvelujen puute.

Vuonna 2022 tuli voimaan lastensuojelun sosiaalityön henkilöstömitoituksen ensimmäinen vaihe. Yhdellä lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä voi olla vastuullaan enintään 35 lasta vuosina 2022 ja 2023 ja enintään 30 lasta vuodesta 2024 alkaen. Rajaus koskee 0–17-vuotiaita lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun asiakkuudessa olevia lapsia. THL:n kuntakyselyn mukaan suurin osa kunnista ja kuntayhtymistä täyttää lastensuojelun lakisääteisen henkilöstömitoituksen.¹³⁷ Lakisääteinen asiakasmäärä ylittyy joka seitsemännellä sosiaalityöntekijällä.¹³⁸ Alueellinen vaihtelu mitoituksen toteutumisessa havaittiin kyselyissä suureksi, ja myös aluehallintovirastot sekä Valvira muistuttivat kuntia henkilöstömitoituksesta kesäkuussa 2022 todeten, että aluehallintovirastoissa on eri puolilla Suomea vireillä useita lasten enimmäismäärän ylittymistä koskevia valvonta-asioita.¹³⁹

Lapsiasiavaltuutettu pitää lastensuojelulain kokonaisuudistuksen jatkamista välttämättömänä. Uudistuksessa tulee selkeyttää lastensuojelun suhde muihin lapsi- ja perhepalveluihin ja saada aikaan lastensuojelun palvelujärjestelmä, joka kunnioittaa perus- ja ihmisoikeuksia sekä edistää lapsen oikeuksia, asemaa ja etua samalla, kun lasten perheet tulevat autetuiksi.

132 Sosiaali- ja terveysministeriö (2022, 16. joulukuuta). Lapset ja nuoret antoivat joulutodistuksen lastensuojelulle [tiedote]. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/lapset-ja-nuoret-antoivat-joulutodistuksen-lastensuojelulle>

133 Sosiaali- ja terveysministeriö (2023, 16. tammikuuta). Vanhempien ääntä kuullaan, kun lastensuojelun lainsäädäntöä uudistetaan [tiedote]. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/vanhempien-aanta-kuullaan-kun-lastensuojelun-lainsaadantoa-uudistetaan>

134 Sosiaali- ja terveysministeriö (2022). Kohti tulevaisuuden lastensuojelua. <https://stm.fi/web/stm/-/kohti-tulevaisuuden-lastensuojelua>

135 Valtioneuvosto (2022, 18. toukokuuta). Lastensuojelun kokonaisuudistuksen tavoitteena on turvata lasten hyvinvointi ja kehitys [tiedote]. <https://valtioneuvosto.fi/-/1271139/lastensuojelun-kokonaisuudistuksen-tavoitteena-on-turvata-lasten-hyvinvointi-ja-kehitys>

136 Sosiaali- ja terveysministeriö (2022). Webinaari lastensuojelun kokonaisuudistuksesta – Missä mennään? <https://videonet.fi/stm/20220830/>

137 Yliruka, R. ym. (2022). Lapsiperheiden ja lastensuojelun sosiaalityön organisoiminen sekä lastensuojelulain mukaisen henkilöstömitoituksen toteutuminen. Kuntakyselyjen tulokset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpäperi 44/2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/145350/URN_ISBN_978-952-343-928-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y

138 Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (2022). Lastensuojelun sosiaalityön henkilöstömitoitus marraskuussa 2022. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lapset-nuoret-ja-perheet/lastensuojelu/lastensuojelun-henkilostomitoitus>

139 Aluehallintovirasto (2022, 15. kesäkuuta). Lastensuojelun sosiaalityöntekijän vastuulla saa olla enintään 35 lasta [tiedote]. <https://avi.fi/tiedote/-/tiedote/69944674>

Erityiskysymys: Ukrainasta paenneiden lasten tilanne Suomessa

Vuosi 2022 jäi historiaan vuotena, jolloin Suomeen saapui tähän mennessä suurin määrä tilapäistä ja kansainvälistä suojelua hakevia henkilöitä, erityisesti Ukrainasta. Venäjän hyökättyä Ukrainaan EU:ssa otettiin käyttöön ensimmäistä kertaa tilapäisen suojelun sääntely, joka on Suomessa pantu täytäntöön ulkomaalaislailla. Neuvoston päätös tuli voimaan 4.3.2022. Päätös jättää jäsenmaille harkintavaltaa suojelun tarkan kohderyhmän määrittämiseen. Suomessa suojelua annetaan EU-tason päätöstä laajemmalle Ukrainasta paenneiden joukolla. Tilapäisen suojelun myöntämisen prosessi on kevyempi kuin turvapaikkamenettely, jolloin suojelua voidaan tarjota rajatulle joukolla nopeammin. Tilapäisen suojelun piirissä olevat saavat vastaanottojärjestelmän kautta tarvitsemansa peruspalvelut ja vastaanottopalvelut.¹⁴² Prosessia sujuvoitettiin joulukuussa 2022 ulkomaalaislain väliaikaisella muutoksella siten, että tilapäisen suojelun perusteella Suomessa myönnetty oleskelulupa on voimassa koko sen ajan, kun tilapäinen suojelu EU:ssa jatkuu.¹⁴³

Vuonna 2022 Suomesta haki tilapäistä suojelua 46 641 ukrainalaista, joista noin kolmannes (14 227) oli lapsia. Noin 750 lasta on Suomessa ilman virallista huoltajaa; osa heistä on saapunut esimerkiksi sukulaisen tai muun läheisen kanssa tai huoltaja on saapunut maahan myöhemmin.^{144 145} Haasteellisia tilanteita on aiheutunut erilaisista lapsen asioissa esitetyistä valtakirjoista ja huoltajuustodistuksista, jotka eivät ole Suomen lainsäädännössä automaattisesti juridisesti päteviä. Ilman huoltajaa Suomessa olevat lapset asuvat joko alaikäisten vastaanottokeskuksessa, joita on perustettu uusia, tai sukulaistensa kanssa aikuisten vastaanottokeskuksessa tai yksityismajoituksessa. Lapsi voi majoitua vastaanottolain mukaisesti yksityismajoitukseen, jos se arvioidaan lapsen edun kannalta hyväksi ratkaisuksi. Laki kuitenkin edellyttää, että yksityismajoituksesta tehdään sosiaalityöntekijän selvitys ja vastaanottokeskuksen johtajan hallintopäätös. Tämä käytäntö ymmärrettiin joissakin

140 Maahanmuuttovirasto (2022). Tilastot. <https://migri.fi/tilastot>

141 Sähköpostitiedonanto, Tilannekeskuksen päällikkö Ulla Harmonen 6.2.2023.

142 Sisäministeriö (2023). Tilapäinen suojelu Ukrainasta paenneille. <https://intermin.fi/ukraina/tilapainen-suojelu>

143 Hallituksen esitys HE 252/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi ulkomaalaislain väliaikaisesta muuttamisesta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_252+2022.aspx

144 Mt.

145 Mt.

tilanteissa väärin huostaanoton valmisteluksi, mikä herätti huolen siitä, että osa ilman huoltajaa Suomessa asuvista lapsista saatettaisiin jättää rekisteröimättä.¹⁴⁶ Monet viranomaiset ovat painottaneet erityisesti yksin pakenevien lasten rekisteröimisen tärkeyttä lasten turvallisuuden ja hyvinvoinnin takaamiseksi, ja se on ollut myös Ukrainan valtion toive.¹⁴⁷

Vastaanottopalvelujen turvaamiseksi Maahanmuuttovirasto valmisteli tilapäisen ns. kuntamallin.¹⁴⁸ Valtioneuvosto on korostanut kunnille palvelujen, varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja koulutuksen merkitystä Ukrainasta paenneille lapsille. Tilapäistä suojelua hakevalla lapsella ei ole subjektiivista oikeutta varhaiskasvatukseen, vaan oikeus kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen on vain silloin, jos huoltaja esimerkiksi työskentelee tai opiskelee. Käytännössä kunnissa ilmeni erilaisia käytäntöjä varhaiskasvatuksen myöntämisessä tilapäistä suojelua saaville lapsille. Asiaan puuttui ratkaisussaan myös apulaisoikeusasiamies keväällä 2022.

Hän totesi varhaiskasvatuslain sisältämät kunnan järjestämistä säännökset tulkinnanvaraisiksi ja katsoi, että säännösten tulkintakäytäntö saattaa vaarantaa joidenkin Suomessa oleskelevien ja haavoittuvassa asemassa olevien lasten oikeuksien toteutumisen. Apulaisoikeusasiamies esitti opetus- ja kulttuuriministeriön arvioitavaksi, tulisiko kansainvälistä suojelua hakevien lasten yhdenvertaisen varhaiskasvatusoikeuden toteutuminen turvata lainsäädäntöä muuttamalla.¹⁴⁹ Marraskuussa 2022 opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi kunnille yli 7 miljoonaa euroa tilapäisen suojelun piirissä olevien ukrainalaislasten varhaiskasvatuksen järjestämisestä aiheutuneiden kustannusten kompensoimiseksi.¹⁵⁰

Tilapäistä suojelua saavilla perus- ja esiopetusikäisillä on oikeus perusopetuslain mukaiseen opetukseen, oppilaanohjaukseen ja riittävään oppimisen ja koulunkäynnin tukeen. Näiden oikeuksien ja sosiaali- ja terveystieteiden toteutumista on haastanut kuntien yleinen palveluvelka pandemian jälkeisessä tilanteessa sekä tarvittavien tilojen, henkilöstöresurssin ja henkilöstön osaamisen puute esimerkiksi traumatisoituneiden lasten kohtaamisessa ja tukemisessa.

146 Kunelius, M. (2022). Tilapäistä suojelua saavat lapset ja nuoret vastaanottotyössä. Maahanmuuttoviraston ylitarkastaja Maria Kuneliuksen alustus lapsiasianeuvottelukunnan kokouksessa 7.11.2022.

147 Ks. esim. Euroopan lapsiasiavaltuutettujen vetoamus (2022, 3. maaliskuuta). <https://lapsiasia.fi/-/ukrainasta-pakenevat-lapset-enoc>

148 Maahanmuuttovirasto (2022). Tietoa kunnille. Mikä on kuntamalli. <https://migri.fi/kuntamalli>

149 Eduskunnan oikeusasiamies EOAK/1992/2022. Kansainvälistä suojelua hakevien lasten varhaiskasvatuksen järjestäminen. <https://www.oikeusasiamies.fi/r/fi/ratkaisut/-/eoar/1992/2022>

150 Opetus- ja kulttuuriministeriö (2022, 23. marraskuuta). Yli seitsemän miljoonaa turvattomista oloista tulleiden lasten varhaiskasvatukseen [tiedote]. <https://okm.fi/-/yli-seitsemän-miljoonaa-turvattomista-oloista-tulleiden-lasten-varhaiskasvatukseen>

	5/2022	12/2022
Varhaiskasvatus	–	1 172
Esiopetus	33	417
Perusopetukseen valmistava opetus	1 884	5 298
Perusopetus	71	348
Yhteensä	1 988	7 235

Taulukko 1. Ukrainasta paenneet lapset Suomen varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa, perusopetukseen valmistavassa opetuksessa ja perusopetuksessa toukokuussa 2022 ja joulukuussa 2022.¹⁵¹

Tilapäistä suojelua saavilla ihmisillä on oikeus hakea kotikuntaa vuoden maassa oleskelun jälkeen. Ensimmäisiä Ukrainasta paenneita henkilöitä tämä koskettaa keväällä 2023. Tällöin henkilö siirtyy kunnan ja hyvinvointialueiden tarjoamien palvelujen piiriin, varhaiskasvatuksesta tulee lapsen subjektiivinen oikeus ja lapsia koskee oppivelvollisuus. Kuntien ja hyvinvointialueiden tulee valmistautua erilaisten palvelutarpeiden kasvuun.¹⁵²

Ukrainalaisten hätä on saanut viranomaiset, järjestöt ja kansalaiset auttamaan. Sodan alettua suomalaiset tarjosivat innokkaasti apua ja majoitusta paenneille. Sodan pitkittyminen on haastanut vapaaehtoisten auttajien jaksamista. Sotaa paenneet ihmiset ovat entistä huonokuntoisempia sodan aiheuttamien fyysisten ja psyykkisten traumojen vuoksi. Traumaosaamisen lisääminen palveluissa onkin välttämätöntä. Halu auttaa on myönteistä, mutta herättää myös kysymyksen kansainvälistä suojelua ja tilapäistä suojelua hakevien pakolaisten yhdenvertaisuudesta. Lisäksi lapsiasiavaltuutettu on pohtinut Suomessa oleviin venäläistaustaisiin henkilöihin, myös lapsiin kohdistuvien asenteiden koventumista. Lapsiasiavaltuutettu korostaa, että YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa kielletään lapsen kohdistuva syrjintä niin lapsesta kuin hänen huoltajistaan johtuvista syistä. Syrjintäkielto on kattava ja mainitsee kiellettyinä erotteluperusteina syntyperäisten seikkojen lisäksi esimerkiksi mielipiteet, vakaumuksen ja toiminnan.

Kansainvälistä tai tilapäistä suojelua hakeneiden lasten oikeus sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, varhaiskasvatukseen ja koulutukseen on turvattava. Kuntien ja hyvinvointialueiden on tärkeää varautua siihen, että ukrainalaislasten suojelun tarve Suomessa jatkuu vielä pitkään. Erityistä huomiota tulee kiinnittää traumaosaamiseen, jota suojelua tarvitsevien pakolaisten kanssa työskentelevät tarvitsevat.

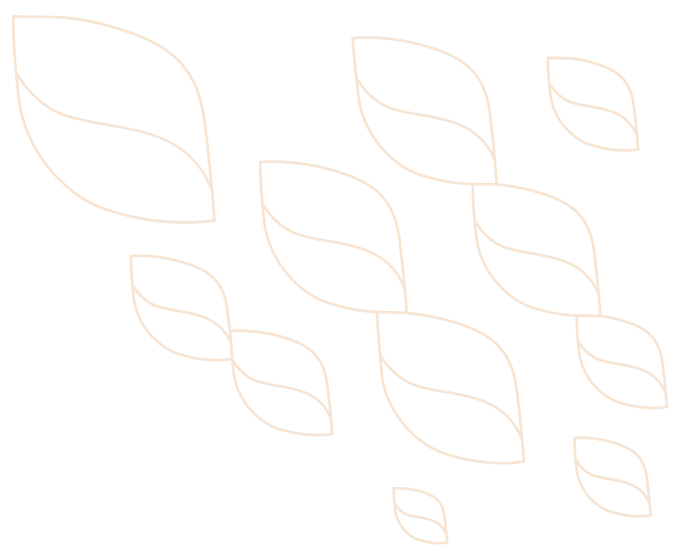
151 Opetushallitus (2022). Tilastopalvelu Vipunen.

<https://www.oph.fi/fi/kehittaminen/tietoa-ukrainasta-paenneista-varhaiskasvatuksessa-kouluissa-ja-oppilaitoksissa>

152 Valtiovarainministeriö (2022). Kunnat- uutiskirje. Tietopaketti Ukrainaista paenneiden kotikunnan saamiseen.

<https://uutiskirje.vm.gov.fi/archive/show/1420988>

Lapsiasiavaltuutetun toiminta 2022

Lapsiasiavaltuutetun tehtävä

Lapsiasiavaltuutettu on itsenäinen ja riippumaton valtion viranomainen, jonka tehtävää säätelee laki lapsiasiavaltuutetusta (1221/2004). Lapsiasiavaltuutetun työn perustana on YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista (SopS 59–60/1991). Kaikki yleissopimukseen sisältyvät, lasten asemaa ja oikeuksia määrittävät velvoitteet on Suomessa otettava huomioon kaikessa lapsia koskevassa lainsäädännössä ja päätöksenteossa.

Lapsiasiavaltuutettu edistää ja arvioi YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen toimeenpanoa Suomessa. Lapsiasiavaltuutetun tehtävä on vaikuttamistyötä. Valtuutetun tehtävänä on vaikuttaa siihen, että lasten asema ja oikeudet otetaan huomioon lainsäädännössä ja yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Lapsia ovat kaikki alle 18-vuotiaat.

Lain mukaisesti lapsiasiavaltuutettu:

- arvioi lapsen edun ja oikeuksien toteutumista ja seuraa lasten ja nuorten elinolosuhteita
- seuraa lainsäädäntöä ja yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä arvioi niiden vaikutusta lasten hyvinvointiin
- aloittein, neuvoin ja ohjein kehittää yhteiskunnallista päätöksentekoa lapsia koskevissa asioissa ja edistää lapsen edun toteutumista yhteiskunnassa
- pitää yhteyksiä lapsiin ja nuoriin ja välittää heiltä saamaansa tietoa päätöksentekoon
- kehittää yhteistyömuotoja eri toimijoiden välille
- välittää lapsia koskevaa tietoa lapsille, lasten parissa työskenteleville, viranomaisille sekä muulle väestölle.

Lapsiasiavaltuutetulla ei ole toimivaltaa käsitellä yksittäisen lapsen tai perheen asioita, ottaa niihin kantaa tai muuttaa muiden viranomaisten päätöksiä. Saamaansa palautetta ja yhteydenottoja lapsiasiavaltuutettu hyödyntää yhteiskunnallisessa vaikuttamistyössään. Valtuutettu voi nostaa yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon lasten oikeuksien kannalta tärkeitä asioita.

Lapsen oikeuksia koskeva laillisuusvalvonta on eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävä. Eduskunnan oikeusasiamies valvoo viranomaisten toiminnan laillisuutta pääasiassa tutkimalla hänelle tulevia kanteluja. Myös lapset ja nuoret voivat tehdä kantelun eduskunnan oikeusasiamiehelle.

Lapsiasiavaltuutettu antaa lausuntoja ja kannanottoja sekä osallistuu ja pyrkii herättämään yhteiskunnallista keskustelua lapsen oikeuksista. Valtuutettu arvioi valtionhallinnossa vireillä olevia hankkeita lapsen oikeuksien näkökulmasta ja voi tehdä aloitteita tarpeellisten muutosten käynnistämiseksi. Lapsiasiavaltuutettu julkaisee tutkimuksia ja selvityksiä ajankohtaisista teemoista. Tärkeänä lähtökohtana lapsiasiavaltuutetun vaikuttamistyössä ovat lasten kokemukset ja mielipiteet. Näitä selvitetään muun muassa Nuoret neuvonantajat -tapaamisissa ja Lapsibarometri-tutkimuksissa.

Lapsiasiavaltuutetun tukena toimii lapsiasianeuvottelukunta, johon nimitetään jäseniä eri sidosryhmistä. Lapsiasianeuvottelukunta tuo lapsiasiavaltuutetun työhön monialaista asiantuntemusta suomalaisesta yhteiskunnasta, tutkimuksesta ja sääntelystä.

Lapsiasiavaltuutettu rakentaa yhteyksiä eri toimijoiden välille verkostotapaamisten, keskustelutilaisuuksien ja tapahtumien avulla. Yhteistyökumppaneita ovat muut viranomaiset, kunnat, maakunnat, tutkijat, järjestöt, uskonnolliset yhteisöt, yritykset sekä muut lapsipolitiikan toimijat ja alan asiantuntijat.

Lapsiasiavaltuutettu raportoi vuosittain valtioneuvostolle ja kerran neljässä vuodessa Suomen eduskunnalle lasten ja nuorten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisesta. Lisäksi valtuutettu raportoi YK:n lapsen oikeuksien komitealle valtion määräajoin tapahtuvan raportoinnin yhteydessä.

Suomen lapsiasiavaltuutettu tekee tiivistä yhteistyötä Pohjoismaiden lapsiasiavaltuutettujen kanssa sekä Euroopan lapsiasiavaltuutettujen verkostossa ENOCissa.

Lue myös Lapsiasiavaltuutetun strategia 2019–2024:

<https://lapsiasia.fi/strategiat-ja-toimintasuunnitelmat>

LAPSIASIAVALTUUTETUN TEHTÄVÄT

ARVIOI LAPSEN OIKEUKSIEN TOTEUTUMISTA

Lausunnot
Aloitteet ja kannanotot
Vuosikertomukset
Eduskuntakertomukset
Määräaikaisraportti
YK:n lapsen oikeuksien komitealle

SEURAA, TUOTAA JA VÄLITTÄÄ TIETOA LAPSEN OIKEUKSISTA

Lapsibarometri
Nuoret neuvonantajat
Tutkimukset ja selvitykset
Pyöreän pöydän keskustelut
Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit
Luennot ja LOS-koulutus
Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit
Kansalaisyhteydenotot

VERKOSTOI JA RAKENTAA YHTEYKSIÄ

ERI TOIMIJOIDEN VÄLILLÄ
Lapsiasianeuvottelukunta
Sidosryhmätyö
Kansainväliset yhteydet
Lapsen oikeuksien viikko
Vierailut

Kuvio 4. Lapsiasiavaltuutetun tehtävät.

Lapsiasiavaltuutettu arvioi lapsen oikeuksien toteutumista

Lausunnot lapsiasiavaltuutetun vaikuttamistyön välineenä

Vuonna 2022 lapsiasiavaltuutettu vastaanotti 115 lausuntopyyntöä. Lausuntoja annettiin yhteensä 80 kappaletta, joista hieman yli puolet (42) eduskunnan valiokunnille. Lausumatta jätettiin yhteensä 35 kertaa. Syy lausumatta jättämiseen on yleisimmin se, että lausuttavassa asiakirjassa ei käsitellä lapsen oikeuksia ja asemaa tai liittymä niihin on heikko. Suoraan omaan toimialaan liittyviin lausuntopyyntöihin pyritään vastaamaan aina. Karsintaa joudutaan tekemään joskus myös siksi, että lausunnon laatimiseen ei ole käytettävissä riittävästi työaikaa ja resursseja. Valtaosa lausunnoista koskee hallitusten esityksiä niiden valmistelun eri vaiheissa. Lisäksi lapsiasiavaltuutettu antaa lausuntoja hallinnollisiin asioihin liittyvistä asiakirjoista sekä yleisemmän tason asiakirjoista, kuten erilaisista selonteista tai kertomuksista, joihin liittyy jollain tavoin lapsiasiavaltuutetun toimintaan tai toimialaan sisältyviä asioita.

Lapsiasiavaltuutetun antaminen lausuntojen määrä on kasvanut merkittävästi viime vuosina. Kun vuosina 2013–2020 lausuntoja annettiin vuosittain noin 30–40 kappaletta¹⁵³, vuonna 2021 lausuntoja annettiin 72 ja vuonna 2022 jo 80. Annettujen lausuntojen määrän kasvuun on vaikuttanut ennen kaikkea toimistolle tulevien lausuntopyyntöjen lisääntyminen. Vuosina 2013–2019 pyyntöjä vastaanotettiin vuosittain keskimäärin noin 50. Vuonna 2021 lausuntopyyntöjä oli 102 ja vuonna 2022 jo 115 kappaletta. Kasvaneesta pyyntöjen määrästä huolimatta odotuksiin on pystytty vastaamaan melko hyvin, koska lausuntojen valmistelusta päävastuun kantavia lakimiehiä on ollut toimistolla kaksi syksystä 2021 alkaen.¹⁵⁴ Lausuntopyyntöjen määrän kasvu yhdessä toimintaympäristön muutosten kanssa painottaa kokemusta siitä, että toimiston tulisi saada myös toisen lakimiehen virka vakinaistettua.

Syitä kasvaneeseen lausuntopyyntöjen määrään on useita. Yleisellä tasolla voidaan todeta, että tietoisuus lapsen oikeuksista on lisääntynyt. Lapsiasiavaltuutetun viranomaisrooli ja tehtävät on vuosi vuodelta tunnistettu laajemmin ja paremmin. Lapsiasiavaltuutetun ja kansalaisjärjestöjen pitkäjänteinen vaikuttamistyö on tuottanut tulosta. Kansallisen lapsistrategian laatiminen ja sen ensimmäisen toimeenpanosuunnitelman täytäntöönpano sekä päätös pysyvän lapsistrategiatoinnin perustamisesta ovat osaltaan tuoneet lapsen oikeuksia aktiivisesti yleiseen tietoisuuteen. Lapsioikeudellista sekä lasten asemaa koskevaa tutkimusta tehdään monilla tieteenaloilla. Tutkittua tietoa on siis entistä enemmän saatavilla ja hyödynnettävissä päätöksenteossa. Hallinnon eri tasoilla tunnistetaan paremmin tarve lapsivaikutusten arvioinnille erityisesti lasten asemaan ja oikeuksiin vaikuttavissa tilanteissa. Arviointia tehdään entistä useammin myös silloin, kun kyse on välillisesti lapsiin vaikuttavista päätöksistä tai tilanteista. Aktiivista vaikuttamistyötä lasten oikeuksien edistämiseksi tarvitaan kuitenkin edelleen.

¹⁵³ Poikkeuksena vuosi 2014, jolloin lausuntoja annettiin 54 kappaletta.

¹⁵⁴ Pyyntöihin vastaamisen keskimääräinen suhteellinen osuus (n. 60–70 %) on säilynyt samana.

Huomioita eduskunnan valiokunnille hallituksen esityksistä annetuista lausunnoista

Lapsiasiavaltuutettu antoi vuonna 2022 yhteensä 42 lausuntoa eduskunnan eri valiokunnille. Lausuntoja on annettu hallituksen esityksistä (HE) sekä erillisvaltuutettujen eduskunnalle annetuista kertomuksista (K-), valtioneuvoston selonteoista ja julkaisuista (VNS- ja O-), EU-valmisteluun liittyvistä asiakirjoista (E- ja U-) sekä kansalaisaloitteista (KAA).¹⁵⁵

Lausuntoja annettiin seitsemälle eri valiokunnalle. Useimmin lausuntoja pyysivät sivistysvaliokunta (14) ja sosiaali- ja terveysvaliokunta (10), seuraavina lakivaliokunta (7) ja työelämä- ja tasa-arvovaliokunta (6). Tulevaisuusvaliokunnan ja turvallisuusvaliokunnan lausuntopyynnöt eivät koskeneet lainmuutosehdotuksia. Kirjallisen lausunnon lisäksi lapsiasiavaltuutettu tai toimiston edustaja osallistui suulliseen kuulemiseen valiokunnissa 12 kertaa. Pelkästään kirjallisia lausuntoja annettiin 30 kappaletta. Pelkästään kirjallisten lausuntojen pyynnöt ovat selkeästi lisääntyneet koronarajoitusten ajasta alkaen. Hallituksen esityksiä koskevia lausuntoja oli 22 kappaletta ja muita lausuntoja 19 kappaletta. Yksi lausunto lakivaliokunnalle koski kansalaisaloitetta. Hallitusten esitysten käsitteilyyn on voitu eduskunnassa yhdistää myös lakialoitteita, toimenpideoitteita tai kansalaisaloitteita, jolloin lausuntopyynnössä on erikseen mainittu, jos lausuntoa on pyydetty myös niistä. Näitä asioita ei ole erikseen laskettu alla olevassa taulukossa, vaan lukumäärät koskevat varsinaista käsiteltävää hallituksen esitystä.

Valiokunta	Asiantuntijakuulemiset			Lausuttavana		
	yhteensä	joista suullisia	joista vain kirjallinen lausunto	hallituksen esitys	kansalaisaloite	muu asiakirja
Sivistysvaliokunta	14	3	11	7		7
Sosiaali- ja terveysvaliokunta	10	4	6	8		2
Lakivaliokunta	7	3	4	5	1	2
Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta	6	1	5	2		4
Liikenne- ja viestintävaliokunta	3	1	2	1		2
Tulevaisuusvaliokunta	1		1			1
Tarkastusvaliokunta	1		1			1
yht.	42	12	30	22	1	19

Taulukko 2. Lapsiasiavaltuutetun lausunnot eduskunnan valiokunnille vuonna 2022.

¹⁵⁵ Eduskuntatunnusten lyhenteet, ks. <https://www.eduskunta.fi/FI/search/hakuohjeet/Sivut/Lyhenteet.aspx>

Lapsiasiavaltuutetun arvioitavaksi tulevat hallituksen esitykset ovat sekä sisällöltään että laajuudeltaan hyvin erilaisia. Lausunnossa esiin nostettavat huomiot määräytyvät luonnollisesti sen mukaan, miten ja missä laajuudessa kyseinen hallituksen esitys koskee lasten asemaa ja oikeuksia. Lapsiasiavaltuutettu tarkastelee aina hallituksen esityksiä YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (LOS) näkökulmasta. Lausunnon valmistelussa huomiota kiinnitetään siten erityisesti siihen, miten ehdotettu sääntely vastaa LOS:n artikloissa vahvistettuja lapsen oikeuksia ja miten hallituksen esityksessä on kuvattu sen vaikutuksia lapsiin: vahvistaako ehdotettu sääntely lapsen oikeuksien toteutumista – lapsen etua – riittävästi vai heikentääkö se lapsen asemaa jollain tavoin. Keskeistä on, että hallituksen esityksessä perustellaan valittua sääntelyvaihtoehtoa kestäväällä tavalla ja että esityksessä on arvioitu sekä sääntelyn positiivisia että negatiivisia vaikutuksia. Lapsivaikutusten arvioinnin tulisi perustua tutkittuun tietoon.

Lausunnoissa kiinnitetään säännöllisesti huomiota siihen, onko valmistelussa hyödynnetty lasten ja nuorten näkemyksiä ja miten ehdotettu sääntely takaa lapsille ja nuorille oikeuden ilmaista näkemyksensä ja saada ne huomioonotetuksi. Tässä kohdin usein esiin nousee lapsia koskevien säännösten ikäraajat. LOS:n mukaan kaikilla lapsilla on oikeus osallistua itseään koskevien asioiden käsittelyyn ja päätöksentekoon eikä kiinteistä ikärajoista tulisi säätää.¹⁵⁶ Täysin ehdoton kieltö ei kuitenkaan ole. Jos ikärajoista säädetään, tulee kuitenkin mahdollistaa se, että ikärajaa nuoremmillakin lapsilla on mahdollisuus osallistua omaan asiansa käsittelyyn kehittyvien valmiuksiensa mukaisesti.¹⁵⁷

Yleisenä huomiona on, että LOS:n asettamat vaatimukset tunnistetaan hallituksen esityksissä entistä paremmin. Esityksissä voidaan mainita relevantteja sopimuksen artikloja ja joskus niissä myös viitataan YK:n lapsen oikeuksien yleiskommentteihin¹⁵⁸, mutta edelleen parannettavaa on paljon. Tyypillinen esimerkki on, että lapsiin liittyvässä kohdassa todetaan sääntelyehdotuksen olevan lapsen edun mukainen, mutta vaikutusarvioinnissa tai kyseisen säännöksen perusteluissa ei tarkemmin avata, mitä lapsen edulla tässä kohdin tarkoitetaan. YK:n lapsen oikeuksien komitea korostaa, että lapsen edun arviointi tulee tehdä aina tilanne- ja tapauskohtaisesti. Kollektiivisissa päätöksissä, kuten lainvalmistelussa, lasten yleinen etu on arvioitava ja määritettävä tietyn lapsiryhmän ja/tai lasten yleisten olosuhteiden perusteella ja kunnioittaen kaikkia yleissopimukseen ja sen valinnaisiin pöytäkirjoihin sisältyviä oikeuksia.¹⁵⁹

Lapsivaikutusten arviointi on keino selvittää, miten lapsen etu toteutuu. Se sisältyy jo lähes poikkeuksetta esityksiin, jotka liittyvät lasten oikeuksiin tai asemaan. Tätä on edistänyt se, että lapsivaikutusten arvioinnin tekemistä edellytetään hallitusten esitysten laatimisohejeissa.¹⁶⁰ Ylipäätään vaikutusarvioinnin tekemiseen on kiinnitetty kasvavassa määrin huomioita monissa eri yhteyksissä.¹⁶¹

156 LOS 12 artikla.

157 YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 12 lapsen oikeudesta tulla kuulluksi (CRC/C/GC/12), kohta 21. Yleiskommenttien epäviralliset suomennokset verkossa <https://lapsiasia.fi/yleiskommentit>.

158 YK:n lapsen oikeuksien komitea julkaisee yleissopimuksen toimeenpanon tueksi yleiskommentteja, joissa se esittää tulkintansa sopimuksessa taatuista oikeuksista. Ks. tarkemmin <https://lapsiasia.fi/yleiskommentit>.

159 YK:n lapsen oikeuksien komitean yleiskommentti nro 14 lapsen edun ensisijaisuudesta (CRC/C/GC/14), kohta 32.

160 Hallitusten esitysten laatimisohejeet verkossa <http://helo.finlex.fi/>

161 Ks. esim. Lainsäädännön arviointineuvoston toiminnasta, verkossa <https://vnk.fi/arviointineuvosto>

Lapsivaikutusten arvioinnista on tuotettu myös erilaisia ohjeistuksia.¹⁶² Haasteena edelleen on, että hallituksen esityksissä lapsivaikutusten arviointi on usein hyvin yleisellä tasolla. Kohdassa toistetaan pääasiassa esityksen positiivisia tavoitteita, eikä siitä käy ilmi, mihin tutkimustietoon arviointi perustuu. Varsin harvoin esiin nostetaan esityksen mahdollisia negatiivisia vaikutuksia. Lukumääräisiä arvioita vaikutuksista ei esitetä juuri koskaan. Lasten ja nuorten näkemyksiä vaikutusarvioinnin tueksi ei vielä kovin usein ole selvitetty. Myönteisiäkin esimerkkejä lähivuosilta tosin on. Esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriö on toteuttanut lasten ja nuorten kuulemisen osana kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ehkäisyä kouluissa ja oppilaitoksissa koskevaa lainvalmistelua (HE 127/2021 vp) sekä koulujen koronarajoituksia koskevaa lainvalmistelua (HE 218/2020 vp). Myös sivistysvaliokunta kuuli lapsia ja nuoria kansalaisaloitteesta, jossa ehdotettiin lainvalmisteluun ryhtymistä lasten ja nuorten syrjäytymiseen johtaviin ongelmiin puuttumiseksi alakouluissa (KAA 4/2019 vp).¹⁶³

Hallitusten esityksistä annettujen lausuntojen vaikuttavuus

Seuraavassa tarkastellaan tiiviisti yleisellä tasolla ja joidenkin esimerkkien avulla, miten lapsiasiavaltuutetun lausuntoja on huomioitu eduskunnan valiokuntien lausunnoissa ja mietinnöissä. Mukana tarkastelussa olivat ne hallitusten esitykset, joiden käsittely eduskunnassa on päättynyt ennen 11.1.2023 (14 kpl).¹⁶⁴ Kaikista hallituksen esityksistä annettiin lausunto kirjallisena ja kolmen esityksen kohdalla osallistuttiin myös suulliseen kuulemiseen valiokunnassa. Kolmesta hallituksen esityksestä annettiin lausunto kahdelle valiokunnalle. Yhdeksästä hallituksen esityksestä oli annettu lausunto myös jo valmisteluvaiheessa kyseiselle ministeriölle.¹⁶⁵

On hyvä huomata, että muutkin lapsen oikeuksien asiantuntijat ovat voineet nostaa valiokuntien kuulemisissa esiin samoja asioita, joten tietyn huomion nouseminen valiokunnan lausuntoon tai mietintöön ei välttämättä perustu yksinomaan lapsiasiavaltuutetun lausuntoon. Yhteisestä, usean toimijan vaikuttamisesta voidaan mainita edellä jo todettu translain uudistaminen. Moni sosiaali- ja terveysvaliokunnan kuulema asiantuntija katsoi, että sukupuolen oikeudellinen vahvistaminen tulisi sallia myös alle 18-vuotiaille nuorille. Valiokunta sisällytti mietintöönsä lausumaehdotuksen, jonka mukaan valtioneuvoston tulee arvioida ja valmistella tarvittavat säädösmuutokset transsukupuolisten lasten ja nuorten itsemääräämisoikeuden edistämiseksi sukupuolen vahvistamisessa.¹⁶⁶ Eduskunta hyväksyi lakiesityksen sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnön mukaisena sekä mietintöön sisältyvät lausumaehdotukset 1.2.2023.¹⁶⁷ Seuraavassa tarkastelussa ei ole käyty läpi muiden asiantuntijoiden lausuntoja. Johtopäätöksiä siitä, vaatiiko tietyn kysymyksen esiin nouseminen valiokunnan lausuntoon tai mietintöön useamman lausunnonantajan yhteneväisen käsityksen vai onko lapsiasiavaltuutetun lausunto yksinään vaikuttanut asiaan, ei siis voi tehdä. Valiokunnat

162 Kansallisen lapsistrategian tuottamat ohjeet verkossa

<https://www.lapsenoikeudet.fi/kampanja/lapsistrategia/julkaisut/oppaat-ja-ohjeet/>

163 Eduskunta (2020, 19. helmikuuta). Verkkotallenne sivistysvaliokunnan julkisesta kuulemisesta kansalaisaloitteesta

Lasten ja nuorten syrjäytymiseen johtaviin ongelmiin puuttuminen alakouluissa. <https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/Sivistysvaliokunnan-julkinen-kuuleminen-19.-helmikuuta.aspx> [tiedote] ja kansalaisaloitteen käsittelytiedot verkossa https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/KAA_4+2019.aspx

164 Eduskunnan vastaus annettu 11.1.2023 mennessä.

165 Liitteessä 1 on lista tarkastelussa mukana olleista hallituksen esityksistä ja niistä annetuista lausunnoista, mietinnöistä ja eduskunnan vastauksista.

166 StVM 42/2022 vp.

167 EV 259/2022 vp. <https://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiakirjat/EV+259/2022>

päättävät kuultavat asiantuntijat jokaisen käsiteltävän asian kohdalla erikseen ja kuultavien tahojen määrä ja laajuus vaihtelee.¹⁶⁸ Kaikissa tilanteissa valiokunnilla ei ole mahdollisuutta tai ei ole perusteltuakaan kuulla kovin laajasti lapsen oikeuksiin ja asemaan perehtyneitä asiantuntijoita. Joissain asioissa lapsiasiavaltuutettu tai muu lapsiasioihin perehtynyt asiantuntija voi siten olla kuulemisissa ainoa tämän alan asiantuntija.

Pääsääntöisesti lapsiasiavaltuutetulta lausuntoja pyytäneet valiokunnat ovat nostaneet lausuntoihinsa ja mietintöihinsä huomioita, joita lapsiasiavaltuutettu on nostanut esiin. Lausunnon perusteella valiokunta on voinut korostaa tiettyä asiaa omassa lausunnossaan tai mietinnössään, tehdä säännösmuutosehdotuksen tai ehdottaa eduskunnan hyväksyttäväksi lausumaa. Seuraavassa näistä esimerkkejä.

Mielenterveys- ja päihdepalvelujen uudistamista koskeva hallituksen esitys (HE 197/2022 vp) annettiin eduskunnalle syyskuussa 2022. Lapsiasiavaltuutettu antoi esitysluonnoksesta lausunnon sosiaali- ja terveysministeriölle kesäkuussa¹⁶⁹ ja toisti pääosin samat huomiot lausunnossaan eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle lokakuussa¹⁷⁰. Lapsiasiavaltuutettu korosti muun muassa lasten oikeutta perus- ja erikoistason mielenterveys- ja päihdehuoltoon. Painopisteen tulee olla ehkäisevissä ja perustason palveluissa. Lausunnossa todettiin, että ehdotettu sääntely on aikuislähtöistä. Lisäksi siinä pidettiin valitettavana, että esitys ei koske koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoa, vaikka siinä tunnustetaan riskiksi, että perusterveydenhuollon avosairaanhoidon ja mielenterveys- ja päihdehäiriöiden hoito sen osana jää hajanaiseksi ja tarpeeseen nähden niukaksi varsinkin kouluikäisille. Lapsiasiavaltuutettu piti välttämättömänä, että lasten mielenterveys- ja päihdepalvelujen toteutumista ja laatua seurataan erityisen tarkasti ja tarvittaessa ryhdytään pikaisesti lainsäädäntö- ja/tai muihin toimiin, jos nyt ehdotettavilla muutoksilla ei saada aikaan selkeää ja vaikuttavaa parannusta. Mietinnössään (StVM 24/2022 vp) sosiaali- ja terveysvaliokunta korosti, että nyt ehdotetun sääntelyn toimeenpanossa tulee kiinnittää erityistä huomiota lasten ja nuorten palvelujen kehittämiseen. Lapsille ja nuorille tulee turvata perus- ja erikoistason mielenterveys- ja päihdepalvelut heidän tarpeidensa mukaisina kokonaisuuksina ja sosiaali- ja terveydenhuollon integroituina palveluina. Erityistä huomiota tulee kiinnittää ehkäisevien ja perustason palvelujen saatavuuteen. Lisäksi valiokunta piti välttämättömänä, että lasten ja nuorten mielenterveys- ja päihdepalvelujen toteutumista, saatavuutta ja laatua seurataan erityisen tarkasti ja tarvittaessa ryhdytään lainsäädäntötoimiin, jos nyt ehdotettavilla muutoksilla ei saada aikaan selkeää ja vaikuttavaa parannusta.

Lausunnossaan sivistysvaliokunnalle¹⁷¹ varhaiskasvatuslain muuttamisesta annetusta hallituksen esityksestä (HE 224/2021 vp), joka koski yksityisen päiväkotitoiminnan luvanvaraisuutta, lapsiasiavaltuutettu huomautti, että esityksestä ei käy ilmi, että kohtuuttomia sopimusehtoja

168 Valiokuntaopas 2019. Eduskunnan kanslian julkaisu 4/2019, s.90-92.

169 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta laeiksi sosiaalihuoltolain, terveydenhuoltolain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta
https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_stm_mielenterveys-paihdelaki

170 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä laeiksi sosiaalihuoltolain, terveydenhuoltolain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta
https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_stv_he1972022vp

171 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta.
https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_siv_varhaiskasvatuslaki_he2242021vp

huomioitaisiin lupaharkintaa tehtäessä. Lupaharkinnassa tulisi huomioida sellaisetkin seikat, jotka voivat yksittäisen lapsen kannalta johtaa kohtuuttomaan ja lapsen edun vastaiseen lopputulokseen. Saman huomautuksen lapsiasiavaltuutettu oli esittänyt jo esityksen valmisteluvaiheessa antamassaan lausunnossa opetus- ja kulttuuriministeriölle.¹⁷² Sivistysvaliokunta painotti mietinnössään (SiVM 4/2022 vp), että varhaiskasvatuspalveluissa tulee kiinnittää erityistä huomiota siihen, että varhaiskasvatuspalvelua koskevan sopimuksen ehdot eivät ole lapsen ja perheen kannalta kohtuuttomat. Valiokunta huomautti, että esityksestä ei ilmene, että luvan hakijalta edellytettäisiin selvitys siitä, että sen palvelujen laatu, asianmukaisuus ja varhaiskasvatuksen tavoitteet toteutuvat myös lapselle annettavien tukipalvelujen osalta. Valiokunta piti tämän puutteen korjaamista tarpeellisena ja ehdotti, että varhaiskasvatuslain 44 a § 1 momenttiin lisätään uusi kohta, jonka mukaan lupahakemuksen on sisällettävä myös selvitys siitä, että toimipaikassa pystytään turvaamaan lapsen oikeus varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen tämän lain 3 a luvussa säädetyn mukaisesti. Eduskunta hyväksyi hallituksen esityksen sivistysvaliokunnan mietinnön mukaisena (EV 43/2022 vp).

Lapsiasiavaltuutettu antoi lokakuussa 2022 lausunnon lakivaliokunnalle¹⁷³ hallituksen esityksestä esitutkintalain muuttamisesta (HE 144/2022 vp), jonka tavoitteena oli nopeuttaa lapsiin kohdistuvien rikosten käsittelyä. Lapsiasiavaltuutettu antoi myös esityksen valmisteluvaiheessa oikeusministeriölle lausunnon rikosprosessin tehostamista koskevasta työryhmämietinnöstä, joka sisälsi kyseiset ehdotukset lainsäädäntömuutoksiksi.¹⁷⁴ Lausunnossaan lakivaliokunnalle lapsiasiavaltuutettu korosti muun muassa sitä, että hallituksen esityksessä asetettujen tavoitteiden saavuttamista, poliisin, syyttäjien ja tuomioistuinten resurssien riittävyyttä sekä lakimuutosten vaikutuksia lapsiuhrien asemaan ja toipumiseen on seurattava ja arvioitava jatkossa säännöllisesti. Lakivaliokunta sisällytti mietintöönsä (LaVM 17/2022 vp) seuraavan lausumaehdotuksen: ”Eduskunta edellyttää, että hallitus seuraa aktiivisesti lapsiin kohdistuvien rikosten kiireelliseen käsittelyyn osoitettujen resurssien riittävyyttä ja ryhtyy välittömiin toimenpiteisiin resurssien lisäämiseksi, mikäli resurssit osoittautuvat käytännössä riittämättömiksi erityisesti siten, että muiden rikosasioiden käsittely viivästyy”, jonka eduskunta vastauksessaan (EV 192/2022 vp) hyväksyi.

Edellä mainitut ovat esimerkkejä lapsiasiavaltuutetun lausunnoista, joilla voidaan selkeästi todeta olleen vaikutusta valiokunnan lausuntoon tai mietintöön ja eduskunnan hyväksymiin lausumiin, joilla eduskunta edellyttää hallitukselta jatkotoimenpiteitä, kuten esimerkiksi kehittämään lainsäädäntöä edelleen tai seuraamaan lakimuutosten vaikutuksia. Aina yhteys ei ole aivan yhtä hyvin tunnistettavissa, vaikka lapsiasiavaltuutetun esiin nostamat huomiot ovatkin valiokunnan lausunosta tai mietinnöstä luettavissa. Näissä tilanteissa on todennäköisesti usein kyse siitä, että valiokunta on saanut useita samansuuntaisia lausuntoja ja muokannut omaan asiakirjaansa näkemyksensä niiden perusteella.

172 Lapsiasiavaltuutettu (2021). Lapsiasiavaltuutetun lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi varhaiskasvatuslain muuttamisesta.

https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_okm_varhaiskasvatuslain-muuttaminen

173 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi esitutkintalain 3 luvun 11 §:n ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 a §:n ja 5 luvun 13 §:n muuttamisesta. https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_lav_he1442022vp

174 Lapsiasiavaltuutettu (2022). Lapsiasiavaltuutetun lausunto oikeusministeriölle työryhmämietinnöstä koskien rikosprosessin tehostamista. https://lapsiasia.fi/-/laps_lausunto_om_rikosprosessin-tehostaminen

On selvää, että mitä selkeämmin lausunnossa ilmaistaan jokin tietty huomio, sitä paremmin se tulee huomioiduksi lainsäädäntöprosessissa, on sitten kyse valmisteluvaiheessa ministeriölle annetusta lausunnosta tai valiokunnalle prosessin loppuvaiheessa annetusta lausunnosta. Selkeyden lisäksi huomioidut ja muutosehdotukset vaativat tuekseen perustelut, jotka pohjautuvat tutkittuun tietoon. Konkreettiset luvut auttavat usein parhaiten hahmottamaan asian merkittävyyttä. Myös suoraan lapsilta ja nuorilta kerätyille näkemyksille valiokunnat antavat painoarvoa, mitä on pidettävä hyvin myönteisenä asiana. Valiokunnat näyttäisivät pitävän tärkeänä jatkotoimenpiteitä, joilla lakimuu-
tosten vaikutuksia seurataan ja kartutetaan tietopohjaa tulevien päätösten tueksi.

Yhteenveto

Tarkastelun perusteella vuonna 2022 lapsiasiavaltuutetun lausuntojen voidaan todeta vaikuttaneen hyvin hallitusten esitysten käsittelyssä. Vaikka tässä yhteydessä on katsottu vain lainsäädäntöprosessin loppuun asti läpikäyneitä hallituksen esityksiä, muidenkin annettujen lausuntojen kohdalla havainto on samansuuntainen. Aina lopputuloksena ei ole se, että tekstiä olisi korjattu lausunnossa esitetyn mukaisesta tai että lausunnosta olisi poimittu asiakirjaan lapsiasiavaltuutetun muita huomioita. Monissa tilanteissa lausunnon tarkoituksena on kuitenkin laajemminkin lisätä tietämystä lapsen oikeuksista ja lasten näkemyksistä. Tätä vaikuttavuutta voidaan tunnistaa usein vasta pidemmällä aikavälillä.

Lausuntojen antaminen on yksi lapsiasiavaltuutetun keskeisistä vaikuttamisen keinoista. Vaikka nykyiselläänkin voimme olla varsin tyytyväisiä lausuntojen vaikuttavuuteen, voimme aina pyrkiä parempaan. Esimerkiksi lasten ja nuorten näkemyksiä lausunnoissa tulisi tuoda entistä useammin esiin. Tässä haaste vuodelle 2023.

Lausunnot (80 kpl)

Lausunnot eduskunnan valiokunnille

8.2.2022	Lausunto sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä varhaiskasvatuslain muuttamiseksi
17.2.2022	Lausunto lakivaliokunnalle kansalaisaloitteesta kouluväkivallan kirjaamisesta rikoslakiin
18.2.2022	Lausunto tarkastusvaliokunnalle nuorten syrjäytymistä koskevasta tutkimusjulkaisusta
22.2.2022	Lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta
23.2.2022	Lausunto sivistysvaliokunnalle valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta
23.2.2022	Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle kotiin annettavia palveluja ja asumispalveluja koskevasta hallituksen esityksestä
24.2.2022	Lausunto lakivaliokunnalle valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta
1.3.2022	Lausunto liikenne- ja viestintävaliokunnalle valtioneuvoston selvityksestä koskien EU:n uutta kaupunkiliikenteen kehystä

2.3.2022	Lausunto sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamiseksi
7.3.2022	Lausunto lakivaliokunnalle lapsiasiavaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2022
7.3.2022	Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta
8.3.2022	Lausunto lakivaliokunnalle lapsiasiavaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2022
10.3.2022	Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle hallituksen esityksestä oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamiseksi
10.3.2022	Lausunto sivistysvaliokunnalle nuorten syrjäytymistä koskevasta tutkimusjulkaisusta
11.3.2022	Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle lapsiasiavaltuutetun kertomuksesta eduskunnalle 2022
15.3.2022	Lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi
22.4.2022	Lausunto sivistysvaliokunnalle turvallisuusympäristön muutosta koskevasta valtioneuvoston ajankohtaiselonteosta
4.5.2022	Lausunto tulevaisuusvaliokunnalle turvallisuusympäristön muutosta koskevasta valtioneuvoston ajankohtaiselonteosta
6.5.2022	Lausunto sivistysvaliokunnalle yhdenvertaisuusvaltuutetun eduskuntakertomuksesta
6.5.2022	Lausunto sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä oppivelvollisuuslain muuttamiseksi
31.5.2022	Lausunto liikenne- ja viestintävaliokunnalle hallituksen esityksestä ajokorttilain muuttamisesta
1.6.2022	Lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle tasa-arvovaltuutetun eduskuntakertomuksesta
8.6.2022	Lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle yhdenvertaisuusvaltuutetun eduskuntakertomuksesta
5.9.2022	Lausunto sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä nuorisolain muuttamisesta
21.9.2022	Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle hallituksen esityksestä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain muuttamisesta
26.9.2022	Lausunto sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä tasa-arvolain muuttamisesta (varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelu)
6.10.2022	Lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle hallituksen esityksestä tasa-arvolain muuttamisesta (varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelu)
26.9.2022	Lausunto liikenne- ja viestintävaliokunnalle koskien Euroopan komission asetusehdotusta lapseen kohdistuvan seksuaaliväkivallan ehkäisystä ja torjunnasta
6.10.2022	Lausunto sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä yhdenvertaisuuslain muuttamisesta
10.10.2022	Lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä esitutkintalain ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain muuttamisesta
12.10.2022	Lausunto sivistysvaliokunnalle eurooppalaisesta Parempi internet lapsille -strategiasta (BIK+)

17.10.2022	Lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle hallituksen esityksestä yhdenvertaisuuslain muuttamisesta
17.10.2022	Lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä tahdonvastaiselta katoamiselta suojelevan yleissopimuksen hyväksymiseksi
26.10.2022	Lausunto sivistysvaliokunnalle hallituksen esityksestä varhaiskasvatuksen asiakasmaksujen alentamisesta
27.10.2022	Lausunto lakivaliokunnalle hallituksen esityksestä laiksi sukupuolen vahvistamisesta
31.10.2022	Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle hallituksen esityksestä sosiaalihuoltolain ja terveydenhuoltolain muuttamisesta
1.11.2022	Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle hallituksen esityksestä ostovoiman vahvistamisesta
1.11.2022	Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle hallituksen esityksestä lapsilisälain ja toimeentulolain väliaikaisesta muuttamisesta
28.11.2022	Lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle valtioneuvoston tasa-arvopoliittisesta selonteosta
10.11.2022	Lausunto sivistysvaliokunnalle valtion selonteosta koskien Suomen digikompassia
11.11.2022	Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle hallituksen esityksestä vammaispalvelulaiksi
24.11.2022	Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle hallituksen esityksestä laiksi sukupuolen vahvistamisesta
28.11.2022	Lausunto työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle valtioneuvoston tasa-arvopoliittisesta selonteosta

Lausunnot ministeriöille ja viranomaisille

13.1.2022	Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle toimenpidesuunnitelmasta lainsäädännön ja toimintatapojen uudistamiseksi vuoroasuvien lasten tilanteissa
14.1.2022	Lausunto oikeusministeriölle arviomuistiosta avioliittoon pakottamisen rangaistavuudesta
14.1.2022	Lausunto ympäristöministeriölle keskipitkän aikavälin ilmastopolitiikan suunnitelmasta (luonnos)
31.1.2022	Lausunto liikenne- ja viestintäministeriölle liikenneturvallisuusstrategiaa koskevasta valtioneuvoston periaatepäätöksestä
4.2.2022	Lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta oppivelvollisuuslain muuttamiseksi
4.2.2022	Lausunto oikeusministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta oikeushallinnon erityisviranomaisista
14.3.2022	Lausunto ulkoministeriölle hallituksen esityksestä ICPPED-yleissopimuksen voimaan saattamiseksi
31.3.2022	Lausunto sosiaali- ja terveystieteiden ministeriölle luonnoksesta laiksi sukupuolen vahvistamisesta
5.4.2022	Lausunto opetus- ja kulttuuriministeriölle luonnoksesta perusopetuslain väliaikaiseksi muuttamiseksi

5.4.2022	Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle vammaispalvelulainsäädännön uudistuksesta
20.4.2022	Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle hallituksen esityksestä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseksi paperittomille
26.4.2022	Lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeeksi
2.5.2022	Lausunto oikeusministeriölle rikosprosessin tehostamista koskevasta työryhmämietinnöstä
18.5.2022	Lausunto oikeusministeriölle yhdenvertaisuuslain osittaisuudistusta koskevasta mietinnöstä
23.5.2022	Lausunto sisäministeriölle luonnoksesta ulkomaalaislain muuttamisesta
27.5.2022	Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta tasa-arvolain muuttamisesta (varhaiskasvatuksen tasa-arvosuunnittelu)
31.5.2022	Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle esitysluonnoksesta toimeentulolain muuttamisesta
7.6.2022	Lausunto ulkoministeriölle luonnoksesta YK:n ihmisoikeusneuvoston määräaikaisraportiksi
10.6.2022	Lausunto työ- ja elinkeinoministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta kotoutumisen edistämislaiksi
10.6.2022	Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle hallituksen esitysluonnoksesta mielenterveys- ja päihdepalvelusäätelyn uudistamisesta
3.8.2022	Lausunto ympäristöministeriölle esitysluonnoksesta ilmastolain muutoksesta
8.8.2022	Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle esitysluonnoksesta laiksi potilas- ja sosiaaliasiavastaavista
8.8.2022	Lausunto sisäministeriölle esitysluonnoksesta ihmiskaupan uhrien auttamisesta
1.9.2022	Lausunto oikeusministeriölle luonnoksesta valtioneuvoston demokratiapoliittiseksi periaatepäätökseksi suomalaisesta demokratiapolitiikasta 2020-luvulla
20.9.2022	Lausunto ulkoministeriölle Suomen kuudennesta määräaikaisraportista alueellisia kieliä tai vähemmistökieliä koskevan eurooppalaisen peruskirjan täytäntöönpanosta
20.9.2022	Lausunto ulkoministeriölle Suomen 6. määräaikaisraportista kieliperuskirjan täytäntöönpanosta
21.9.2022	Lausunto ulkoministeriölle Suomen kuudennesta määräaikaisraportista kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevan puiteyleissopimuksen täytäntöönpanosta
21.9.2022	Lausunto Opetushallitukselle ehdotuksesta perusopetuksen 6. vuosiluokan lukuvuosiarvioinnin kriteereiksi
22.9.2022	Lausunto sosiaali- ja terveysministeriölle luonnoksesta lapsilisälain ja toimeentulolain väliaikaisesta muuttamisesta
26.9.2022	Lausunto sisäministeriölle ulkomaalaislain muuttamisesta (matkustusasiakirjaedellytys)
11.11.2022	Lausunto sosiaaliturvakomitean työryhmälle sosiaalihuollon palvelujen ja etuusjärjestelmän suhteesta
23.12.2022	Lausunto valtiovarainministeriölle kotikuntalain kokonaisuudistuksen sääntelyehdotuksista

Suulliset kuulemiset (14 kpl)

17.2.2022	Eduskunnan lakivaliokunta: kansalaisaloite kouluväkivallan kirjaamisesta rikoslakiin KAA 5/2021 ja LA 12/2019
22.2.2022	Eduskunnan sivistysvaliokunta: valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko VNS 10/2021 vp
2.3.2022	Eduskunnan sivistysvaliokunta: lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022 K 3/2022 vp
3.3.2022	Sisäministeriön poliisiosasto: poliisin lastensuojelulle ja sosiaalipäivystykselle antaman virka-avun maksuttomuutta koskevan säädöshankkeen kokous, asiantuntijakuuleminen
8.3.2022	Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta: valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko VNS 10/2021 vp
8.3.2022	Eduskunnan lakivaliokunta: lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022 K 3/2022 vp
11.3.2022	Eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunta: lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022 K 3/2022 vp
26.4.2022	Valtioneuvoston asettamien neuvottelukuntien ja toimielinten virtuaalinen kuulemis- ja keskustelutilaisuus
19.5.2022	Lapset ja perheet sosiaaliturvauudistuksessa. Sosiaaliturvakomitean Lasten ja perheiden sosiaaliturva ja palvelut -työryhmän kuulemistilaisuus.
23.9.2022	Sosiaali- ja terveysvaliokunta: hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä annetun lain, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisestä Uudellamaalla annetun lain 2 §:n ja rajat ylittävistä terveydenhuollosta annetun lain 20 §:n muuttamisesta.
18.10.2022	Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta: hallituksen esitys laiksi naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain muuttamisesta
19.10.2022	Lakivaliokunta: hallituksen esitys laiksi sukupuolen vahvistamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi
28.10.2022	Sosiaali- ja terveysvaliokunta: hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lapsilisälain 7 §:n ja toimeentulotuesta annetun lain 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta
28.10.2022	Sosiaali- ja terveysvaliokunta: hallituksen esitys ostovoiman vahvistamista vuonna 2023 koskevaksi lainsäädännöksi sekä laiksi lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta

Aloite

3.11.2022	Lapsiasiavaltuutetun aloite oikeusministeriölle lainvalmistelutoimiin ryhtymisestä lapsiin kohdistuvaa vakavaa väkivaltaa sisältävän materiaalin hallussapidon ja levittämisen kriminalisoimiseksi
-----------	--

Kannanotot (8 kpl)

7.1.2022	Lapsen etu edelle koronatoimissa
13.1.2022	Lapsiasiavaltuutettu ja Vanhempainliitto: Lapset ja perheet tarvitsevat nyt koulu- ja työelämän joustoja
3.3.2022	Euroopan lapsiasiavaltuutetut: Vetoamus Ukrainan lasten tilanteeseen
9.3.2022	Lapsiasiavaltuutettu ja Pelastakaa Lapset ry: Yksityishenkilöiden ei tule kuljettaa Ukrainasta ilman huoltajaa pakenevia lapsia
21.3.2022	Euroopan lapsiasiavaltuutetut: Yksin pakenevat lapset on rekisteröitävä
11.4.2022	Lapsiasiavaltuutettu vetoaa lakon osapuoliin: Lasten turvallisuus ei saa vaarantua
24.5.2022	Kriiseihin varautumista on päivitettävä lapsia varten
25.8.2022	Euroopan lapsiasiavaltuutetut: Ukrainasta pakenevien lasten tuki on turvattava

Tiedotteet (18 kpl)

7.1.2022	Lapsiasiavaltuutettu ja Euroopan lasten neuvoston edustaja Eetu Hukkanen: Lapsen etu edelle koronatoimissa
17.1.2022	Tavoitteena turvallinen elinympäristö kaikille nuorille
8.2.2022	Lapsiasiavaltuutettu esittää muutoksia perustuslakiin, lastensuojeluun ja koulutusresursseihin
15.2.2022	Lapsiasianeuvottelukunta: Turvallisuuden rakentaminen vaatii koko yhteiskunnan ponnisteluja
17.2.2022	Uusi selvitys romanilasten ja -nuorten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta
21.3.2022	Julkaisutilaisuus 30.3: Lapsen oikeudet edellyttävät vahvaa viestintää
25.4.2022	Intersukupuolisten lasten oikeus koskemattomuuteen on turvattava
24.5.2022	Kriiseihin varautumisessa on huomioitava lapset: lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2021
10.6.2022	Saamelaislasten näkemyksiä heidän hyvinvoinnistaan ja oikeuksiensa toteutumisesta selvitetään
14.6.2022	Luonto ja luottamus tulevaisuuteen nousseet keskeisiksi tekijöiksi lasten ja nuorten hyvässä elämässä
31.8.2022	Keinokohtuhoitoon kehittyminen vaatii eettistä ja oikeudellista arviointia
7.9.2022	Suomessa on jo 12 000 ukrainalaislasta – toteutuvatko lapsen oikeudet?
6.10.2022	Aikuiset ohittavat lasten näkemykset liian usein
17.10.2022	Lapsiasiavaltuutetun kampanja: Lapset huomioitava työelämässä
7.11.2022	Väkivaltaisen materiaalin kuvaaminen lisääntyy – lapsiasiavaltuutettu esittää tiukennuksia rikoslakiin
10.11.2022	Kirjoittajakutsu – terveys ja lapsen oikeudet
14.11.2022	Lapset mukaan töihin -päivä 18.11. kannustaa työpaikkoja lapsi- ja perhemyönteytyteen
12.12.2022	Lapsibarometri 2022: Lasten pelot täytyy ottaa vakavasti

Lapsiasiavaltuutettu seuraa, tuottaa ja välittää tietoa lapsen oikeuksista

Yhteiskunnalliseen keskusteluun osallistuminen ja viestintä

Lapsiasiavaltuutetun toimiston viestinnässä korostui vuonna 2022 vuoden strateginen painopiste, turvallisuus. Teema näkyi vahvasti toimiston viestinnässä ja myös yhteiskunnallisessa keskustelussa.

Lapsiasiavaltuutetun toimiston mediaosumien suosituimpia aiheita olivat vuonna 2022

- lapsiasiavaltuutetun eduskuntakertomus
- turvallisuus (mm. rikokset, väkivalta, varautuminen)
- Venäjän hyökkäys Ukrainaan
- lasten arki ja ajankohtaiset kysymykset.

Sosiaalisessa mediassa suosituimpia sisältöjä olivat

- Ukrainan sotauutisten käsittely lasten kanssa
- eduskuntakertomus
- sateenkaarevien lasten oikeudet
- Lasten vuoro -kampanja
- selvitykset saamelais- ja romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta
- lapsen oikeuksien päivä.

Viestinnän tunnusluvut 2022

1 425	mediaosumaa / toimitettu media
89 miljoonaa	potentiaalista lukijaa / toimitettu media
19	tiedotetta
8	kannanottoa
1	aloite
9	julkaisua Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja -sarjassa
13	muut tutkimukset, selvitykset ja kirjoitukset
577 062	somekattavuus Lasten vuoro -kampanjassa
26 822	seuraajaa eri sosiaalisen median kanavissa

Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia 2022–2026

Maaliskuussa 2022 julkaistiin pitkään odotettu Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia vuosille 2022–2026^{175 176}. Se tarjoaa työkaluja kunnille ja hyvinvointialueille, kouluille, valtionhallinnolle, puolueille, järjestöille, ammattilaisille, perheille ja medialle lapsen oikeuksien viestintään ja lapsen oikeuksien huomioimiseen viestinnässä.

Lapsen oikeuksien sopimuksen ja sen velvoitteiden heikko tuntemus vaikeuttavat lapsen oikeuksien tehokasta toteutumista. Päättäjät, lasten kanssa työskentelevät ammattilaiset ja vanhemmat eivät välttämättä tunne lapsen oikeuksia, eivätkä niitä osaa aina lapset itsekään. Nopeasti muuttuvassa maailmassa viestit lapsen oikeuksista ovat kuitenkin aiempaakin tärkeämpiä. Aiempi lapsen oikeuksien viestintästrategia laadittiin 11 vuotta sitten.

Viestintästrategian laativat lapsiasiavaltuutetun toimeksiannosta Juuli Hurskainen ja Ira Custódio Lastensuojelun Keskusliitosta. Työtä ohjasivat lapsiasiavaltuutettu ja lapsen oikeuksien viestinnän ohjausryhmä. Viestintästrategian tekemiseen osallistuivat lukuisat sidosryhmät, ja sitä varten selvitettiin lasten ja nuorten näkemyksiä.

Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle

Lapsiasiavaltuutettu antaa kerran neljässä vuodessa eduskunnalle kertomuksen toimialaltaan. Vuoden 2022 eduskuntakertomuksessa luotiin katsaus lasten hyvinvointiin ja ajankohtaisiin ilmiöihin, Suomen lainsäädännön kehittämistarpeisiin YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen kannalta, kansallisen lapsistrategian luomistyöhön sekä lasten ja nuorten asemaan lapsiasiavaltuutetun neuvonantajina.

175 Hurskainen, J. & Custodio, I. (2022). Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia vuosille 2022–2026. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:4. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-996-4>

176 Hurskainen, J. & Custodio, I. (2022). Den nationella strategin för kommunikation om barnets rättigheter 2022–2026. Barnombudsmannens byrås publikationer 2022:5. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-810-3>

Lapsiasiavaltuutettu esitti kertomuksessaan eduskunnalle kolme ehdotusta:

- Lapsen etu ensisijaisena harkintaperusteena lapsia koskevissa asioissa tulee sisällyttää perustuslain (731/1998) perusoikeussäännöksiin.
- Lastensuojelulain kokonaisuudistus tulee käynnistää.
- Koulutuspolitiikan resurssit tulee jatkossa turvata yli hallituskausien sitoutumalla muiden Pohjoismaiden rahoitusta vastaavaan ja selkeästi määriteltyyn rahoitustasoon.

Lapsibarometri

Lapsibarometri on lapsiasiavaltuutetun keskeinen työkalu pienten lasten kokemusten kartoittamiseksi. Se perustuu kuusi- ja seitsemänvuotiaiden lasten haastattelututkimukseen ja on lajissaan ainutkertainen koko maailmassa. Neljä kertaa kerätyssä Lapsibarometrissa on selvitetty lasten kokemuksia luottamuksesta (2016), tarkasteltu vapaa-aikaa ja testattu samalla kahta metodia – puhelin- ja käyntihaastattelua (2018), tutkittu lasten käsityksiä hyvästä elämästä (2020) sekä lasten näkemyksiä turvallisuudesta (2022).

Kansallisen lapsistrategian hankkeet

Lapsiasiavaltuutetun toimisto toteutti vuonna 2022 kaksi kansallisen lapsistrategian rahoittamaa hanketta: viestintä- ja vaikuttamiskampanjan työn ja perheen yhteensovittamisesta sekä selvitykset saamelais- ja romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta.

Työn ja perheen yhteensovittamisen viestintä- ja vaikuttamiskampanja Lasten vuoro

Lapsiasiavaltuutetun toimisto toteutti loka-marraskuussa 2022 työn ja perheen yhteensovittamisen viestintä- ja vaikuttamiskampanjan, joka sai nimekseen Lasten vuoro. Samalla Lapset mukaan töihin -päivä palasi pandemiatauon jälkeen uudistettuna.

Kampanjan suunnitteluun ja toteutukseen koottiin työn ja perheen yhteensovittamisen asiantuntijoista koostuva työelämäverkosto. Yhteistyökumppaniksi valittiin viestintätoimisto Miltton.

Kampanja onnistui tavoittamaan sosiaalisessa mediassa kohderyhmän ja yli 570 000 suomalaista. Aihe näkyi myös tiedotusvälineissä.

Selvitykset saamelais- ja romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta

Lapsiasiavaltuutetun toimisto toteutti vuonna 2022 selvitykset saamelais- ja romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta. Selvityksissä kerättiin ajantasaista kokemustietoa saamelais- ja romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Kokemustietoa selvitettiin haastattelemalla ja haastattelujen pohjalta laaditun sähköisen kyselyn avulla. Selvityksen osallistujina olivat 11–17-vuotiaat saamelais- ja romanilapset eri puolilta Suomea.

Hanke jatkui vuoden 2023 puolelle, ja tulokset on julkaistu helmikuussa 2023 (ks. <https://lapsiasia.fi/julkaisut>). Julkaisu käännetään myöhemmin vuonna 2023 myös englanniksi. Molemmista selvityksistä on julkaistu myös esite usealla kielellä.

Arviointi koululakkautusten vaikutuksista

Kansallinen koulutuksen arviointikeskus toteutti maaseutupolitiikan neuvoston, saaristoasiain neuvottelukunnan ja lapsiasiavaltuutetun toimiston toimeksiannosta arviointitutkimuksen maaseutu- ja saaristoalueilla asuvien lasten sivistyksellisten ja sosiaalisten oikeuksien toteutumisesta peruskoulujen lakkautuksissa. Lisäksi tarkasteltiin lakkautusten vaikutuksia alueiden elinvoimaan.

Arviointia varten toteutettiin itsearviointikysely, johon osallistui viranhaltijoita yli 100 kunnasta. Lisäksi arvioinnissa haastateltiin oppilaita, sivistystoimen, kuntapolitiikan ja muiden tahojen edustajia ja järjestettiin kuulemistilaisuuksia.

Arvioinnin tulosten mukaan kunnat onnistuvat järjestämään koulutuspalvelut kattavasti toimintaympäristön haasteista huolimatta ja maaseutu- ja saaristoalueiden kuntien kouluverkot nähdään yleisesti toimivina. Kunnissa kouluverkon kehittämistoimien tai muutosten vaikutuksia arvioidaan kuitenkin melko vähän. Lapsen ja nuoren mahdollisuudessa vaikuttaa päätöksentekoon on kehitettävää. Koulukuljetuksilla on olennainen merkitys lasten ja nuorten sosiaalisten oikeuksien toteutumisessa, mutta kuljetusten järjestäminen aiheuttaa haasteita kunnille saaristo- ja maaseutualueilla.

Arvioinnin tueksi toteutettu tilastollinen analyysi osoittaa useita viitteitä kouluverkkomuutosten negatiivisista elinvoimavaikutuksista. Kunnissa tulisi kehittää toimintatapoja, joilla voitaisiin koota joustavasti aloitteita lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittämiseksi. Kouluverkon muutosten vaikutuksia tulisi tutkia ja arvioida kunnan sisäisen kehityksen ja alueiden eriytymisen näkökulmasta pitkällä aikavälillä.

Räkköläinen, M., Laimi, T., Åkerlund, C., Iivonen, E., Kiilakoski, T., Rannanpää, S., Salminen, J. (2022). Maaseutu- ja saaristoalueilla asuvien lasten sivistyksellisten ja sosiaalisten oikeuksien toteutuminen kouluverkon muutoksissa ja muutosten vaikutukset alueiden elinvoimaan. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, Julkaisut 29:2022.

Nuoret neuvonantajat -toiminta (7 tapaamista)

Lapsiasiavaltuutetun tehtävänä on pitää yhteyttä lapsiin ja nuoriin ja välittää heidän ajatuksiaan esimerkiksi päätöksentekijöille ja lasten parissa työskenteleville. Tätä tehtävää lapsiasiavaltuutettu toteuttaa Nuoret neuvonantajat -toiminnan avulla. Nuoret neuvonantajat -toiminnan sisältöjä hyödynnetään toimiston julkaisuissa, lausunnoissa, kannanotoissa, aloitteissa ja selvityksissä. Nuoret neuvonantajat toimivat kolmella tavalla. Nuone-teematapaamiset ovat yleensä tietyn teeman ympärille rakennettuja lapsiryhmien yksittäisiä tapaamisia. Tapaamisten teemat liittyvät pääsääntöisesti lapsiasiavaltuutetun vuoden strategiseen painopistealueeseen. Nuone-tiimi on uusi, vuonna 2022 aloitettu malli Nuoret neuvonantajat -toiminnassa. Tiimit ovat useamman kerran tavattavia lapsiryhmiä, joiden kanssa keskustellaan niistä asioista, joita lapset itse nostavat esille. Säännöllisesti tavattaviin Nuone-tiimeihin osallistuu erityisesti haavoittuvassa asemassa olevia lapsia. Nuonevierailut ovat yksittäisiä lapsiryhmien tapaamisia, joissa keskustellaan sellaisista asioista, jotka ovat ajankohtaisia lapsille juuri sillä hetkellä.

Nuoret neuvonantajat -teematapaamiset turvallisuusteemalla (3 kpl)

- 13.1.2022 Nenäinniemen päiväkodin eskarit, Jyväskylä. Paikalla 21 lasta (2 esikouluryhmää).
22.3.2022 Yläkoululaiset, Borgaregatans skola, Vaasa. Paikalla 18 oppilasta.
2.5.2022 Alakoululaiset, Luhangan koulu, Luhanka. Paikalla 13 oppilasta.

Nuoret neuvonantajat -tiimin tapaamiset (4 kpl)

Ensimmäisenä Nuoret neuvonantajat -tiiminä aloitti jyväskyläläinen autismiluokka, jossa on seitsemän oppilasta. Tiimi kokoontui vuoden 2022 aikana 4 kertaa: 31.3., 17.5., 8.9. ja 13.12.

Muut lasten ja nuorten kohtaamiset (1 kpl)

- 29.11.2022 Nenäinniemen päiväkotikoulun esikoululaiset

Nenäinniemen päiväkodin esikoululaisia tavattiin Jyväskylässä 29.11.2022. Lasten kanssa juteltiin heille turvaa tuovista ja pelottavista asioista. Juttelut kuvattiin ja video esitettiin Lapsibarometrin julkaisutilaisuudessa 12.12.2022. Nenäinniemen eskareille turvaa toivat pehmolelut, vanhemmat, sisarukset, oma koti, koirat sekä ambulanssi. Heitä pelottivat eläimet, hirviöt ja kummitukset, painajaiset, savupiiput sekä taudit.

Julkaisut (9 kpl)

Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:1. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-979-7>

Barnombudsmannens berättelse till riksdagen 2022. Barnombudsmannens byrås publikationer 2022:2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-987-2>

Report to Parliament by the Ombudsman for Children 2022. Publications of the Ombudsman for Children in Finland 2022:3. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-995-7>

Hurskainen, J. & Custódio, I. (2022). Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia vuosille 2022–2026. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:4. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-996-4>

Hurskainen, J. & Custódio, I. (2022). Den nationella strategin för kommunikation om barnets rättigheter 2022–2026. Barnombudsmannens byrås publikationer 2022:5. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-810-3>

Pekkarinen, E. & Mettinen, K. (2022). Yhdenvertaisuus pandemian ajassa: Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2121. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:6. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-036-9>

Pekkarinen, E. & Mettinen, K. (2022). Jämlikhet i pandemitider: Barnombudsmannens årsberättelse 2021. Barnombudsmannens byrås publikationer 2022:7. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-342-1>

Lapsiasiavaltuutetun raportti YK:n lapsen oikeuksien komitealle 2022: Lisäraportti Suomen valtion 5. ja 6. määräaikaisraporttiin. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-446-6>

Lapsibarometri 2022: ”Jos joku on mun lähellä, silloin mä en pelkää” – lasten näkemyksiä turvallisuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja 2022:9. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-334-6>

Tutkimukset, selvitykset ja kirjoitukset (13 kpl)

Dokumentin jälki: Kun yhteiskunnan suojaverkot ja systeemit pettävät. Lassen tarina. Yle Areena 21.8.2022.

Helander, M. (2022). Keinokohtu – sikiön vai keskosien asuinpaikka? Oikeus 51(2), 281–298.

Iivonen, E. & Mettinen, K. (2022). Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus parhaaseen mahdolliseen terveydentilaan. Blogi. Kirkonkello, 21.2.2022.

Kaikkien lasten Suomi – kansallisen lapsistrategian podcast: Lapsuutta tulee vaalia! “Turvallisuuden tunnetta voi lisätä pienin teoin”. Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen ja kirjailija Juha Itkonen. 17.11.2022.

<https://www.lapsenoikeudet.fi/ajankohtainen/lapsistrategian-podcast-sarja-kaikkien-lasten-suomi-kaynnistyy/>

Kiilakoski, T., Pekkarinen, E. & Haapakorva, P. (2022). Koulutusmenestys ja pysyvä eriarvoisuus. Teoksessa M. Lanas & T. Kiilakoski (toim.). Häiriö: Näkökulmia työrauhan säröihin koulussa. Vastapaino.

Markus Leikolan totuudet ja todellisuudet podcast: Enemmistö on normi, joka väistää moninaisuutta. Yle Areena 17.2.2022.

Pekkarinen, E. (2022). Lapsella on oikeus turvallisuuteen. Blogikirjoitus, Lapsenoikeudet.fi, 24.3.2022. <https://www.lapsenoikeudet.fi/blogi/lapsella-on-oikeus-turvallisuuteen/>

Pekkarinen, E. (2022). Lasten kokemukset on huomioitava myös työelämässä. *Mielipide*, Helsingin Sanomat, 2.11.2022. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009165060.html> (julkaistu myös maakuntalehdissä)

Pekkarinen, E. (2022). Lasten turvallisuuden kokemusta ei saa enää heikentää. *Vieraskynä*, Helsingin Sanomat, 19.11.2022. <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000009206778.html>

Pekkarinen, E. & Hetemäki, I. (2022). Sodasta kärsivät eniten lapset. *Vieraskynä*, Helsingin Sanomat, 14.3.2022.

Syrjänen, K., Vahtera, S. & Lindqvist, J. (2022). Kaikkien lasten koskemattomuutta suojeltava. *Mielipide*, Turun Sanomat, 21.4.2022.

Tuukkanen, T. & Pekkarinen, E. (2022). Children's experiences of a good environment and its future – Developing theoretical framework for children's wellbeing. *Children & Society*, 1–16.

Vahtera, S. & Korkman, E. (2022). Alaikäisenkin pitäisi voida päättää oikeudellisesta sukupuolestaan. *Vieraskynä*, Helsingin Sanomat, 29.6.2022.

Lapsen oikeuksien komitean yleiskommentit

Vuonna 2022 YK:n lapsen oikeuksien komitea valmisteli uutta ympäristöaiheista yleiskommenttia nro 26. Kesällä 2022 lapsiasiavaltuutetun toimisto viesti valmisteluun liittyvästä komitean kyselystä lapsille ja nuorille, jossa selvitettiin heidän näkemyksiään ympäristöstä ja ilmastonmuutoksesta. Kyselyn kysymykset suomennettiin ja julkaistiin suomeksi lapsiasiavaltuutetun verkkosivuilla. Kyselyyn oli mahdollista vastata millä kielellä tahansa.

Yleiskommenteilla YK:n lapsen oikeuksien komitea ohjaa lapsen oikeuksien sopimuksen tulkintaa ja täytäntöönpanoa. Yleiskommentit ovat tärkeä työkalu kaikille lasten kanssa toimiville hahmotamaan, miten YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa vahvistettuja lapsen oikeuksia tulee tulkita ja miten niiden toteutumista voidaan edistää. Yleiskommenttien suomenkieliset käännökset ovat luetavissa lapsiasiavaltuutetun verkkosivuilla: <https://lapsiasia.fi/yleiskommentit>.

Valitukset YK:n lapsen oikeuksien komitealle

Lapsilla ja lapsiryhmillä on oikeus tehdä valituksia YK:n lapsen oikeuksien komitealle, jos he katsovat sopimusvaltion loukanneen heidän yleissopimuksessa tai sen valinnaisissa pöytäkirjoissa tunnustettuja oikeuksiaan (SopS 4–5/2016). YK:n lapsen oikeuksien komitea antaa ratkaisunsa ja tarvittaessa suosituksia tutkittavaksi ottamiensa valitusten perusteella.

YK:n lapsen oikeuksien komitea katsoi 12.9.2022 antamassaan ratkaisussa Suomen loukanneen Al-Holin leirillä Syyriassa olleiden suomalaislasten YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen 6 ja 37 artikloihin perustuvia oikeuksia. Komitea katsoi Suomen olleen sekä tietoinen leirin henkeä uhkaavista olosuhteista lapsille että kykeneväinen ryhtymään toimenpiteisiin lasten kotiuttamiseksi.¹⁷⁷

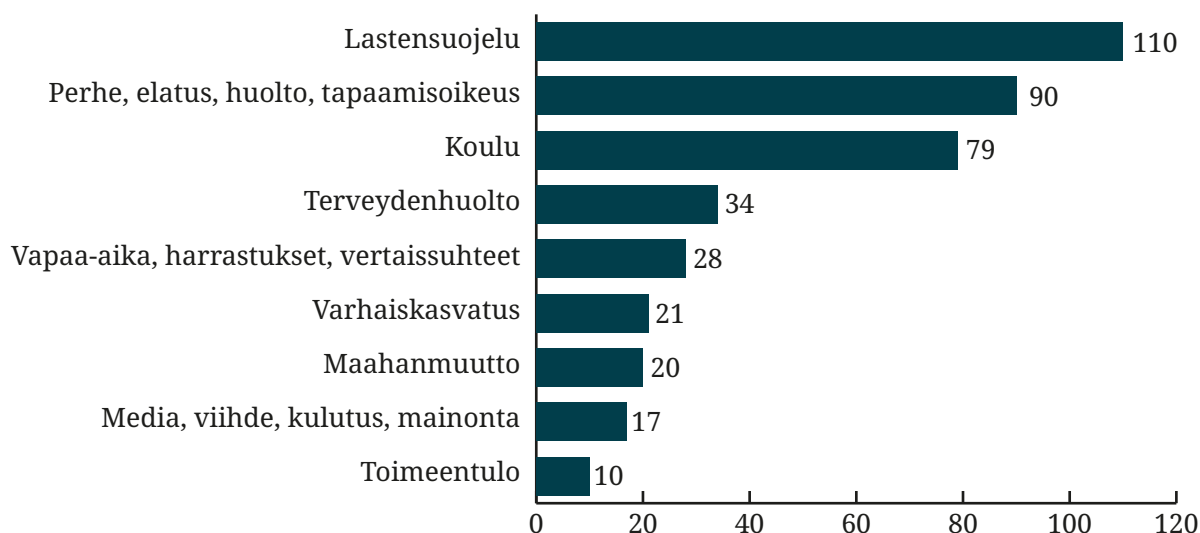
¹⁷⁷ Views adopted by the Committee under the Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on a communications procedure, concerning communication No. 100/2019 (CRC/C/91/D/100/2019).

Komitealle tehtiin vuonna 2022 14 Suomea koskevaa valitusta. Kaiken kaikkiaan komitealla on tällä hetkellä (6.2.2023) käsittelyssä 17 Suomea koskevaa valitusta.

Kansalaisten yhteydenotot

Lapsiasiavaltuutettu saa tietoa lasten asemasta ja heitä koskevista ilmiöistä kansalaisyhteydenottojen kautta. Toimistoon saapuu vuosittain satoja yhteydenottoja yksittäisten lasten asioista, yleisemmin lapsia koskevista asioista sekä yhteiskunnallisista epäkohdista. On tärkeää huomioida, että lapsiasiavaltuutetulla ei ole toimivaltaa käsitellä yksittäisen lapsen tai perheen asioita, ottaa niihin kantaa tai muuttaa muiden viranomaisten päätöksiä. Lapsiasiavaltuutettu ei voi myöskään käsitellä kanteluita tai valituksia. Lapsiasiavaltuutettu ohjaa yhteydenottajat tarvittaessa toimivaltaiselle viranomaiselle. Kansalaisyhteydenotot tilastoidaan yleisellä tasolla, ja niitä hyödynnetään lapsiasiavaltuutetun vaikuttamistyössä lasten, nuorten ja perheiden yksityisyyttä kunnioittaen.

Maaliskuussa 2022 aloitettiin kansalaisyhteydenottojen puhelinaika kerran viikossa sekä kehitettiin verkkosivujen kansalaisille osoitettua osiota ja muuta viestintää kansalaisten ohjauksen tueksi. Kansalaisyhteydenottojen lukumäärä laski vuonna 2022 edelliseen vuoteen verrattuna noin viidenneksellä.

Kuvio 5. Yleisimmät aiheet kansalaisyhteydenotoissa lapsiasiavaltuutetun toimistoon vuonna 2022. Saapuneet yhteydenotot kirjattiin niiden pääasiallisen aihepiirin mukaan. Mukana ovat yli viisi yhteydenottoa sisältävät tilastoluokat.

Vuonna 2022 lapsiasiavaltuutetun toimistoon tuli 460 yhteydenottoa. Yhteydenottoja tuli eniten vanhemmilta ja isovanhemmilta. Lisäksi yhteyttä ottivat ammattilaiset sekä lapsen asemasta ja oikeuksista huolta kantavat ihmiset.

- Lastensuojelua koskevissa yhteydenotoissa painottuivat yhteistyön haasteet viranomaisten kanssa ja kokemus siitä, että oikea-aikaisia ja oikeanlaisia palveluja ei ole saatavilla.
- Lasten huoltoa, elatusta ja tapaamisoikeuksia koskevissa yhteydenotoissa painottuivat lapsen oikeus tavata ja pitää yhteyttä läheisiinsä sekä vanhempien kokemukset vieraannuttamisesta. Lisäksi kysyttiin neuvoja huoltajien yhteistyöhön.

- Kouluun liittyvät aiheet koskivat etenkin koulukyytejä ja koulujen lakkauttamista.
- Terveystieteiden ja terveyden liittyvissä yhteydenotoissa nousi esiin huoli lasten ja nuorten mielenterveydestä sekä pandemiaan liittyvät asiat.
- Vapaa-aikaa ja harrastuksia koskevissa yhteydenotoissa painottuivat kaikkien lasten oikeus harrastamiseen sekä lasten epäasiallinen kohtelu harrastus- ja vapaa-ajantoiminnoissa.
- Media, viihde ja mainonta -aiheisissa yhteydenotoissa näkyi mm. aikuisten huoli lapsille sopimattomista ohjelmista ja mainonnasta.
- Varhaiskasvatusteemassa yhteydenotot koskivat esimerkiksi lapsen oikeutta varhaiskasvatukseen, lapsen kohtelua tai henkilöstön vaihtuvuutta.

Lapsiasiavaltuutettu verkostoi ja rakentaa yhteyksiä eri toimijoiden välille

Lapsiasianeuvottelukunta lapsiasiavaltuutetun työn tukena

Lapsiasiavaltuutetun tukena ja keskeisenä verkostona toimii lapsiasianeuvottelukunta, jonka valtioneuvosto nimittää. Nykyisen neuvottelukunnan kausi on 1.12.2019–30.11.2024. Neuvottelukunta toimii lapsiasiavaltuutetun apuna lasten aseman ja oikeuksien sekä niitä koskevan viranomaisten yhteistyön edistämiseksi, ja sen jäsenet edustavat monipuolisesti eri ammatti- ja hallinnonaloja, alue- ja paikallistasoa sekä järjestökenttää.

Vuoden 2022 aikana lapsiasianeuvottelukunnan yhteyteen perustettiin kaksi työryhmää: lapsitutkimuksen työryhmä ja kansallisen lapsistrategian toimintaa tukeva verkostotyöryhmä. Lapsitutkimuksen työryhmä arvioi lapsen oikeuksien toteutumista tutkimuksen näkökulmasta, seuraa lasten ja nuorten elinolosuhteita ja välittää ajankohtaista tutkimustietoa lapsiasiavaltuutetulle sekä tukee ja kehittää lapsiasiavaltuutetun tutkimustoimintaa. Kansallisen lapsistrategian toimintaa tukeva verkostotyöryhmä tukee lapsistrategian pitkäjänteistä kehittämistä. Verkostotyöryhmän jäsenet edistävät myös omien organisaatioidensa kautta lapsistrategian toimeenpanoa. Verkostotyöryhmän kausi on 1.2.2022–30.11.2024.

Vuonna 2022 lapsiasianeuvottelukunta kokoontui neljä kertaa:

31.1.2022	Turvallisuus ja lapsen oikeudet
9.5.2022	Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022
22.8.2022	Ukrainan sota ja lapsen oikeudet
7.11.2022	Lapsen oikeus turvallisuuteen – miten voimme vahvistaa lasten turvallisuuden kokemusta?

Lapsiasianeuvottelukunnan kokoonpano vuonna 2022

Puheenjohtaja: lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen

Varapuheenjohtaja: lakimies Merike Helander, lapsiasiavaltuutetun toimisto

Sihteeri: ylitarkastaja Katja Mettinen, lapsiasiavaltuutetun toimisto

Jäsen: osastopäällikkö Anna Cantell-Forsbom, sosiaali- ja terveysministeriö

Varajäsen: johtava asiantuntija Janne Savolainen; 23.11.2022 alkaen johtava asiantuntija Jani Lehto, työ- ja elinkeinoministeriö

Jäsen: johtaja Henni Axelin, opetus- ja kulttuuriministeriö

Varajäsen: yliarkkitehti Antti Autio, ympäristöministeriö

Jäsen: lainsäädäntösihteeri Helinä Heikkinen, ulkoministeriö

Varajäsen: poliisitarkastaja Sami Ryhänen, sisäministeriö

Jäsen: neuvotteleva virkamies Markku Mölläri, valtiovarainministeriö

Varajäsen: Kehitysjohtaja Tiina Ristikari, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö ITLA

Jäsen: lainsäädäntöneuvos Outi Kemppainen, oikeusministeriö

Varajäsen: ohjelmaneuvos Sirpa Kekkonen, valtioneuvoston kanslia

Jäsen: opetusneuvos Kati Costiander, Opetushallitus

Varajäsen: kuluttaja-asiainneuvos Anja Peltonen, Kilpailu- ja kuluttajavirasto

Jäsen: johtava asiantuntija Jukka Mäkelä;

26.1.2022 alkaen johtava asiantuntija Päivi Lindberg, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

Varajäsen: lakiyksikön päällikkö Mia Helle; 29.8.2022 alkaen osaamiskeskuksen päällikkö Heli Hänninen, Kansaneläkelaitos

Jäsen: ylijohdaja Merja Ekqvist, Etelä-Suomen aluehallintovirasto

Varajäsen: erityisasiantuntija Lauri Palsa, Kansallinen audiovisuaalinen instituutti

Jäsen: poliisitarkastaja Pekka Heikkinen, Poliisihallitus

Varajäsen: johtaja Tirsa Forssell, Maahanmuuttovirasto

Jäsen: johtaja Harri Peltoniemi, Kansallinen koulutuksen arviointikeskus

Varajäsen: tutkimusprofessori Tuomas Kosonen, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus

Jäsen: toiminnanjohtaja Ulla Siimes, Lastensuojelun Keskusliitto ry

Varajäsen: hallituksen jäsen Katri Malmi; 25.8.2022 alkaen hallituksen jäsen Sara Nyman, Suomen nuorisovaltuusto Allianssi ry

Jäsen: johtava asiantuntija Esa Iivonen, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry

Varajäsen: tutkijatohtori Antti Malinen, Lapsuudentutkimuksen seura ry

Jäsen: hallituksen varapuheenjohtaja Elias Vartio, Vammaisfoorumi ry

Varajäsen: sihteeri Peter Csonka; 9.11.2022 alkaen varapuheenjohtaja Sari Kurikka, Lastenlääkäriyhdistys ry

Jäsen: johtaja Mirella Huttunen, Suomen UNICEF

Varajäsen: kehittämisspäällikkö Jarkko Lahtinen, Kuntaliitto

Lapsiasiavaltuutettu on lisäksi kutsunut neuvottelukunnan pysyviksi asiantuntijoiksi seuraavat henkilöt:

- Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian edustaja, esittelijäneuvos Kirsti Kurki-Suonio
- Professori emeritus Jouni Välijärvi
- Kansallisen lapsistrategian pääsihteeri Johanna Laisaari
- Suomen evankelisluterilaisen kirkon Kirkkohallituksen kasvatus- ja perheasioiden johtaja Jarmo Kokkonen.

Pysyvillä asiantuntijoilla ja lapsiasiavaltuutetun toimiston henkilökunnalla on neuvottelukunnassa puhe- ja läsnäolo-oikeus.

Toimiston asiantuntijajäsenyydet

Lapsiuhritutkimuksen ohjausryhmä, Tampereen yliopisto ja kansallinen lapsistrategia
Lastenasiointalo (Barnahus) -hankkeen ohjausryhmä, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Lasten ja nuorten liikunnan, liikkumisen ja hyvinvoinnin viestintäverkosto, Jyväskylän ammatti-
korkeakoulun Likes
Lasten ja nuorten ääni Euroopassa -hankkeen ohjausryhmä, oikeusministeriö
Lastensuojelun käsikirjan lakityöryhmä, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Lastensuojelun Keskusliiton neuvottelukunnat
Oikeusapu- ja edunvalvontaviraston ja oikeushallinnon erityisviranomaiset -viraston perustamisen
ohjausryhmä
Oikeushallinnon viestijöiden verkosto, oikeusministeriö
Oikeushallinnon viestintäratkaisujen kehittämisen muutosryhmä, Oikeusrekisterikeskus
Oikeusministeriön tietosuojavastaavien yhteistyöverkosto, muut viranomaiset -ryhmä,
oikeusministeriö
Oikeusministeriön hallinnonalan riskienhallinnan yhteistyöverkosto, oikeusministeriö
Oikeus oppia -foorumi, opetus- ja kulttuuriministeriö
Osaamisen vahvistaminen viharikosten ja häirinnän vastaisessa työssä (Osaavat) -hankkeen
verkosto, oikeusministeriö
Osattomien ja syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten turvallisuuspääoma -työryhmä,
Sisäisen turvallisuuden kansallinen yhteistyöryhmä, sisäministeriö
Pienten lasten osallisuuden asiantuntijaverkosto, Pelastakaa Lapset ry
Pienten paenneiden lasten hyvän elämän edellytyksiä Suomessa -selvityksen ohjausryhmä,
Suomen Unicef
Sateenkaariyhteistyöverkosto, valtioneuvosto
Kansallisen lapsistrategian toimenpiteen numero 16 työryhmä
Translainsäädännön uudistamisen seuranta- ja arviointiryhmä, sosiaali- ja terveysministeriö
Ukrainan sota ja ihmiskauppa -työryhmä, oikeusministeriö

Valtion koulukotien rajoitustoimenpiteitä koskeva selvityshanke, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
Äitiyden selvittäminen ja oikeusgeneettiset tutkimukset -työryhmän seurantaryhmä,
oikeusministeriö

Lapsiasiavaltuutetun järjestämät tilaisuudet (7 kpl)

- 8.2.2022 Julkaisutilaisuus: Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022, verkossa.
- 30.3.2022 Julkaisutilaisuus: Kansallinen lapsen oikeuksien viestintästrategia 2022–2026, verkossa.
- 24.5.2022 Julkaisutilaisuus: Lapsiasiavaltuutetun vuosikertomus 2021, verkossa.
- 14.11.2022 Lapsen oikeuksien viikon istunto, yhdessä valtioneuvoston kanslian ja kansallisen lapsistrategian kanssa. Tilaisuus kuvattiin Valtioneuvoston linnassa ja oli katsottavissa Yle Areenassa.
- 17.11.2022 Lapsen oikeuksien ajankohtaispäivä, yhdessä valtiovarainministeriön Avoin hallinto -hankkeen ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa, valtiovarainministeriö, Helsinki ja etäyhteys.
- 7.12.2022 Valtakunnallinen Suomen lasten itsenäisyyspäivän juhla, yhdessä valtioneuvoston kanslian, Mannerheimin Lastensuojeluliiton ja kansallisen lapsistrategian kanssa, Säätytalo, Helsinki. Tilaisuus oli katsottavissa valtioneuvoston kanslian Youtube-kanavalla.
- 12.12.2022 Julkaisutilaisuus: Lapsibarometri 2022, verkossa.

Esiintymiset (70 kpl)

- 24.1.2022 Paneelikeskustelu. Lapsistrategia todeksi -webinaari. Kunta.tv, Helsinki.
- 9.2.2022 Varhaiskasvatus lapsen oikeutena – osallisuutta ja yhdenvertaisuutta edistämässä? Varhaiskasvatuksen neuvottelukunta, verkossa.
- 10.2.2022 Vammaisuus ja lapsen oikeudet. Vammaisten lasten hyvinvointi ja oikeudet kaikissa politiikoissa! -seminaari. Sosialidemokraattien Vammaispoliittinen työryhmä, verkossa.
- 14.2.2022 Paneelikeskustelu. Lapsistrategian osallisuuskampanjan julkaisutilaisuus, Kunta.tv.
- 17.2.2022 Vanhempien tukeminen lapsen oikeutena. Kodin ja koulun yhteinen kasvatusvastuu -koulutus. EHYT ry, verkossa.
- 3.3.2022 Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022. Eduskunnan Lasten puolesta -ryhmän kokous, eduskunta, Helsinki.
- 3.3.2022 Lapsiasiavaltuutetun tehtävä lapsen oikeuksien edistäjänä. Helsingin yliopiston Alumni Insight -tilaisuus, Tiedekulma, Helsinki.
- 10.3.2022 Lapsen oikeudet, tietopohjan puutteet ja tutkimusetiikka. Kick off -tilaisuus lapsiin kohdistuvan väkivallan tiedontuotannosta. Väkivallaton lapsuus -ohjelman ohjausryhmä, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- 10.3.2022 Lapsen oikeudet, tietopohjan puutteet ja tutkimusetiikka. Kick off -tilaisuus lapsiin kohdistuvan väkivallan tiedontuotannosta. Väkivallaton lapsuus -ohjelman ohjausryhmä, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

- 17.3.2022 Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2022. Vaativan erityisen tuen verkosto VIP, Sijoitetut lapset -teemaryhmä, verkossa.
- 24.3.2022 Lapsen oikeuksien ja suojelun kipupisteet Suomessa. Sospro seminaari, verkossa.
- 25.3.2022 Lapset, erityisesti ilman huoltajaa tulevat. Venäjän hyökkäyksestä Ukrainaan johtuvan muuttoliikkeen koordinaatioryhmä, sisäministeriö, verkossa.
- 28.3.2022 Lapsen etu, varhaiskasvatuksen lastenhoitajan tärkein työtehtävä. Varhaiskasvatuksen webinaari, SuPer, verkossa.
- 31.3.2022 Kuinka edistää lasten ja nuorten oikeuksia epävarmuuden ajassa? Kohtaa – älä kiusaa -seminaari. Mannerheimin Lastensuojeluliiton Kaakon piiri, verkossa.
- 1.4.2022 Mitä ovat lasten ja nuorten terveysoikeudet? Kirkon ihmisoikeusfoorumi, verkossa.
- 7.4.2022 En säker och stödjande skola som barns rätt. Bildningsdirektördagen, verkossa.
- 7.4.2022 Lapsistrategian toimeenpanoon 5 liittyvät selvitykset saamelaislasten ja romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Saamelaiskäräjien sosiaali- ja terveyslautakunta, verkossa.
- 8.4.2022 Turvallisuus lapsen oikeutena. Unicefin Lapsiystävällinen kunta -koordinaattorien verkostotapaaminen, verkossa.
- 27.4.2022 Mitä Jyväskylä tarkoittaa? Nuorisotyön yhteisötietokirja -paneelikeskustelu. Nuori2022-päivät, Jyväskylä.
- 4.5.2022 Lapsistrategian toimeenpanoon 5 liittyvät selvitykset saamelaislasten ja romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Lapsistrategian virkamiestyöryhmä, verkossa.
- 7.5.2022 Ajankohtaisia asioita lasten oikeuksista - pandemian varjosta sodan uhkaan. Yle Jyväskylä & Yle Mikkeli kevätseminaari, Taulun kartano, Toivakka.
- 11.5.2022 Lapsen oikeudet muutosten rajapinnassa, aluehallintovirastojen seminaari, verkossa.
- 18.5.2022 Lastensuojelun tulevaisuus, ei vain lupaus vähemmän huonosta, vaan lupaus paremmasta -paneelikeskustelu. Monni-hanke, Tampere.
- 18.5.2022 Lastensuojelu lapsen oikeuksien kipupisteinä, sosiaali- ja terveysministeriön tiedotustilaisuus lastensuojelulain kokonaisuudistuksesta, Helsinki.
- 20.5.2022 Lasten ja nuorten rikollisuuden vähentäminen. Kansallinen turvallisuustapahtuma 2022, Porvoo.
- 2.6.2022 Lastensuojelu ja tieto – näköaloja. Yhteisesitys professori Tarja Pösön ja professori Tarja Heinon kanssa. Tarja Heinon eläkejuhlaseminaari, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- 7.6.2022 Tutkimusetiikka lapsiin kohdistuvan väkivallan tutkimuksessa. Lapsiin kohdistuvan väkivallan tietopohjatyöryhmä, verkossa.
- 8.6.2022 Hyvinvointia yhdessä! -paneelikeskustelu. Jyväskylän yliopiston Koulutusjohtamisen instituutin Kesäseminaari, Jyväskylä.
- 27.6.2022 Pride-viikon virtuaaliset aamukahvit, etänä.
- 11.7.2022 Paneelikeskustelu miesten asemasta lasten elämässä. Pienperheyhdistys ry. Suomi Areena, Pori.
- 11.7.2022 Paneelikeskustelu parisuhteesta. Parisuhdekeskus Kataja ry. Suomi Areena, Pori.

- 12.7.2022 Paneelikeskustelu, vauva- ja lapsiystävälliset hyvinvointialueet. Ensi- ja turvako-
tien liitto. Suomi Areena, Pori.
- 12.7.2022 Dialogi perhepolitiikasta kansanedustaja Antti Lindtmanin kanssa. Suomen Sosiali-
demokraattinen Puolue. Suomi Areena, Pori.
- 15.7.2022 Paneelikeskustelu kansallisesta lapsistrategiasta. Kansallinen lapsistrategia,
Lastensuojelun Keskusliitto & lapsiasiavaltuutetun toimisto. Suomi Areena, Pori.
- 16.7.2022 Lapsen oikeus sukuun ja perheeseen. Pekkaristen sukuseuran juhlaseminaari,
Jyväskylä.
- 17.8.2022 Sosiaalityön yliopistoverkosto Sosnetin opetusvideo, Jyväskylä
- 18.8.2022 Miltä tuntuu katsoa tulevaisuuteen? Arvojen akatemia XXII, Kirkkohallitus, Järven-
pää.
- 18.8.2022 Paneelikeskustelu #kiusaamisvapaahermanni-tapahtumassa. Salon kaupunki, KiVa
Koulu ja Turun yliopiston tutkimuksen lippulaiva INVEST. Salo.
- 22.8.2022 Paneelikeskustelu, Keskustelua elämän säikeiden yksilöllisistä ja yhteiskunnalli-
sista merkityksistä – professori emerita Lea Pulkkisen teosten julkaisutilaisuus,
Helsinki.
- 26.8.2022 Kuntaliiton opetusvideot, Helsinki.
- 26.8.2022 Paneelikeskustelu lapset ja nuoret kaupungissa. Kaupunkifoorumi, työ- ja elinkein-
oministeriö, etänä.
- 13.9.2022 Lastensuojelun kokonaisuudistus lapsiasiavaltuutetun näkökulmasta. Jyväskylän
kaupungin lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuollon kehittämispäivä, Jyväskylä.
- 13.9.2022 Lapsistrategian toimeenpanoon liittyvä selvitys romanilasten hyvinvoinnista ja
oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Romaniasiain valtakunnalliset neuvottelupäi-
vät, verkossa.
- 15.9.2022 Turvallisuus lapsen kokemuksena ja oikeutena. Jotta lapsia kuultaisiin -juhlasemi-
naari, Pesäpuun Salapoliisitoiminnan 10-vuotisjuhlaseminaari, Helsinki.
- 15.9.2022 Opetushallituksen opetusvideot, Helsinki.
- 23.9.2022 Varhaiskasvatus lapsen oikeutena – toteutuuko lapsen etu? Varhaiskasvatuksen
opintopäivät, Tehy ry, Helsinki.
- 27.9.2022 Lasten ja nuorten hyvinvointi ja tulevaisuus. Sitran kestävän talouspolitiikan johta-
miskurssi 18, Porvoo.
- 4.10.2022 Lastensuojelun visio ja lainsäädännön uudistaminen -paneelikeskustelu. Lasten-
suojelupäivät 2022, Lahti.
- 5.10.2022 Toivo hyvästä huomisesta -paneelikeskustelu. Lastensuojelupäivät 2022, Lahti.
- 5.10.2022 Lasten oikeudet ja osallisuus osana hyvinvointia – keskustelua lapsistrategian
merkityksestä lasten oikeuksien ja osallisuuden vahvistamisessa. Lastensuojelupäi-
vät 2022, Lahti.
- 6.10.2022 Turvallisuus lapsen oikeutena – neuvola turvallisuutta tuomassa. Neuvolat 100
vuotta -juhlaseminaari, Terveystieteiden tutkimuskeskus, Tampere.
- 1.11.2022 Kulttuuri ja lapsen oikeudet. Lastenkulttuurifoorumi 2022, Järvenpää.
- 1.11.2022 Mitä ovat lasten terveysoikeudet? Lasten ja nuorten perustason mielenterveys- ja
päihdepalvelut tulevilla hyvinvointialueilla, Valvira, verkossa.

- 3.11.2022 Paneelikeskustelu eriarvoisuudesta lasten terveydenhuollossa, Lastenlääkäripäivät 2022, Helsinki.
- 8.11.2022 Kansallisen lapsistrategian toimenpanoon (TP 5) liittyvä selvitys saamelaislasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Saamelaiskäräjien nuorisoneuvosto, verkossa.
- 9.-10.11.2022 Romanilasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen Suomessa. Nuorisotutkimuspäivät, Joensuu.
- 14.11.2022 Puhe lapsille. Lapsen oikeudet on tärkeitä -hankkeen lastenjuhla, Oodi-kirjasto, Helsinki.
- 14.11.2022 Barns rätt till bästa möjliga hälsa. Finlandssvenska Barnrättsdagen, Helsinki.
- 16.11.2022 Paneelikeskustelu lasten turvallisuudesta, Varsinais-Suomen Lastensuojelujärjestöt, Turun yliopisto, INVEST-tutkimushanke ja Sote-akatemia, verkossa.
- 16.11.2022 Romanilasten hyvinvointi ja oikeuksien toteutuminen Suomessa. Yhteiset lapsemme ry, Helsinki
- 17.11.2022 Lapsen oikeudet kriisitilanteissa. Haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden huomioiminen valmiussuunnittelussa ja varautumisessa. Väestön hyvinvoinnin ja toimintakyvyn turvaamisen jaoksen teemakokous, sosiaali- ja terveysministeriö, verkossa.
- 20.11.2022 Mitä ovat lapsen oikeudet? Lapsiperheiden tapahtuma, Jyväskylän työväenyhdistys, Jyväskylä.
- 22.11.2022 Kansallisen lapsistrategian toimenpanoon (TP 5) liittyvät selvitykset saamelais- ja romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Lapsistrategian verkostotyöryhmä, verkossa.
- 24.11.2022 Lasten oikeudet ja kuntien velvollisuudet: mitä lapsiystävällisyys vaatii kuntien päätöksentekijöiltä? Maaseudun sivistysliiton webinaari, verkossa.
- 25.11.2022 Ketä kiinnostaa joku vanhemmuus! Lapsiperhepohdintoja 2020-luvulla, Pikitalk-keskustelutilaisuus, Oulun teatteri, Oulu.
- 25.11.2022 Eettisiä ja metodologisia valintoja saamelais- ja romanilasten selvityksissä. Kasvatustieteen päivät, Oulu
- 1.12.2022 Avauspuheenvuoro Lumo-hankkeen juhlawebinaarissa, verkossa.
- 1.12.2022 Pohjois-Suomen alueellinen romaniasiain neuvottelukunta: romanilasten selvitys. Pohjois-Suomen alueellinen romaniasiain neuvottelukunta, verkossa.
- 9.12.2022 Nuorten huumekuolemien teematutkinta -videon kuvaukset, Helsinki.
- 20.12.2022 Saamelais- ja romanilasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutuminen. Helsingin kaupungin ihmisoikeusverkosto, Helsinki.

Sidosryhmätapaamiset ja vierailut (137 kpl)

- 18.1.2022 Piispa Simo Peuran vierailu, Jyväskylä.
- 20.1.2022 Mielenterveys- ja päihdepalvelujen lainsäädännön uudistamisen sidosryhmätilaisuus, sosiaali- ja terveysministeriö, verkossa.
- 26.1.2022 Alueelliset romaniasiain neuvottelukunnat ja RONK, verkossa.

- 26.1.2022 Lasten osallisuus sosiaaliturvauudistuksen valmistelussa, kansallisen lapsistrategian toimenpide 18 kuuleminen, verkossa.
- 27.1.2022 Lapsen oikeudet poikkeusoloissa. Lapsioikeusjuristien vuosiseminaari, verkossa.
- 27.1.2022 Pienempien lasten osallisuuden asiantuntijaryhmä, Pelastakaa Lapset ry.
- 3.2.2022 Vanhusasiavaltuutettu Päivi Topon tapaaminen, verkossa.
- 4.2.2022 Eetikko, toimitusjohtaja Antti Kylliäinen, Helsinki.
- 7.2.2022 Keskustelu alaikäisten vankien asemasta ja oikeuksista, sosiaali- ja terveysministeriö, verkossa.
- 11.2.2022 Yhdenvertaisuusvaltuutetun, tasa-arvovaltuutetun, Heunin ja vanhusasiavaltuutetun tapaaminen, verkossa.
- 15.2.2022 Lapsen oikeuksien kansallinen viestintäverkosto.
- 16.2.2022 Lasten ja nuorten liikunnan, liikkumisen ja hyvinvoinnin viestintäverkosto.
- 16.2.2022 Valtion koulukotien johtaja ja sosiaali- ja terveysministeriö, verkossa.
- 17.2.2022 Kansanedustaja Anna Kontula, Helsinki.
- 18.2.2022 Kansanedustaja Hussein Al-Taee, puhelu.
- 21.2.2022 Saamelaiskäräjien edustajia, verkossa.
- 23.2.2022 Perhe- ja peruspalveluministeri Aki Lindén, sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.
- 28.2.2022 Romaniasian neuvottelukunta, verkossa.
- 4.3.2022 Valtion liikuntaneuvosto, verkossa.
- 7.3.2022 Vuoropuhelu lapsipolitiikan kansallisten ohjausvälineiden kehittämisestä, OECD valtion ennakoivan ohjausmallin kehittämistyö, valtiovarainministeriö, verkossa.
- 9.3.2022 Eurooppalaisen lapsitakuun toimeenpanosuunnitelma, verkossa.
- 11.3.2022 Lapsen oikeuksien viestinnän ohjausryhmä, verkossa.
- 11.3.2022 Valtion nuorisoneuvosto, verkossa.
- 14.3.2022 Lapsiystävällinen hyvinvointialue, Suomen Unicef & Itla, verkossa.
- 16.3.2022 Nuorisobarometrin julkaisu ja nuorisotutkijoiden tapaaminen, Helsinki.
- 17.3.2022 Vierailu Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksella ja turvallisuus -aiheiset alustukset, verkossa.
- 17.3., 12.4., 6.5. ja 14.6.2022 Ukrainan sota ja ihmiskauppa -työryhmä, VN:n ihmiskaupan vastaisen työn koollekutsuma, verkossa
- 18.3.2022 Vaikeat huolto- ja tapaamistilanteet, kansalaistoimijoiden tapaaminen, verkossa.
- 18.3.2022 Tarja Mankkinen, Euroopan komissio, puhelu.
- 21.3.2022 Ihmisoikeusvaltuuskunta, eduskunta, Helsinki.
- 22.2.2022 Vaasan kaupungin lasten ja perheiden sosiaalihuollon palvelut, Sosiaalikeskus, Vaasa.
- 22.3.2022 Liikenne- ja viestintäministeriön tulevaisuuskatsauksen sidosryhmätilaisuus, verkossa.
- 25.3.2022 Venäjän hyökkäyksestä Ukrainaan johtuvan muuttoliikkeen koordinaatioryhmä, sisäministeriö, verkossa.
- 24.3.2022 Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson, oikeusministeriö, Helsinki.
- 28.3.2022 Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian tapaaminen, verkossa.

29.3.2022 Lapsi- ja perhepolitiikan neuvottelukunta, LSKL, verkossa.

5.4.2022 Rompo 3, verkossa

12.4.2022 Valtion koulukotien johtaja Matti Salmisen eläketilaisuus, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

12.4.2022 Haastattelu, Suomen Kasper, verkossa.

13.4.2022 Kansanedustaja Mirka Soinikoski, eduskunta, Helsinki.

19.4.2022 Nuorisovaltuustojen liitto, Helsinki.

19.4.2022 Lastensuojelun Keskusliitto, Helsinki.

20.–22.4.2022 Arvojen akatemia XXII, Kirkkohallitus, Järvenpää.

21.4.2022 Pienten lasten osallisuuden asiantuntijaverkosto, Pelastakaa Lapset ry, verkossa.

25.4.2022 Perus- ja ihmisoikeustoimijoita koskeva selvitys, tapaaminen selvityksen piiriin kuuluvien toimijoiden kesken, Ihmisoikeuskeskus, eduskunta, Helsinki.

25.4.2022 Jyväskylän kaupungin SIB-hanke ja 2. asteen oppivelvollisuuden haasteet, verkossa.

25.4.2022 Erityisvaltuutettujen aamiaistapaaminen, Helsinki.

27.4.2022 Kokemus tiedoksi-hankkeen ohjausryhmä, LSKL, verkossa.

29.4.2022 Ensi- ja turvakotien liitto, turvallisuusteema, verkossa.

2.5.2022 MaSa-arvioinnin ohjaus- ja arviointiryhmä, verkossa.

3.5.2022 Vaikeat huolto- ja tapaamistilanteet, kansalaistoimijoiden tapaaminen, verkossa.

4.5.2022 Lapsiin kohdistuvan väkivallan tietopohjatyöryhmän järjestäytymiskokous, STM, THL ja kansallinen lapsistrategia, verkossa.

6.5.2022 Monimuotoiset perheet ry, verkossa.

6.5.2022 Tyttöjen talo, Jyväskylän Setlementti ry, verkossa.

12.5.2022 Lapsi- ja perhepolitiikan neuvottelukunta, LSKL, verkossa.

12.5.2022 Lapsen oikeuksien viestintäverkosto, Uunisaari, Helsinki.

13.5.2022 Mieskaveritoiminta, verkossa.

17.5.2022 Yrityskylä Keski-Suomi, Talous ja Nuoret TAT, Jyväskylä.

18.5.2022 Puoluesihteri Juha Klemetti, Liike Nyt, verkossa.

18.5.2022 Tampereen kaupungin lapsiasiamies Tiia Heinäsuo, Tampere.

20.5.2022 Esittelijäneuvos Tapio Rätty, eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, Helsinki.

23.5.2022 Puoluesihteri Kristiina Kokko, Kokoomus.

25.5.2022 SeriE-hankkeen avoimet ovet, verkossa.

25.5.2022 Kansallisen lapsistrategian verkostotyöryhmä, verkossa.

25.5.2022 Lapsiin kohdistuvan väkivallan tietopohjatyöryhmä, verkossa.

31.5.2022 Puoluesihteri Riikka Pirkkalainen, Suomen Keskusta, verkossa.

31.5.2022 Lastensuojelun neuvottelukunta, LSKL, verkossa.

31.5.2022 Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit, ITLA ja kansallinen lapsistrategia, verkossa.

31.5.2022 Alaikäisiä vankeja koskeva selvitys, Päivi Korhonen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, verkossa.

6.6.2022 Suvi Laru, Parisuhdekeskus Kataja, verkossa.

6.6.2022 Tohtorit työelämässä yliopiston ulkopuolella -tutkimushankkeen haastattelu, Helsingin yliopisto, verkossa.

7.6.2022 Osallisuuden edistämisen neuvottelukunta, LSKL, verkossa.

7.6.2022 Tiede- ja kulttuuriministeri Petri Honkonen, opetus- ja kulttuuriministeriö.

7.6.2022 Puoluesihteeri Arto Luukkanen, Perussuomalaiset, verkossa.

9.6.2022 Kriminaalihuollon tukisäätiö, lapsi- ja läheistyö, verkossa.

13.6.2022 Ihmisoikeusvaltuuskunta, eduskunta.

13.6.2022 Tutkimusprofessori Timo Harrikari, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.

20.6.2022 Puoluesihteeri Fredrik Guseff, Suomen ruotsalainen kansanpuolue, verkossa.

20.6.2022 Suomen UNICEF ry, verkossa.

17.6.2022 Puoluesihteeri Veli Liikanen ja poliittinen asiantuntija Saira Lindroos, verkossa.

17.6.2022 Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä, lastensuojelulaki ja mielenterveyspalvelut, verkossa.

20.6.2022 Vaikeat huolto- ja tapaamistilanteet, kansalaistoimijoiden tapaaminen, verkossa.

12.7.2022 Maritta Iso-Aho, Alko Oy:n viestintäjohtaja, Pori.

6.7.2022 Puoluesihteeri Suvi Ahonen, Valta kuuluu kansalle, Jyväskylä.

6.7.2022 Poliisiylijohtaja Seppo Kolehmainen, verkossa.

18.8.2022 Saamen kielten etäopetuskokeilun arviointi, Karvi, verkossa.

23.8.2022 Valtiosihteeri Henrik Haapajarvi, puhelu.

23.8.2022 Puoluesihteeri Antton Rönholm, Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, verkossa.

23.8.2022 Opetusalan Ammattijärjestö OAJ, varhaiskasvatus, Helsinki.

1.9.2022 Lapsi- ja perhepolitiikan neuvottelukunta, LSKL, Helsinki.

4.9.2022 Professori Arto Kallioniemi, 60-vuotisjuhla, Helsinki.

5.9.2022 Saamenkielisen väestön hyvinvointitiedon kerääminen, Lapin hyvinvointialue, verkossa.

6.9.2022 Into – etsivä nuorisotyö ja työpajatoiminta ry, verkossa.

9.9.2022 Lastensuojelulaitos Wörtti ja Wartti, vierailu, Äänekoski.

9.9.2022 Valtiosihteeri Timo Reina, puhelu.

16.9.2022 Kansallinen lapsistrategia, sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki.

14.9.2022 Jyväskylän kaupungin sivistyspalvelut, Jyväskylä.

19.9.2022 Kansallisen lapsistrategian verkostotyöryhmä, verkossa.

19.9.2022 Rajoitustoimenpidetutkimuksen tukiryhmä, verkossa.

20.9.2022 Lapsen oikeuksien kansallinen viestintäverkosto, Teams.

26.9.2022 Ihmisoikeusvaltuuskunta, Helsinki.

28.9.2022 Oikeushallinnon viestijäverkosto, korkein oikeus.

29.–30.9.2022 Viestintäpäivät, Julkisen alan viestijät JAT ry, Turku.

3.10.2022 Tilastokeskus, yhteistyö lasten hyvinvointia koskevissa indikaattoreissa, verkossa.

3.10.2022 Ukrainan sota ja ihmiskauppa -työryhmä, VN:n ihmiskaupan vastaisen työn koolle-
kutsuma, verkossa.

27.10.2022 Intersukupuolisuus-hyvinvointiverkoston etätapaaminen, Zoom,

27.10.2022 Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit, työpaja, Itla, Helsinki.

3.11.2022 Kuvaukset, kansallisen lapsistrategian koulutuskokonaisuus, Helsinki.

3.11.2022 Lapsistrategian työpaja lapsitiedon yhteistyöstä, Helsinki.

- 4.11.2022 Haastattelu, Finland for Families – FINFO -julkaisu, puhelu.
- 7.11.2022 Väkivallaton lapsuus -suunnittelutyöryhmä, verkossa.
- 8.11.2022 Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit, työpaja, Iitla, Helsinki.
- 10.11.2022 Haastattelu: Selvitys valtion koulukotien EHO-osastoille sijoitettujen nuorten palveluluista, Owal Group, verkossa.
- 11.11.2022 Häätäkeskuslaitoksen toimintaan tutustuminen, verkossa.
- 15.11.2022 Riitta Särkelä, Ensi- ja turvakotien liitto, Helsinki.
- 18.11.2022 Ulkomailla olevien suomalaislasten oikeudet, ulkoministeriö, Helsinki.
- 18.11.2022 Valtiokonttorin toimintaan tutustuminen, Helsinki.
- 21.11.2022 Lasten digioikeudet, tapaaminen Sitran kanssa.
- 22.11.2022 Kansallisen lapsistrategian verkostotyöryhmä, verkossa.
- 24.11.2022 Väkivallaton lapsuus -suunnittelutyöryhmä, verkossa.
- 24.11.2022 Lapsi- ja perhepolitiikan neuvottelukunta, Lastensuojelun Keskusliitto, verkossa.
- 28.11.2022 Lasten ja nuorten sukupuoli-identiteetin tutkimukset, Lasten ja nuorten sairaala, TAYS, Tampere.
- 29.11.2022 Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliitto ry, verkossa.
- 29.11.2022 STTK varhaiskasvatusryhmä, verkossa.
- 29.11.2022 Kuka suojelee minua? -dokumentin ensi-ilta, Kangasniemi.
- 2.12.2022 Kansallinen lapsistrategia, lapsistrategian seurantakertomuksen kuulemistilaisuuksien yhteenveto
- 8.12.2022 Kokemus tiedoksi -hankkeen ohjausryhmä, Lastensuojelun Keskusliitto, verkossa.
- 9.12.2022 Jälkihuollon selvityshankkeen keskustelu, Aspa ry, verkossa.
- 12.12.2022 Ihmisoikeusvaltuuskunta, verkossa.
- 13.12.2022 Lastensuojelulain kokonaisuudistuksen Pyöreä pöytä, sosiaali- ja terveysministeriö, verkossa.
- 15.12.2022 Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö ITLA ja kansallinen lapsistrategia, verkossa.
- 16.12.2022 Yhdenvertaisuusvaltuutetun toimiston ihmiskauppa-asiat, verkossa.
- 16.12.2022 Väkivallaton lapsuus -suunnittelutyöryhmä, verkossa.

Kansainväliset seminaarit ja sidosryhmätapaamiset (17 kpl)

- 11.1.2022 Barentsin Euro-Arktisen neuvoston hanke-ehdotus, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, verkossa.
- 20.–21.1.2022 Child Protection in Transnational Settings: Empirical Perspectives -konferenssi, Oslo Metropolitan University, verkossa.
- 22.2.2022 Western Cape Commissioner for Children in South Africa Christina Nomdo, tapaaminen verkossa.
- 8.3.2022 Online meeting on Ukraine, ENOC, verkossa.
- 11.3.2022 Key Informant -haastattelu: Child Protection Services for Baltic Sea States Children at Risk Study. Konsultti Bill Philbrick, Atlanta, USA, verkossa.

- 14.3.2022 Kuuleminen: USA White House effort to develop new policy and service-delivery solutions to improve Americans' experiences with public services. Public Policy Lab, NY, USA, verkossa.
- 31.3.2022 ENOC Working Group on Ukraine. Suomen lapsiasiavaltuutettu toimi työryhmän puheenjohtajana ja koordinaattorina yhdessä Skotlannin lapsiasiavaltuutetun kanssa. Verkossa.
- 29.4.2022 Tutkimushaastattelu, On a culture of open dialogue and child welfare policy process in Finland, H. Nakamura, Helsingin yliopisto ja Toyama Prefectural University, Japani. Verkossa.
- 13.5.2022 Tutkimushaastattelu, Nordic initiatives, measures for and with children and young people during the covid-19 pandemic, verkossa.
- 13.5.2022 Promoting Child's Rights in Finland. Esitys, Barn og unges rett til å bli hørt -Corona-krisens konsekvenser for barn og unge i Norden -hankkeen tapaaminen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki.
- 8.–10.6.2022 Euroopan lapsiasiavaltuutettujen verkoston ENOC Spring Seminar, Varsova, Puola.
- 13.–16.6.2022 Child Protection for the Most Vulnerable Children and Families. Annual European Congress of the International Society for the Prevention of Child Abuse & Neglect (ISPCAN), verkossa.
- 19.–21.9.2022 Euroopan lapsiasiavaltuutettujen verkoston (ENOC) vuosittainen konferenssi ja vuosikokous. Islanti, Reykjavik.
- 16.9.2022 Tapaaminen professori Sharon Besselin The Australian National Universityn Crawford School of Public Policy -laitokselta.
- 12.–13.9.2022 Japanilaisen delegaation vierailu Jyväskylässä ja lapsiasiavaltuutetun toimistossa. Kahdeksan hengen delegaatiossa oli edustajat Nippon Foundation -säätiöstä, Key Assets Japan -järjestöstä ja Fukuokan kaupungista.
- 29.8.–1.9.2022 Pohjoismaiden lapsiasiavaltuutettujen tapaaminen, Grönlanti, Nuuk.
- 19.12.2022 Japanilaisten nuorten vierailu Helsingissä. 17 hengen delegaatiossa oli edustajia Tokyo Children's Policy Liaison -toimistosta, Tokion yliopistosta, sekä opettajia ja oppilaita Tokyo Metropolitan Oshukan Secondary School -oppilaitoksesta.

Lapsen oikeuksien viikko

Kansallinen lapsen oikeuksien viestintäverkosto valitsi lapsen oikeuksien viikon 2022 teemaksi lapsiasiavaltuutetun strategisen painopisteen pohjalta teeman Oikeus turvallisuuteen, #MunTurvallisuus #SunTurvallisuus. Lapsiasiavaltuutetun toimiston työntekijät olivat Lapsen oikeuksien viikolla kutsuttuina puhujina useissa tilaisuuksissa ja mukana järjestämässä seuraavia tilaisuuksia.

Lapsen oikeuksien viikon istunto 14.11.2022. Lapsiasiavaltuutetun toimisto järjesti yhdessä valtioneuvoston kanslian ja kansallisen lapsistrategian kanssa Valtioneuvoston linnassa tilaisuuden, johon kutsuttiin eri-ikäisiä lapsia eri puolilta Suomea esittämään kysymyksiä ensin pääministeri Sanna Marinille ja sen jälkeen opetusministeri Li Anderssonille, oikeusministeri Anna-Maja Henrikssonille, puolustusministeri Antti Kaikkoselle, perhe- ja peruspalveluministeri Krista Kiurulle ja sisäministeri Maria Ohisalolle. Istunto esitettiin Yle Areenassa, jossa sitä katsottiin yli 8 200 kertaa.

Lapsen oikeuksien vaikuttaja -tunnustus 16.11.2022. Suomen Unicef myöntää joka vuosi Lapsen oikeuksien vaikuttaja -tunnustuksen henkilölle tai toimijalle, joka on tehnyt ansiokasta työtä lapsen oikeuksien puolesta. Tunnustuksen saajan päättää työryhmä, jossa on mukana lapsiasiavaltuutettu, Lastensuojelun Keskusliiton toiminnanjohtaja, Suomen Unicefin hallituksen jäsen sekä tasavallan presidentin puoliso Jenni Haukio, joka toimii ryhmän puheenjohtajana. Tänä vuonna tunnustus myönnettiin Diakonissalaitoksen Psykotraumatologian keskuksen kidutettujen lasten ja nuorten kuntoutukselle.

Lapsen oikeuksien ajankohtaispäivä 17.11.2022. Lapsiasiavaltuutetun toimisto järjesti yhdessä valtiovarainministeriön Avoin hallinto -hankkeen ja Mannerheimin Lastensuojeluliiton kanssa seminaarin, jonka aiheena oli turvallisuus investointina¹⁷⁸. Tilaisuuteen osallistui yli 100 osallistujaa.

Uudistunut **Lapset mukaan töihin -päivä** järjestettiin 18.11.2022. Verkkosivusto ja kampanjan ydinviesti uudistettiin. Ydinviesti perheiden monimuotoisuudesta, perheen ja työn yhteensovittamisesta ja lapsiryhmien kutumisesta työpaikoille meni hyvin läpi. Lapset mukaan töihin -päivään ilmoitautui noin 800 työpaikkaa.

Tunnustuksia ja palkintoja

Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarinen oli ehdolla vuoden keskisuomalaiseksi.

Lapsiasiavaltuutettu Elina Pekkarisen yhdessä Veronika Honkasalon kanssa kirjoittama artikkeli Marginaalien vaiennettu vastarinta: Tutkimus nuorista kahdessa laitoksessa oli ehdolla Koneen Säätiön Vuoden tiedekynä -palkinnon saajaksi. Artikkelin on julkaistu teoksessa Hiljainen vastarinta (toim. Outi Autti ja Veli-Pekka Lehtonen 2019), s. 163–196.

¹⁷⁸ Ks. tilaisuuden materiaalit: <https://avoinhallinto.fi/verkostot/lapsen-oikeuksien-ajankohtaispaiva/>

Lapsiasiavaltuutetun toimisto

Henkilökunta

Lapsiasiavaltuutettu **Elina Pekkarinen**

Viestintäasiantuntija **Annaleena Aira**

Lakimies **Merike Helander**

Ylitarkastaja **Anne Hujala** (siirtyi eläkkeelle 1.3.2022)

Suunnittelija **Karri Kekkonen** (ma. 16.1.2022 saakka)

Suunnittelija **Outi Kekkonen** (ma. 1.2.2022 alkaen)

Hallinnollinen avustaja **Mari Laitinen**

Ylitarkastaja **Katja Mettinen**

Hallinnollinen avustaja **Pirkko-Liisa Rautio** (ma., siirtyi eläkkeelle 1.4.2022)

Erikoistutkija **Terhi Tuukkanen**

Lakimies **Sonja Vahtera** (ma.)

Kansallisen lapsistrategian hankkeet: selvitys saamelais- ja romanilasten hyvinvoinnista ja oikeuksien toteutumisesta sekä Lasten vuoro -hanke

Tutkimusavustaja **Karri Kekkonen** (ma. 17.1.2022 alkaen)

Viestintäsuunnittelija **Jenny Söderman** (ma. 5.5.–31.12.2022)

Erikoistutkija **Elina Weckström** (ma. 17.1.2022 alkaen)

Hallinto ja talous

Lapsiasiavaltuutetun toimisto toimii oikeusministeriön hallinnonalalla. Lapsiasiavaltuutetun toimitilat olivat Jyväskylässä osoitteessa Vapaudenkatu 58 A, sivutoimipiste oli Helsingissä osoitteessa Ratapihantie 9. Siivouspalvelusta vastasi molemmissa toimipisteissä ISS Palvelut Oy. Lapsiasiavaltuutetun toimiston työterveyspalvelut tuotti Terveystalo Oy. Lapsiasiavaltuutetun toimiston palkka- ja toimintamäärärahat sisältyivät valtion talousarviossa oikeusministeriön hallinnonalalle.

Vuonna 2022 lapsiasiavaltuutetun toimintamenoihin kului yhteensä 716 245 euroa. Toimintamenoista henkilöstökulujen osuus oli 547 974 euroa, vuokrien osuus 49 386 euroa ja muiden menojen osuus 118 885 euroa. Siirtomäärärahaa jäi 67 000 euroa.

Lapsiasiavaltuutetun toimisto toteutti vuonna 2022 kaksi kansallisen lapsistrategian rahoittamaa hanketta, joista toinen jatkuu 28.2.2023 saakka.

Vuoden 2022 aikana toteutetun hankkeen ”Vaikuttamiskampanja työn ja perheen yhteensovittamiseen” (kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman toimenpide numero 19; Lasten vuoro-kampanja) kustannukset olivat 110 241 euroa, joista henkilöstökulujen osuus oli 45 771 euroa ja muiden menojen osuus 64 470 euroa.

28.2.2023 päättyvän hankkeen ”Laadittava selvitys saamelaislasten ja romanilasten hyvinvoinnin ja oikeuksien toteutumisesta Suomessa” (kansallisen lapsistrategian toimeenpanosuunnitelman toimenpide numero 5) kustannukset vuonna 2022 olivat 136 611 euroa, josta henkilöstökulujen osuus oli 118 750 euroa ja muiden kulujen osuus 17 861 euroa.

LAPSIASIAVALTUUTETTU
BARNOMBUDSMANNEN